

Orman_{ve} Av

Yıl: 2010 | Eylül - Ekim | Sayı: 5

ISSN 1302-040X

İÇİNDEKİLER

Başyazı

1

2/B Arazileri Toplumsal Mutabakat İle Değil
Siyasi Dayatma İle Çözümlemek İsteniyor.

2

Editörden Doç Dr. Sezgin ÖZDEN

3

Ülkemizdeki HES Politikaları ve Eşen Çayı
Havzası Örneği (II) Salih SÖNMEZİŞİK

4

Akdeniz Uygarlıkları
Süleyman DİNGİL Orman Yük. Müh.

10

Sellerle Savaş
M.Kemal AŞK Orman Yük. Mühendisi

14

Kestaneler Aşılıp "Meyve Ormanı"na
Dönüştürülüyormuş Ahmet DEMİRTAŞ

16

Ağaç Kökenlerindeki Mineral Ayrıştırıcı Mikroplar
Kubilay ÖZYALÇIN Orman Yük. Mühendisi

18

Siyasal İktidar Bunu Hep Yapıyor
Yücel ÇAĞLAR

19

Kırmızı Orman Karıncası ve Antalya Sedir Ormanlarında Zararlı
Böceklerle Mücadeledeki Yeri Halil SARIBAŞAK – Ayhan SERTTAŞ

20

"Vadim o kadar yeşildi ki"
Yücel ÇAĞLAR

25

Doğa ve Kültür
Cihan ERDÖNMEZ

31

Orman Genel Müdürlüğü Yerleşkesinin
Rosaceae Taksonları Dr. Münevver ARSLAN

34

Söyleşi : Süleyman DİNGİL
Dr. Mehmet Ali BAŞARAN

41

Antioksidan Meyveler, Ayı Üzümleri
(*Vaccinium L.*) Hazin Cemal GÜLTEKİN

49

Sincap *Sciurus anomalus* (Güldenstaedt, 1875)
Yrd. Doç. Dr. Nuri Kaan ÖZKAZANÇ

54

Orman ve AV

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
TARAFINDAN İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR.

Yıl: 2010 | Eylül - Ekim | Sayı: 5 | Cilt: 87 |
ISSN 1302-040X

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ ADINA
SAHİBİ
GENEL BAŞKAN
MUSTAFA YUMURTACI

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Dr. MURAT ALAN

EDİTÖR
Doç. Dr. SEZGİN ÖZDEN
ozden@karatekin.edu.tr

YAYIN KURULU
Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Doç. Dr. Sezgin ÖZDEN
Doç. Dr. Oktay YILDIZ
Dr. Mehmet Ali BAŞARAN
Serkan AYKUT
Yrd. Doç Dr. Cihan ERDÖNMEZ

Bilgilendirmek amacıyla üyelerimize
ücretsiz dağıtılır.

YÖNETİM YERİ:
TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
TUNA CAD. NO: 5 96410 KIZILAY/ANKARA

TEL&FAX
0312 433 84 13

www.ormancilardernegi.org

ormancilarder@ttmail.com
bilgi@ormancilardernegi.org

BASKI
KAYIKÇI OFSET
Cumh. Mh. Park Sk. Atakoç Apt.
No: 16 18100 / ÇANKIRI

Tel: 0 376 212 50 70
Fax: 0 376 213 19 88
e-posta: karatekin18@hotmail.com

GRAFİK TASARIM
Hadi CANBAZ
e-posta: okyanus-02@hotmail.com

KAPAK FOTOĞRAFI
Yrd. Doç. Dr. N.Kaan ÖZKAZANÇ

BAŞYAZI

Siyasal iktidarların kamu kurum ve kuruluşları üzerindeki baskıları son yıllarda daha da artmıştır. "Devlet memurluğu" tanımı artık siyasi partiye hizmet mekanı olarak algılanmaktadır. Görevlendirmelerde bilgi-birikim-liyakat-deneyim gibi hususlara dikkat edilmediği için göreve getirilenler yeterli performansı gösterememekte, kurumda bu görevleri yürütebilecek yetenekteki kişiler de küskünlüğe itilmektedir. Öte yandan kurum ve kuruluşlara verilen görevler birbirine karıştırılmakta, siyasi kişiler de bu karışıklıktan olabildiğince yararlanmaktadırlar. Bu tür uygulamalarda kurallar, ilkeler, hatta yasalar bir kenara itilebilmektedir. Yaratılan bu kargaşa ortamında kurumlar özgüvenlerini yitirmekte, varoluş nedenlerini sorgulayamamaktadırlar. Ormancılıkta da bu tür olumsuzluklara tanık olunmaktadır. 4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunla, bu bakanlığın yapacağı ağaçlandırmaya, erozyon kontrolü ve suni gençleştirme çalışmaları ile kamu kurum ve kuruluşlarının, askeri birliklerin, belediyelerin ve halkımızın yapacağı ağaçlandırmalarda ihtiyaç duyduğu orman ağacı fidanlarını, park-bahçe tanziminde ihtiyaç duyulan boylu-formlu fidanlar ile süs bitkisi fidanlarını üretme görevi Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü'ne (AGM) verilmiştir. Nitekim AGM'nin web sitesinde de *"Ülke ağaçlandırmasında ihtiyaç duyulan fidanlar yurdumuzun 7 coğrafi bölgesinde yayılmış olan toplam 108 adet orman fidanlığında üretilmektedir. Fidanlıklarımızın yıllık fidan üretim kapasitesi 460 Milyon adettir. Önceden programlanmak kaydıyla bugüne kadar hiçbir surette fidan ihtiyacının karşılanmasında problem yaşanmamıştır"* denilmektedir. Bu bilgilere göre Çevre ve Orman Bakanlığının herhangi bir birimince fidan üretilmesine gerek yok diye düşünülebilir. Ama son yıllarda Orman Genel Müdürlüğü (OGM) tarafından da orman fidanı üretilmektedir. OGM tarafından üretim yapılan fidanlıkların alanı, kapasitesi ve teknik özellikleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamaktadır. Üstelik OGM'nin orman fidanı yetiştirme konusunda teknik altyapısı ve uzmanları da bulunmamaktadır. Bulunduğu söylenirse, AGM'nin uzmanlarına, altyapısına ve yıllardır oluşturduğu birikime haksızlık yapılmış olur. Sonuçta Çevre ve Orman Bakanlığında iki genel müdürlük tarafından orman fidanı üretilmesi veya OGM tarafından da orman fidanı üretilmesi, hem 4846 sayılı yasaya aykırıdır hem de ülke kaynaklarının doğru kullanılmamasına yol açmaktadır.

Yine yukarıdakine benzer bir durum Çevre ve Orman Bakanlığı, Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı'na yapılan bir atamada ortaya çıkmıştır. Sözkonusu Daire Başkanlığına bir ziraat mühendisi atanmıştır. Elde edilebilen bilgilere göre, Eskişehir Anadolul Tarımsal Araştırma Enstitüsü'nde araştırmacı iken 07/12/2009 tarihinde Bakanlık Müşavirliğine, 11/10/2010 tarihinde de üçlü kararname ile Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığına atandığı

anlaşılmaktadır. Diğer yandan Afyon'lu (Çevre ve Orman Bakanının memleketi) ve 61 yaşında da olduğu belirtilmektedir. Çevre ve Orman Bakanlığı, Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığına bir ziraat mühendisinin atanması hem orman mühendisleri hem de ziraat mühendisleri açısından uygun değildir. Çünkü her iki mesleğin de kendine özgü özellikler taşıdığı göz ardı edilmektedir. Diğer bir deyişle bir orman mühendisinin ziraat mühendisliğinin alanına gimesi ne kadar uygun değilse, bir ziraat mühendisinin de orman mühendisliğinin alanına girmesi o denli uygun değildir. Bundan dolayıdır ki bu mesleklerin ayrı eğitimleri ve ayrı uygulamaları bulunmaktadır. Üstelik Çevre ve Orman Bakanlığında çalışan orman mühendisleri içinden Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığı görevini yürütebilecek pek çok orman mühendisi bulunmaktadır. Bunlar yapılmadığına göre sayın Çevre ve Orman Bakanının bir yakınına kadro sağlamak için Araştırma ve Geliştirme Daire Başkanlığını peşkeş çektiğini düşünmek yanlış olmaz. Çünkü yapılan atama ile Çevre ve Orman Bakanlığının ormancılık ve çevre ile ilgili araştırmalar yapmakla görevlendirilmiş bir Daire Başkanlığına bu konuda ilgisi, bilgisi ve deneyimi olmayan bir kişi atanmıştır.

Aralık ayı içinde Derneğimizin olağanüstü genel kurulu yapılacaktır. Yapılacak bu genel kurulda Dernek Tüzük değişikliği tartışılacak ve karara bağlanacaktır. Bu kapsamda Dernek merkez organları (yönetim kurulu, denetleme kurulu ve onur kurulu asil-yedek üyeleri) ve temsilcilerce oluşturulan tüzük önerileri web sitemize (www.ormancilardernegi.org) konulmuştur. Web sitesine konulmamakla birlikte bazı temsilciliklerden gelmiş öneriler de bulunmaktadır. Web sitesinde, karşılaştırma yapılabilmesi için Tüzüğün mevcut hali ile öneriler yanyana verilmiştir. Derneğimizin daha demokratik olması ve üyelerin katılımcılığının artırılması için tüzük değişikliklerine olabildiğince çok üyemizin katkı sağlamasını ve üyelerimizin çoğunluğunca benimsenmiş bir tüzük hazırlanmasını bekliyoruz.

Eylül ayında üç orman fakültesinden (Bartın, İstanbul ve Çankırı) öğretim üyelerinin yazdığı "Ormancılık Politikası" kitabı eğitim dizisinin 6. nolu yayını olarak Derneğimizce basılmıştır. Editörlüğü Prof. Dr. Aytuğ AKESSEN, Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU tarafından yapılan, yazarları Yard. Doç. Dr. Cihan ERDÖNMEZ, Doç. Dr. Sezgin ÖZDEN, Doç. Dr. Erdoğan ATMIŞ, Prof. Dr. Aytuğ AKESSEN, Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU ve Doç. Dr. Yalçın KUVAN olan ve 9 bölümden oluşan kitabın yayınlanmasından beklentimiz ormancılık politikası konusunda orman fakülteleri, meslektaşlarımız ve konuya ilgi duyanlara ışık tutmasıdır. Çok değerli öğretim üyelerimize yaptıkları bu çalışmadan dolayı çok teşekkür ederiz. Bu kapsamda üyelerimiz ve fakültelerimizden gelecek yayın önerilerine Derneğimizin açık olduğunu belirtmek isteriz.

Saygılarımızla...

TOD YÖNETİM KURULU

2/B ARAZİLERİ TOPLUMSAL MUTABAKAT İLE DEĞİL SİYASİ DAYATMA İLE ÇÖZÜMLENMEK İSTENİYOR

3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra 2/B arazilerini satarak 25 milyar dolar para kazanmayı amaçlayan AKP hükümeti 2007 yılına kadar bunu başaramadı.

2/B'nin çözümüne ilişkin olarak yapılan ve TBMM'den geçirilen yasal düzenlemeler iki kez dönemin Cumhurbaşkanı Sayın Ahmet Necdet SEZER tarafından veto edilmiştir. Daha sonra içerisinde Derneğimizin de bulunduğu yirmi civarında kurum ve kuruluşun uzun süre görüştüğü, tartıştığı ve sonuçlandırarak bakanlığa sunduğu "Mutabakat Metni" de Temmuz 2007 seçimlerinden sonra rafa kaldırılmıştır.

Çevre ve Orman Bakanı Sayın Veysel EROĞLU, bir önceki hükümetin bakanı Sayın Osman PEPE dönemindeki çalışmaları, Anayasanın 170. Maddesini hiçe sayarak ve ayrıca ormancılık meslek kamuoyu ile görüşmekten kaçınarak çözüm üretmeye çalışmıştır.

Anayasamızın 169. Maddesi ormandan çıkarma işlemlerini düzenlerken 170. Maddesinde de; orman köylüsünün korunması amacıyla çıkarılan bu yerlerin orman içinde ve bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, bu yerlerin devlet eliyle ihya edilerek orman köylülerinin yararlanmasına tahsis edilmesinin bir kanunla yapılmasını emretmektedir. Bu amaçla 1983 yılında çıkarılan 2924 sayılı "Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun" çıkarılmıştır.

1994 yılında bu kanunda değişiklik yapan 3764 sayılı, 30.10.1995 tarih ve 4127 sayılı, 29.06.2001 tarih ve 4706 sayılı kanunlar hep Anayasanın 170. Maddesine aykırı bulunarak Anayasa Mahkemesince iptal edilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin iptal gerekçelerinde hep çıkan yasaların Anayasa'nın 170. Maddesine aykırı olduğu, orman dışına çıkarılan alanların bu maddede sayılan orman köylüsüne ilişkin yaptırımları içermediği belirtilmiştir.

AKP hükümetleri konuya hep gelir getireceği gözüyle bakmışlardır. Bu nedenle 2/B sorununun hukuki normlara uygun olan çözüm önerileri, çözüm için çeşitli kuruluşların "Mutabakat Metinleri" siyasal iktidarı pek ilgilendirmemiştir. Siyasal iktidar bu arazilerden elde edebileceği rant için çözüm üretme düşüncesindedir. Nitekim Anayasa ve bunca yıllık uygulamalarda ortaya konulan çekinceler hiç dikkate alınmadan çözüm Hazineye gelir sağlama olarak algılanmıştır.

2008 yılında çıkarılan 5731 sayılı yasa ile orman dışına çıkarılan arazilerin şağilleri (işgalcileri) belirlenmiş, bu alanlar Hazine adına tescil ettirilmiştir. Bu tescili yapılan arazilerin satışı için de hiç vakit kaybedilmemiş, TBMM'nin tatile gireceği son gün acele bir yasa çıkarılmıştır.

23.07.2010 tarihinde bir torba yasası olan Vergi

Yasası ile birlikte 6009 sayılı "Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" çıkarılmıştır.

6009 sayılı Kanun ile 4706 sayılı Kanunun bazı maddelerinde değişiklik yapılarak 2/B arazilerinin satışına yönelik kolaylıklar getirilmiştir.

4706 sayılı kanunun (c) bendindeki "Hisse oranı yüzde kırkı" ibaresi "Hisse oranı yüzde kırkı veya" olarak değiştirilmiş ve "Hazineye ait tarım arazilerinin satışından 5403 Sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki kısıtlamalara tabi olan taşınmazlar bu maddenin birinci fıkrasındaki kısıtlamalara tabi olmaksızın hissedarına doğrudan veya birden fazla hissedar olması halinde hissedarlar arasında pazarlık usulüyle satılabilir" (6009 Mad.32)

4706 sayılı Kanunun 5 nci Maddesinde "Üzerinde yapılaşma olanlar" ibaresinden sonra "Hazine adına tescil tarihine bakılmaksızın" ibaresi eklenmiş ve "Bu suretle yapılacak satışlarda satış bedeli en az yüzde onu peşin ödenmek üzere beş yıla kadar taksitlendirilir" olarak değiştirilmiştir.

Köy sınırları içerisinde yer alan Hazinesinin özel mülkiyetinde veya Devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan tarım arazilerinin kiracılarından tahsil edilen kira gelirlerinin yüzde onu, 442 sayılı Köy Kanununda belirlenen görevlerde kullanılmak kaydıyla, köy tüzel kişiliği hesabına aktarılacak üzere emanet nitelikli hesaplara kaydedilir.

Bu maddenin 6. Fıkrası uyarınca ilgili belediyelere bedelsiz olarak devredilen taşınmazların yapı sahipleri ile bunların kanuni veya akdi haleflerine doğrudan satılması halinde, ilgili belediyelerin devre ilişkin taleplerinin defterdarlık veya mal müdürlüğüne intikal tarihinden itibaren ecrimisil alınmaz. Ancak taşınmazların genel hükümlere göre değerlendirilmesi halinde ecir misil alınır. (6009 Mad.33)

4706 sayılı Kanunun geçici maddesinin dördüncü fıkrası; "Bu madde kapsamında Hazine adına tescil edilen taşınmazlar, büyükşehirlerde öncelikle büyükşehir belediyelerine, bunların talebi olmaması halinde ilgili belediyelere, diğer yerlerde ilgili belediyelere bedelsiz olarak devredilir. Bu taşınmazların yapı sahiplerine satışı genel hükümlere göre değerlendirilmesi bu Kanunun 5. Maddesine göre yapılır" şeklinde değiştirilmiştir.

GEÇİCİ MADDE 12 ile de belediyelere devredilen taşınmazlarla ilgili hükümler getirilmiştir.

Daha önceki 2/B ile ilgili yasal düzenlemelerde, orman vasfını kaybetmiş yerlerin tarım amaçlı olarak köylüye kazandırılması gerekçesi gündeme getiriliyordu. Oysa 6009 sayılı yasa, üzerinde yapılaşma olan Hazine arazileri tanımlamasıyla gündeme getirilmiştir. Çıkarılan bu torba yasa 2/B

olarak bilinen orman dışına çıkarılan alanların satışını içermektedir. Yapılaşmaların önü açılmıştır.

Yasada; "Hazine adına tescil edilen taşınmazların büyükşehirlerde öncelikle büyükşehirlere, talebin olmaması halinde ilgili belediyelere bedelsiz olarak devredilir" ibaresi de anlamsızdır. Çünkü yasadaki "yapı sahiplerine satılır" hükmü bu ifade ile çelişmektedir.

Bu yasal düzenlemelerden sonra basında çıkan haberlere göre, 2/B arazilerinin satışı için bir yasa tasarısı hazırlığı olduğu anlaşılmaktadır. Sayın Veysel EROĞLU'nun 20 Ekim 2010 tarihli Hürriyet Gazetesi, 22 Ekim 2010 tarihli Akşam Gazetesi'ndeki bilgilendirmesine göre;

•2/B arazilerini kapsayacak satıştan elde edilecek gelir, orman köylerinin kalkınması veya arazi hangi bölgedeysse o bölgenin imar ve altyapı yatırımları için kullanılacak, TOKİ bu yörelerde kentsel dönüşüm projeleri geliştirecektir.

•2/B arazilerinin satışı için çıkarılacak kanunda, satışa konu arazilerdeki ağaçların iki katı kadar ağaç dikme şartı yer alacaktır.

Sayın Bakanın söylemlerinden anlaşılmaktadır ki sorunun çözümünün Anayasal, bilimsel, toplumsal bir yönü kalmamıştır. Politik söylemlerle kamuoyu yanıltılmak istenmektedir.

Sonuçta devletin mülküne, kamu malına, halkın ortak malı üzerine kaçak yapı yapanlar ödüllendirilmiş olacaktır. Yasa dışılığın olağan hale getirilmesi, suçun yaygınlaştırılmasının önü açılmış olmaktadır. Ormanların korunması gerekçesiyle getirilen yasal düzenlemeler yine orman tahriplerine neden olacaktır.

TOD YÖNETİM KURULU

EDİTÖRDEN

"Vahşi kapitalizm" nedir? Kapitalizm neden vahşi? Çünkü insanın doğa ile uyumlu yaşama olanağını ortadan kaldırıyor. Her canlının gereksinim içinde olduğu hava, toprak, su gibi kaynakları daha fazla kazanma hırsıyla yok etmek istiyor. Böyle bir çılgınlığa girilebilir mi? Evet... Kapitalizm toprak ve suyu iyice kirletti, insanın temiz toprak bulması artık çok zor. Suya muhtaç olan milyarlarca insan, yine ücret karşılığında yararlanabiliyor, o da bulabilirlerse. Ormanlar, meralar kısa vadeli siyasi ya da ekonomik çıkarlar nedeniyle yok ediliyor, sadece birer mal gibi görülüyor. İnsanlık kapitalizme dur demezse, bir gün güneş enerjisini ve havayı bile kullanmak için para ödemek zorunda kalacak.

kalacak.

Doğal kaynaklar ancak kamu yararı var ise ve sürdürülebilir olarak işletilirlerse kullanılabilirler. Bunun dışındaki kullanım biçimleri doğal zenginliklerin giderek yok olmasına yol açar. İşte siyasilerin ormanlara, meralara, akarsulara bakışında bu tip bir çarpıklık var. 2/B olarak adlandırılan sorunun da, her akarsuyun önüne bir baraj kurma hevesinin de arkasında bu "vahşi kapitalist" anlayış var.

Dergimizin bu sayısında, Yönetim Kurulumuzun 2/B sorununa yönelik bildirgesini ve önceki sayıda ilk bölümünü yayımladığımız; Salih Sönmezşık tarafından hazırlanan HES politikaları incelemesinin ikinci bölümünü bulabilirsiniz.

Bu sayının Röportaj bölümü Dr. M. Ali Başaran tarafından hazırlandı. Sayın Başaran'ın söyleşi konuğu, mesleğimizin ilginç simalarından Sayın Süleyman Dingil. Bu hoş söyleşinin ilgiyle okunacağını düşünüyoruz. Bu sayıda yine Sayın Süleyman Dingil'in ikinci mesleği olan profesyonel rehberlik yaptığı döneme ait izlenimlerini yansıttığı bir de yazısı var.

Değerli görüşlerinden Orman ve Av olarak çokça yararlandığımız Sayın Yücel Çağlar'ın da bu sayıda iki değerlendirmesi mevcut. Bunlardan ilki; doğal kaynakların birçok sektör tarafından nasıl talan edilmeye çalışıldığını somut olarak inceliyor. Sayın Çağlar'ın ikinci yazısı da madencilerin doğal kaynaklar üzerindeki baskısını irdelediği yazı.

Her sayıda olduğu gibi bu sayımızın da sürekli yazarlarından Dr. Cihan Erdönmez kültür ve sanat dünyasından haberlerle, Sayın Cemal Gültekin iyi tanınmayan odunsu bitkileri tanıttığı renkli köşesiyle ve son olarak Yrd. Doç. Dr. Kaan Özkazaç da yaban hayvanlarını tanıttığı bölümüyle Dergimize omuz verdiler. Elini taşın altına sokan, sorumluluk alan tüm meslektaşlarımıza minnet duygularımızla. Hiçbir şey yapmayanın hata yapma şansı da yoktur. Tüm yayın kurulunun titiz çalışmasıyla elinize gelen dergide mutlaka gözden kaçan hatalar olabilecektir. Bu hataların büyük hatalar olmaması dileğiyle tüm meslektaşlarımızın "Kurban Bayramını" yayın kurulu olarak kutluyoruz.

Doç. Dr. Sezgin ÖZDEN

ÜLKEMİZDE HES POLİTİKALARI VE EŞEN ÇAYI HAVZASI ÖRNEĞİ(II)

Batı Akdeniz Çevre Dernekleri Platformu tarafından 26-27 Haziran 2010 tarihlerinde Fethiye’de Hidroelektrik Santralleri ile ilgili bölgesel toplantı düzenlenmiş, bu etkinliğe Türkiye Ormancılar Derneği(TOD) adına bu satırların yazarı katılarak bir sunum gerçekleştirmiştir. Bu sunuma ait kısa bir değerlendirmenin birinci bölümü olan “Ülkemizde Uygulanan HES Politikaları” Orman ve Av Dergimizin Temmuz-Ağustos 2010 sayısında yayımlanmış, bahsedilen politikalar doğrultusunda Eşen Çayı Havzasında yapılmak istenen uygulamalar ve sonuçları ise bu makalede dile getirilmeye çalışılmıştır.

Öncelikle adı geçen toplantıdan söz etmek yerinde olur sanırım. Etkinliğe yörenin belediye başkanları, köy muhtarları, başta Saklıkente “HES’e Hayır Platformu” olmak üzere çevreciler ve maalesef az sayıda vatandaş topluluğu katılmış, ama gerçekleştirilen sunumlar etkisini göstermiş olmalı ki ertesi gün onlarca kişiden olumlu tepkiler alınmış, hatta tarafımıza sunumun değişik merkezlerde yinelenmesi önerisi getirilmiştir. Bunun nedeni ise insanlara doğruların, üstelik yerinde, örnekleri ile gösterilmesi ve anlatılmasıdır ama yakın coğrafyalarında yaşanan “Yuvarlakçay Direnişi” örneğinin de bu durumu etkilemiş olabileceğini göz ardı etmemek gerektiğini düşünüyorum. Nitekim bu toplantıdan sonra bölgede dirençli nüvelerin sayısında bir artış gözlenmiş, politikacıların yöreye gitme ve sorunları dinleme trafiği (kimbilir belki de Anayasa Referandumu öncesi tepkileri en aza indirmeye çabası olabilir) canlanmıştır.

Nedeni ve biçimi ne olursa olsun halkımızın çok kısa sürede toparlanması ve tepkisel eylemlere başlaması çok anlamlıdır ve yaptıkları direnişin Yaşamın **Savunulması** olduğunun bilincine erişmişlerdir. Çünkü yazının başında belirtildiği gibi su; yaşamın olmaz ise olmaz en önemli ama hızla yok edilen ve kirletilen stratejik bir kaynağı, sağlıklı ekonomilerin ve mutlu toplumların temel taşlarından biridir. Bu nedenle sürdürülebilir bir yaklaşımla, tüm canlıların yararları doğrultusunda ve etkin bir biçimde korunması, geliştirilmesi, planlanması ve kullanılması gereken bir maddedir. Dolayısı ile bizim gibi su fakiri bir ülkede su politikaları; İthal **enerji kaynaklarına bağımlılıktan kurtulma, tarımsal üretimi artırma, gıda güvenliğini sağlama, kırsal, kentsel ve sanayi çevrelerinin su ihtiyacını karşılama, ülke içindeki bölgesel, ekonomik ve sosyal dengesizliklerini giderme, halkın yaşam standartlarını yükseltme** hedefleri ekseninde oluşturulmalı ve de her stratejik olayda olduğu gibi su kaynaklarının yönetimi mutlaka devletin elinde bulundurulmalıdır.

Ancak ne ki, daha önce dile getirdiğimiz politikalar (sözüm ona enerjide dışa bağımlılıktan kurtulma ve şeffaf bir enerji piyasası oluşturma gibi nedenler) sonucu, Anadolu’nun tüm akarsu havzaları

özelleştirme uygulamaları kısılcasına sokulmuştur. Kaldı ki 21 Mayıs 2009 tarihinde yürürlüğe giren **Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesinde** yer alan **2023 yılına kadar teknik ve ekonomik olarak değerlendirilebilecek hidroelektrik potansiyelin tamamının enerji üretiminde kullanılması sağlanacaktır** hükmü ile bu talanın sonsuzluğu, garanti altına alınmıştır. Böylece adını bile bilmediğimiz bakir derelerimiz, örneğin Oğuz KURDOĞLU arkadaşımızın ülke kamuoyuna yeni bir kıyım olarak tanıttığı Arhavi ilçesi Kamilet Vadisindeki doğal zenginliklerin geri getirilemeyecek değerleri bir yana, vadi içinden geçen akarsuyun elektrik üretimi açısından, ekonomik olup olmadığına bakılmaksızın, daha önemlisi, o suların sahiplerinin haberi bile olmaksızın, HES projelerine konu edilebilmektedir.

Eşen Çayı ve Havzası ülkemizde yaşanan bu sorumsuzca yıkımın ve pervasızca akımın “aşağıda okuyacağınız nedenler ile” en tipik ama inanın, en tehlikeli örneğini oluşturmaktadır.

Eşen Çayı Havzası

Ülkemizin güney batı ucunda (Teke Yarımadasının batısında, Fethiye Körfezinin güneyinde) yer alan Eşen Çayı, kolları ile birlikte Anadolu’nun en önemli tarih, kültür, tarım ve turizm değerlerine ev sahipliği yapmaktadır. Havzada, HES inşa etmek isteyen firmanın ÇED Başvuru Dosyasından edindiğimiz bilgilere göre bölgede; genelde platform tipi çökelleri kapsayan Beydağları Otoktonu ile farklı ortam koşullarında meydana gelmiş çeşitli yapısal birimlerden oluşan Likya Napları yüzeylenmektedir. Bu iki birim arasında, yanal yönlerde uzun mesafelerde süreklilik sunan, türbiditik kırıntılarla temsil edilen Yeşilbarak Napı bulunmaktadır. Ancak farklı ortamlarda gelişmiş yapısal birimlerden oluşan Likya Napları, Yeşilbarak Napı üzerinde **tektonik** olarak yer almaktadır. Kınık Boğazından güneyde Akdenize kadar ise tüm havza, Eşen Çayı Deltasının binlerce yılda oluşturduğu alüvyon ova ile sonlanmaktadır. Bu yapısı ile HES’lerin inşa edileceği bölge çok büyük deprem riski altındadır ve nitekim **PROJE ALANI**, Bakanlar Kurulunun 18.04.1996 tarih ve 96/8109 sayılı kararı ile yürürlüğe girmiş bulunan ve Bayındırlık Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan deprem bölgeleri haritasına göre **1.DERECE DEPREM BÖLGESİ’NDE YER ALMAKTADIR**. Böylesine riskli bir alanda yapılmak istenen HES’lerin tanıtımına girmeden önce bu projenin yumuşak karnı olan Eşen ovası ve Saklıkent Kanyonu hakkında sizleri bilgilendirmek zorunluluk arz etmektedir diye düşünüyorum.

Bilindiği gibi Akdeniz Bölgesinde kıyılarımız boyunca yükselen rölyef, kalker yapılı olup, buralardaki yüzeysel akışlar genellikle karstik yer altı sularına karışır ve az sediman taşımaları nedeniyle akarsu havzalarında ve denize döküldüğü yerlerde

alüvyon biriktirmezler Böylece bu yüzeysel akışların denize ulaştığı yerler koy ve körfez olarak varlıklarını sürdürebilmektedirler. Teke Yarımadasındaki Fethiye Körfezi, Kalkan Koyu, Kaş ve Kekova kıyıları bu duruma örnek gösterilebilir. Havzalarında kalker dışından alüvyon veren kayaların bulunduğu akarsular denize döküldüğü yerlerde alüvyal ovalar oluşturabilmektedirler. Teke Yarımadasında alüvyonlar ile dolmuş, taşkın-delta ovalarına dönüşmüş olan Köyceğiz Demre, Finike ve konumuz olan Eşen Körfezleri bu teze iyi bir örnek oluşturmaktadır.

Eşen Çayı (Ksanthos veya Sarıçay) menderesler oluşturarak ovanın en kuzeyindeki Kinik-Xanthos boğazından geçtikten sonra güneydeki taşkın-delta ovasına açılır ve yaklaşık olarak kuzey-güney doğrultusunda yol alarak Akdeniz e dökülür (**Şekil-1**).

Bu ovanın batısındaki Özlen Çayı ağzından Ovağölü bataklığının doğusundaki dağın etekleri delta ovasının batı-doğu yöndeki en geniş bölümünü oluşturur ve bu hattın uzunluğu 14 km.dir. Çayın denize döküldüğü noktadan ovanın kuzey doğusunda bulunan uç noktasına kadar olan mesafesi ise 10,5 km. dir. Kısacası bu ölçüler ile Eşen delta ovası yaklaşık 90 km² lik bir alana sahiptir ve ovanın tamamı **PATARA ÖZEL ÇEVRE KORUMA BÖLGESİ İÇİNDE KALMAKTADIR**.

Eşen Ovasında Dünya Kültür Mirası

İşte bu küçük ama çok bereketli alüvyon ovasında günümüzden 3000 yıl kadar önce yerleşimler başlamış, bunun sonucu olarak bölgede, Likya uygarlığının Xanthos, Letoon, Pydneai ve Patara gibi antik dünyanın çok önemli kentleri kurulmuştur. Yaşama geçirilmeye çalışılan HES projeleri zincirinden, önemli oranda etkilenecek olan bu antik kentlerden söz etmeye Ksanthos'dan başlayalım.

Ksanthos; Likya Birliğinin Kutsal Merkezi olan kent ve çevresi **1. Derece Arkeolojik Sit Alanıdır**. Tarih boyunca Romalılar, Persler, Araplar ve

Rodoslular tarafından istila edilen ve bu nedenle iki kez kez topluca intihar eden bu kent halkı yaşadıkları onca felakete karşın kahramanlıkları ile anılmaktadır. **Heredot,** Ksanthosluların Pers Komutanı **Harpagos'a** karşı M:Ö. 545 yılında verdikleri mücadeleyi, **Pers ordusu Xanthos ovasına indiği zaman az sayıda olan Xsantoslular bitmez tükenmez kuvvetlere karşı kahramanca savaştılar. Yiğitlikte nam saldırlar ama yenildiler, kentlerine atıldılar. Düşmanın eline geçmemesi için kadınları, çocukları ve köleleri öldürerek hazineleri ile birlikte kaleye koydular ve kalelerini yıktılar. Sonra birbirlerine yeminle bağlandılar ve düşmana saldırdılar ama tamamı öldürüldüler** diye anlatmaktadır.Bu yiğit kentlilerin M:Ö.1200 yılında Anadolu halkının emperyalizme karşı ilk büyük mücadelesi olan ve on yıl süren Truva Savaşlarına ,komutanları **Sarpedon** başkanlığında katıldıkları tarihi bilgilerimiz arasındadır.

Letoon ise kamuoyunca az tanınan ama ülkemizin en önemli antik kentlerinden birisidir. Likya Birliğinin politik ve dini merkezi olan bu kent, zamanın şairi **Ovidius'un** anlatımına göre kutsal **Leto** adına kurulmuştur. Zeus'tan hamile kalan **Leto, çocuklarını** Zeus'un acımasız eşi Hera "nın hisminden korumak için Delos Adasına kaçır, ikiz olan **Artemis ve Apollonu'u** burada doğurduktan sonra Xathos nehrinin denize döküldüğü yere gelir ve nehir boyunca ilerleyerek antik kentin kurulduğu bölgeye ulaşır ve yerleşir. Leto, Artemis ve Apollon adına yan yana yapılan tapınakları da barındıran bu kent **Unesco'nun 1988 yılındaki 12. Oturumunda yapılan görüşmeler sonucu Dünya Kültür Mirası olarak tescil edilmiştir.** Dünyada 851 adet, ülkemizde ise yalnızca 9 adet Kültür Mirası olduğu unutulmamalıdır. Ayrıca Letoon ve çevresi aynı zamanda **1.DERECE ARKEOLOJİK SİT** alanıdır.

Likya Birliğinin başkentliğini yapmış Patara ise, coğrafi konumu, stratejik durumu, kumulların ağzını kapatması sonucu günümüzde sulak alana dönüşen 400m.genişliğinde ve 1600 m. derinliğindeki ünlü limanı, 14 km uzunluğunda ve 300-400 m genişliğindeki kumul kaplı plajı, ayrıca ayakta kalan yapıları ile ülkemizin en çok tanınmış antik kentlerinden birisidir. Kaldı ki Likya Birliği delegelerinin toplantılarını yaptığı tarihin ilk halk meclisi binasına sahip olması bu kente önemli bir ayrıcalık kazandırmaktadır. Daha sonra Romalılar döneminde **Likya ve Pamfilya** eyaletlerinin de başkentliğini yapan kentin yakın zamana kadar kullanılan limanı (söz gelimi Osmanlıda taht kavgaları nedeniyle sürgünde ölen talihsiz **Cem Sultan**'ın bir müddet Patara'da ikamet ettiği ve Rodos Şövalyeleri tarafından bu limandan alınarak İtalya'ya götürüldüğü belgelerimiz arasındadır) Akdeniz de bulunan 3 hububat deposundan birisine ev sahipliği yapmaktaydı.

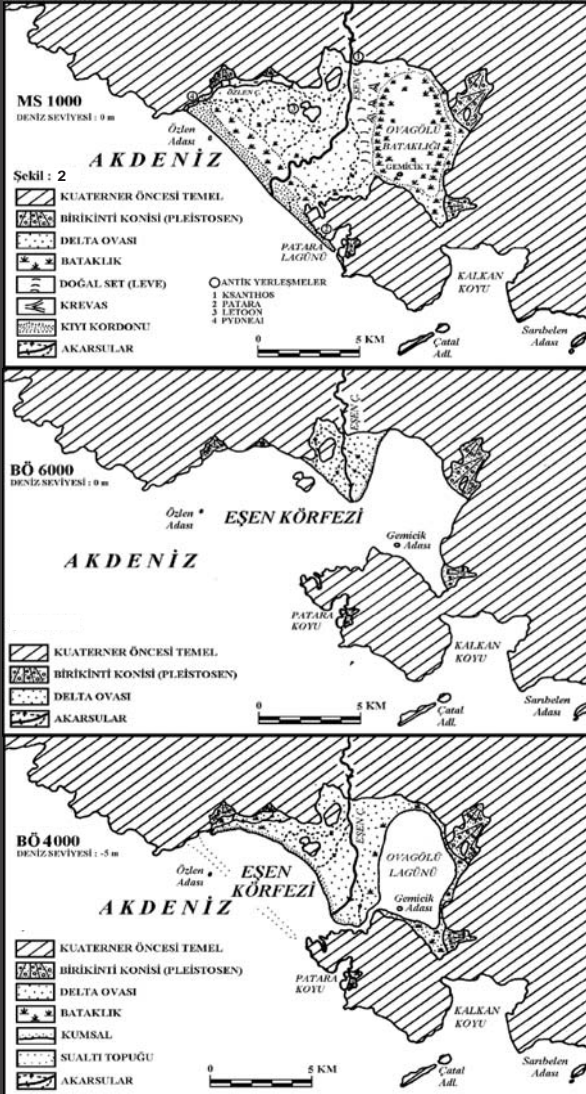
Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi

Daha sonra ağzının kapanması ile önemini yitiren ve zamanla terk edilen Patara ve çevresi özel çevre koruma alanı şemsiyesi altında önemli bir koruma statüsüne sahiptir. Yukarıda çok kısa anlatmaya çalıştığımız Eşen çayı delta ovası ve üzerinde

barındırdığı Likya uygarlığına ait Ksanthos, Pydnai, Letoon, Patara antik kentleri ve çevreleri, Bakanlar Kurulunun 18.01.1990 tarih ve 1990/77 sayılı kararı ile özel çevre koruma bölgesi olarak ilan edilmiştir. Bu ÖÇK bölgesi Muğla(Fethiye ilçesi) ile Antalya (Kaş ilçesi) illerine ait 5 belde ve 4 adet köyü de içine almaktadır. Toplam alanı 189,81 km² olan bölgede 20.706 kişi yaşamaktadır.

Havzanın Jeomorfolojik ve Jeoarkeolojik Yapısı

Yörenin paleocoğrafya özelliklerinin ortaya konması için Patara kentinde 1988 yılında Akdeniz Üniv. Arkeoloji bölümünden Prof.Dr. Fahri IŞIK Başkanlığında kazı çalışması başlatılmıştır. Kazı ekibinin önerisi ile 1993 yılında TÜBİTAK tarafından da desteklenen **Patara ve Çevresinin Jeomorfolojisi** başlıklı bir proje, Ege Üniv. Öğretim Üyesi Ertuğ ÖNER tarafından 1995 yılında tamamlanmıştır. Bu proje kapsamında Eşen Ovası ve Patara çevresinde en derini 14 metreyi bulan 60 adet alüvyon sondajı yapılmış ve elde edilen sediman örneklerinin C14 tarihlemesi, Hollanda ve Fransa'daki laboratuvarlarda gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmayı yapan Ertuğ ÖNER, elde edilen veriler doğrultusunda sonucu **Vaktiyle bir körfez olan Eşen Ovası, Eşen Çayının(Kocaçay) getirdiği alüvyonlarla dolarak bir taşkın-delta ovasına dönüşmüştür(Şekil 2).**

Körfezin dolma sürecinin sonlarına doğru, kıyı dinamiği etkileri ile işlenen alüvyonlardan bol miktarda kum oluşmuş ve şiddetli rüzgârların etkisi ile bu kumların ovanın içlerine kadar taşındığı belirlenmiştir. Son dönemde, kıyının açık denize yaklaşması ile bu oluşum hızlanmış, kumların akıntı ve dalgalarla, özellikle de batı yönlü rüzgârların etkisiyle havzanın güneydoğusunda, yaklaşık 3000 yıl öncesi yerleşimler nedeni ile kullanılagelen antik Patara limanına taşınması ve limanın ağzını kapatması sonucu bu günkü bataklık ortaya çıkmıştır(Şekil 1) diye yorumlamaktadır.

Yine bu veriler ışığında, günümüzde alüvyonlar arasında yükselen Murat Tepe, Koca Tepe ve Gemicik Tepesinin, bir zamanlar körfezde ada olduğu tespit edilmiştir. Kaldı ki tarihçilerimiz bizlere bu tespitleri doğrular nitelikte bilgiler aktarmaktadır. Örneğin Amasyalı coğrafyacı Strabon Milat yıllarını anlatan bir belgesinde "Letoon"a Eşen Çayı ağzından 10 stad (1,8 km) sonra ulaşılır" sözünden kıyı çizgisinin günümüze oranla çok içeride olduğu anlaşılmaktadır(Akşit 1967.Pekman 1991) bakınız (Şekil 2).Çünkü bugün Eşen Çayı ağzı ile Letoon arasındaki mesafe, nereden ölçerseniz ölçün ortalama 4 km.dir (Şekil 1).

Saklıkent Kanyonu

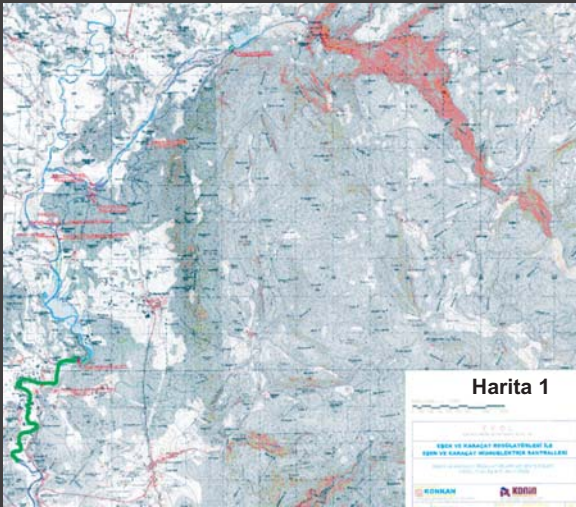
Eşen çayının bir kolu olan Karaçay'ın içinden aktığı bu kanyon, Fethiye'nin Kayadibi Köyünden bir çoban tarafından 1988 yılında bulunmuş ve adı da, Saklıkent olarak bu vatandaşımız tarafından konmuştur. Ege Bölgesi(Muğla ili) ile Akdeniz Bölgesinin(Antalya ili) sınırını oluşturan kanyon, Eşen çayı vadisinin kuzey-güney yönünde, Akdenize kadar uzanan bir çöküntü alanıdır. Kanyonun doğusunda Eşen çayı ile aynı yönde uzanan,3024 m. yüksekliğindeki Akdağ dağının 2000 m. üzerinde kalınlığı olan kireç taşlarının faylarla kırılması sonucu oluşmuştur. Kırılan bu kütleler 1000-1100 m. yükseklikte (DKMP-2008) ve yaklaşık 15 km. uzunluğunda bir duvar görünümündedir. Bu ekstrem jeomorfolojik yapısının yanı sıra, bitki (sedir, karaçam ve kızılçam aslı türlerden oluşan bir orman formasyonuna sahiptir) ve hayvan varlığı açısından zengin olması gibi kaynak değerleri nedeni ile **1996 yılında milli park olarak ilan edilmiştir**. Bu kısa ön bilgiden sonra şimdi de kurulacak HESlere ait projeyi tanıyalım.

Burgular Gebeş HES Projesi

Sanırım projenin adını okuduğunuzda şaşırmış olmalısınız. Çünkü yazının başından beri böyle bir isim veya yerin adı geçmemiştir. Ancak yatırımcı firmanın ÇED başvuru Dosyasının kapağında ve içindeki tüm açıklamalarda projenin adı bu başlıkta belirtilmiştir. Bize göre de büyük bir olasılıkla Saklıkent Milli Parkına veya kanyonun girişine sadece 2 km. uzaklıkta kurulacak baraj nedeniyle oluşacak gölün zamanla milli parkı yani Saklıkent Kanyonu'nu sular altında bırakacağı farkındalığının kamuoyunda yaratacağı rahatsızlığı önleme amacı ile kurgulanmış bir isimdir. Çünkü yöredeki yetkililerden edindiğimiz bilgiye göre havzada bu proje dışında 11 adet daha

HES planlanmış durumda. Ülkede, sonu gelmeyen HES saldırıları karşısında oluşan yoğun tepki dikkate alındığında bölge halkını daha ilk projede ürkütmemek için yatırımcı firmanın böyle bir isme başvurması ilginç bir stratejidir.

Burgular Gebeş projesi Muğla ili Fethiye ilçesinde Karaçay üzerine kurulacak baraj (yatırımcı firma buna regülatör diyor) ve HES ile, Antalya ili Kaş ilçesi sınırları içerisinde Eşen Çayı üzerinde kurulacak baraj ve HES projesi olmak üzere birbirinin devamı olan iki baraj ve iki ayrı elektrik santralinden oluşmakta ve 1/25000 ölçekli Antalya P22-b1-b2-b4 paftalarında yer almaktadır. Karaçay üzerine kurulacak regülatör ve HES 9.67 MW, Eşen ana çayı üzerine kurulacak regülatör ve HES 7.83 MW olmak üzere projenin toplam gücü 17.50 MW olarak planlanmaktadır. Bu projeye göre Karaçay üzerinde, Saklıkent Milli Parkına ve kanyon ağzına 2km mesafede bir baraj kurulacak, bu barajda toplanan su, derenin sol tarafında inşa edilecek 8598 m.lik bir kanal ile aşağıya taşınarak orada kurulacak santrale verilecek, daha aşağıda ana çay olan Eşen üzerinde Kınık(Ksanthos) beldesine 4 km mesafede bir baraj ve santral daha kurulacak ve burada toplanan su 5 km.lik kapalı başka bir kanal ile havzanın aşağısına taşınarak, DSİ'nin eski yıllarda yaptırdığı sulama kanallarına iletilecek ve tepkisinin tolere edilmesi için sözüm ona, halkın kullanımına sunulacak (**Harita 1**).

Ülkenin Örtü Altı Tarım Üretiminin %30u bu havzada

Ancak iyi niyetli de yazılsa yöre halkı bu senaryoya inanmıyor. Çünkü DSİ'nin önceki yıllarda, bazı köy arazilerinin sulanması için yaptırdığı kanal-kanalet sistemi şu anda bile kullanılamaz durumdadır ve terk edilmiştir. Canlandırılması çok büyük yatırım gerektiren bu sistem, yaşama geçtiğinde sadece kanaletlerin olduğu alanlara su verilecek olup dere eko sistemi göz ardı edilmiştir. Yazları ise suyun debisi santraldeki türbinleri çevirebilecek debinin bile altına düşmektedir. Bu durumda, derelere zaten yetersiz bırakılan can suyunun tamamen kesilmesi gündeme gelecek ve bu durum ekosistemin dinamiklerine ayak uydurmuş olan canlıların geleceğini tehdit altına

sokacaktır.

Ayrıca Karaçay'ın üst havzalarının ana kayacı kireçtaşı olup bu alanlar heyelan bölgesidir. Kayan kütleler ilk yağmurlar ile kanyonu ve havzayı doldurmaktadır. Yıllardır yapılan ölçümlemelere göre, yağış mevsiminde kanyonun ağzından saniyede 200m3 su geçmekte ve bunun %40'nı materyaller oluşturmaktadır. Özellikle aşırı yağmurlarda sel sularının önü sediman ile kapandığı için ilkbahar aylarında tarım ve yerleşim alanları sular altında kalmaktadır. Nitekim, bu özelliğinden ötürü önceki yıllarda tasarlanan bu projeden yapılacak **barajın ömrünün ekonomik olmadığı gerekçesi ile yörenin bağlı olduğu Aydın DSİ Bölge Müdürlüğüne 1975 yılında vazgeçilmiştir.**

Bir devlet kuruluşu olan DSİ'nin sadece ekonomik ömrü olmadığı gerekçesi ile günümüzden 35 yıl önce terk ettiği bu projenin, ÇED Başvuru Dosyasından edindiğimiz bilgiye göre dış kaynak kullanılarak yaşama geçirilmeye çalışılması, akarsularımız ve havzalarının, rant uğruna yağmalanmasının çok önemli ve tipik örneğini gözler önüne sermektedir. Çünkü

35 yıl önce, bugün yılda 600.000 kişinin uğradığı Saklıkent bulunmamış ve havzadaki antik kentlerle entegre olan Turizm potansiyeli henüz oluşmamıştı.

O dönemde havzada geleneksel tarım yapılmaktaydı. Fethiye Sanayi ve Ticaret Odası'nın kayıtlarına göre şu anda **havzanın örtü altı tarım üretimi (seracılık) ,ülke üretiminin %30unu, yaş sebze ve meyve ihracatı ise ülke ihracatının %17'sini oluşturmaktadır.** Ancak ne ki, söz konusu barajlar yapıldığında ülkemiz için çok önemli olan bu tarımsal üretimin geleceği risk altına girecektir.

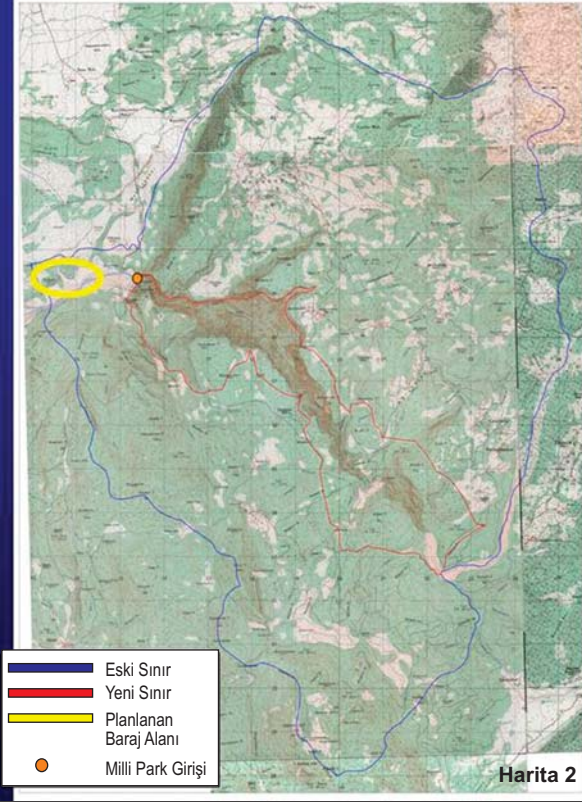
Milli Park Sınırı Daraltılıyor

Ayrıca önceki örneklerinde yaşandığı gibi, barajların devreye girmesi ile derenin denize akışı ve alüvyon taşınması önlenecek, böylece kıyı kenar çizgisi de değişerek denizin ve kumulların ova içine ilerlemesi ile toprakların tuzlanma oranı yükselecektir. Bu savımızı, bölgenin jeomorfolojisi ve ovanın gelişmesi konusunda araştırma yapan Ertuğ ÖNER'in yaklaşımları da desteklemektedir. ÖNER(1995) araştırmanın sonucunu **Eşen Ovasında meydana gelen bu gelişmeler tarihi dönemler içinde hızlı bir kıyı çizgisi değişiminin yaşandığını göstermektedir. Milat yıllarına doğru deniz yeniden yükselerek bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Ancak hem alüvyal dolmanın etkisi, hem de yükselmenin yavaş oluşu nedeniyle, kıyı çizgisi körfez içine fazla sokulamamıştır** şeklinde yorumlamaktadır. Küresel ısınma nedeniyle yakın bir gelecekte kıyı kenar çizgilerinin değişeceği göz önüne alındığında, ovanın tuzlanmasının, beklenenden daha çabuk gerçekleşeceği rahatlıkla söylenebilir.

Maalesef kaynak değerleri bu denli önemli bir havzanın geleceğini yok edecek olan Burgular Gebeş HES Projesinin yaşama geçirilmesi için çalışmalar hızla sürdürülmektedir. Üstelik, bu satırların yazarına göre, projenin ilk ayağı olan Karaçay Regülatörü ve HES projesinin inşa edilebilmesi için Saklıkent Milli Park'ının sınırı geri çekilmiştir. Çünkü **Kanyon ve**

Çevresi 1996 yılında Milli Park ilan edildiğinde alan 12390 ha olarak belirlenmişti. Ancak, Bakanlar Kurulunun 12 Ekim 2009 tarihli kararı ile eski sınır 10747ha geriye çekilerek, milli park alanı 1643 hektara düşürülmüştür(Harita 2).

Ne acıdır içlerine sindirememiş olsalar gerek,

Genel Müdürlüğün web sayfasında parkın alanı hala 12390 ha olarak gözükmemektedir. Kurum yetkililerince bizim bu savımıza itiraz geleceğinden kuşumuz yoktur. Çünkü bakanlık sınır düzeltme(!) gerekçesini “yöreden gelen sosyal taleplerin yanı sıra kızılçam plantasyonlarının milli park dışına çıkarılması gerektiği” nedenlerine dayandırmaktadır. Yerleşim alanlarının halkın bilgisi dışında milli park sınırlarının alınmasının yarattığı problemleri meslek disiplini olarak yaşadıklarımız nedeniyle iyi biliriz. Ancak sırf bu gerekçeye sığınarak korunan bir alanı, yaklaşık 7,5 kat küçültmek mantıkla bağdaşır bir olay değildir. Kaldı ki;

Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Strateji Belgesi’nin 21 Mayıs 2009 tarihinde yürürlüğe girmesi sonucu ülkenin tüm akarsularının HES’lere sorumsuzca tahsis edilmeye başlanması,

Bu belgeden yaklaşık 4 ay sonra, 12 Ekim 2009 tarihinde milli park sınırının daraltılması,

Bu sınır değişikliğinden yaklaşık 4 ay sonra yani 26 Şubat 2010 tarihinde, Burgular Gebeş projesinin tamamlanarak ÇED raporu sunumunun gerçekleştirilmesi gibi olayların üst üste oturması, sınır değişikliğinin masum gerekçelerle yapılmadığının göstergesidir. Nitekim milli park alanının daraltılmasından sonra, eski sınır ile yeni

sınır arasına Saklıkent(Karaçay) Barajını kondururur iseniz, masum gerekçelerinizde haklı bile olsanız toplumu inandırmakta güçlük çekersiniz (Harita 2).

Bu Proje Mutlaka Engellenmelidir

Eşen Çayı Havzası ve çevresindeki tarih, kültür, ekonomi ve yaşamsal değerleri çok kötü etkileyecek bu barajlar hakkında ilgili orman işletme müdürlüklerince hazırlanmaya başlayan izin raporu henüz tamamlanamadığı için, proje alanı içinde ve enerji nakil hatları boyunca, yok edilecek orman alanı konusunda size bilgi veremeyeceğiz. Ancak, yatırımcı firmanın ÇED başvuru dosyasının 2 ve 32. sayfaları ormanlık alanlar konusunda **Proje sahasının büyük bir kısmı orman alanı içerisinde kalmaktadır. Kızılçam, karaçam ve sedir türlerinin ağırlıkta olduğu alan ile ilgili olarak, 6831 Sayılı Kanunda 5192 Sayılı Kanunla Değişiklik Yapılması Hakkında Kanuna göre Orman Genel Müdürlüğünden gerekli izinler alınacaktır** biçiminde bir değerlendirme yapılmıştır. Bu nedenle yitireceğimiz ormanlık alan miktarı, idarenin yapacağı rapordan sonra anlaşılacaktır ama arazi çalışmalarımız sırasında barajların etki alanı içinde önemli oranda 2/B sahaları gördük. Bu alanlara yerleşen ve tarım yapan yurttaşların sorunlarının nasıl çözüleceği merak konusudur.

Tüm bu sakıncalar göz önüne alındığında, bu yazının sınırları elvermediği için gerekçelerini açıklayamadığımız nedenlerle bu proje;

Anayasa’nın tarım, orman, tarih, kültür, çevre ve insan hakları ile ilgili maddelerine,

Orman, Milli Parklar, Mera, Toprak Koruma ve Çevre Kanunlarına,

4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu’nun **kaynak ve yer altı sularının mülkiyeti ve faydalanımları** ile ilgili maddelerine,

5393 Sayılı Belediyeler Kanunu’nun **hizmetler** ile ilgili maddelerine

5491 Sayılı Bilgi Edinme Kanunu ve çevre kısıymı konusunda aklınıza gelebilecek diğer kanun, tüzük ve yönetmeliklere kesinlikle aykırıdır.

Ama işin asıl ilginç yanı **bu proje**, böylesi yatırımları, parasal katkı dahil her tür güvence sağlayarak başımıza bela eden uluslar arası sermayenin, bu sektörde şemsiye görevi yapan, söz gelimi **AB Su Çerçeve Direktifi ve Dünya Barajlar Komisyonu** gibi kuruluşların ilke ve kriterlerine de aykırıdır. Okuduğunuz makalenin dergimizin geçen sayısında yayımlanan ilk bölümünde AB Su Direktifi’ne az da olsa değinmiştim. Ancak konumuzla çok ilgili olduğu için Dünya Barajlar Komisyonu ve kriterlerini kısaca tanıttımın faydalı olacağını düşünüyorum.

Dünya Barajlar Komisyonu

Dünya Barajlar Komisyonu (WCD) 1998 yılında Dünya Bankası(WB) ve Dünya Koruma Birliği(IUCN) tarafından kurulmuştur. Komisyonun hükümetler, STK’ler, baraj yapımcı ve işletmeciler, akademisyen ve danışmanlardan seçilmiş 12 üyesi vardır. Komisyon 5 kıtada özellikle büyük barajların

toplumsal, çevresel, ekonomik ve finansal konularında incelemeler ve toplantılar yapmış, elde edilen bulgular, 400 sayfalık **Barajlar ve Kalkınma Raporu** ile dünya kamuoyuna açıklanmıştır. Rapor'a göre;

Dünyadaki baraj yapımı 1970'lere kadar hızla artmış, daha sonra düşüşe geçmiş, 60lı yıllarda 4800, 70li yıllarda 5500, 80li yıllarda 4300 ve 90lı yıllardan sonra 2000 kadar baraj yapılmıştır.

Bu barajların tesisi için 2 trilyon dolar yatırım yapılmıştır.

Dünyadaki tarımsal sulamanın %30-40 kadarı ve elektriğin %19'u bu barajlardan sağlanmaktadır.

Buna karşın baraj yapımı için yaklaşık 80 milyon kişi yerlerinden ve yurtlarından edilmiştir

Dünyadaki büyük akarsuların %60 kadarı barajlar nedeniyle kesintiye uğramış ve ekolojik denge bozulmuştur,

Barajlarla sulanan toprakların %20'sinde tuzlanma ve çoraklaşma oluşmuştur

Dünya yüzündeki tatlı suyun %5'inin buharlaşması baraj göllerinden olduğu tespit edilmiş,

Küresel ısınmaya neden olan sera gazlarının %28'e varan bölümünün, baraj göllerinden türediği hesaplanmıştır.

Raporda bu tespitlerin değerlendirilmesi sonucunda **Dev baraj projelerinin insan yaşamı ve çevre koşulları açısından maliyeti, getirilerinden daha fazla olmaktadır** görüşüne yer verilmiştir.

Bu olumsuzlukları göz önüne alan Dünya Barajlar Komisyonu, karar verme aşamasında HES'lerin çok fazla olan sosyal ve çevresel maliyetlerinden kaçınılması için; **Adalet, sürdürülebilirlik, verimlilik, katılımcı karar verme ve sorumluluk** gibi 5 adet temel değer belirlemiştir. Dahası, bu kriterlerin yaşama geçirilmesi bağlamında,

1-Halkın onayının alınması

2-Geniş ve ayrıntılı tercih analizi

3-Akarsuların ve sağlanan geçim olanaklarının korunması

4-Mevcut barajların değerlendirilmesi

5-Farklı ilgi gruplarının tanınması

6-Kurallara uyum sağlanması

7-Akarsuların barış, gelişme ve güvenlik için kullanılması

gibi **stratejik öncelikler** de geliştirmiştir.

Türkiye de son yıllarda kurulan veya lisans alınarak kurulması gündeme gelen HES'lere karar verme aşamasında, yukarıda sıralanan ilke ve kriterlere uyulduğu maalesef görülmemiştir. O zaman şunu sorgulamamız gerekiyor mu? Üst bölgesi milli park, alt bölgesi denize kadar, dünyanın en verimli ovası, 1.derecede arkeolojik sit,25000 kişinin yaşadığı özel çevre koruma bölgesi ve ülkenin en özgün kültür turizmi bölgesi olan bir akarsu havzasının; yukarıda dile getirmeye çalıştığımız tarım, ormancılık, hayvancılık, turizm ve kültür değerlerini hiçe sayarak, Dünya Barajlar Komisyonu gibi küresel bir kuruluşun ilke ve kriterlerine bile aykırı olarak, 1.derecede deprem bölgesinde, üstelik bir kasabanın aydınlatılmasına zor yetecek 17.50MW elektrik enerjisi için geleceğini yok etmenin adı, size göre ne olabilir? Ben yazmıyorum. Çünkü benim adlandırmam, 86 yıllık bu derginin ilke ve terbiye sınırlarını aşar.

Sevgi ile kalın....

Yararlanılan Kaynaklar:

DKMP Genel Müdürlüğü (Saklıkent Milli Parkı-2008)

ÖÇK Daire Başkanlığı (Patara Özel Çevre Koruma Bölgesi-2006)

Muğla Valiliği (Muğla Müzeleri ve Ören Yerleri-2002)

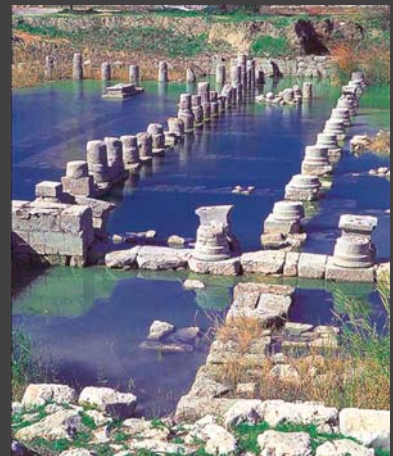
Kültür ve Turizm Bakanlığı çeşitli rapor ve yayınları

Eko Elektrik Üretim Dağıtım San. Ve Tic.A.Ş. (Burgular Gebeş HES Projesi ÇED Başvurusu-2010)

TTKD (22 Mart Su Gününde Türkiye de HES Raporu-2010)

Prof. Dr. Beyza ÜSTÜN (Su Havzalarının Ticarileştirilmesi-2010)

Baraj Yapılması Düşünülen Havzada Bulunan Tarihi Eserlerden Görüntüler

EN SONUNDA KUDÜS'Ü DE GÖRDÜM

Süleyman DİNGİL - Orman Yüksek Mühendisi ve Almanca Rehber

Bir kez bir müzeyi gezince, "Ben o müzeyi gördüm, biliyorum" denirmiş. Yüz kere gezince, "Ben orayı yeni yeni öğreniyorum" denirmiş. Buna benzer bir anlatım duymuşsunuzdur. Örneğin, Antalya Müzesi'ni yüz kere gezmişimdir, ya da gezdirmişimdir, ama Herakles Lahti'nin önüne gelince, Herakles'in Oniki İşini hem kendime, hem karşımdakine tam olarak anlatamam. Azra Erhat'ın "Mitoloji Sözlüğü" kitabındaki Herakles'in Oniki İşini defalarca okumuş olmama karşın (1).

Neyse. Geçen yılın sonunda bir gece otobüsle altı saat süreyle inerek, binerek, yemek yiyerek, içki içerek Kudüs'te dolaştık. Kudüs'ün Kanuni Sultan Süleyman döneminden kalan kent surlarını yakından, Mescit-i Aksa'yı uzaktan, Ağlama Duvarı'nı, kara giysilileri, kara giysililerin mahallesinde, çocuklar ve kadınlarla da o saatlerde dolu olan sokaklarını, Filistinlilerin ise, gece sakin olan sokaklarını; Parlamento binasını, Parlamento binası önünde üzeri peygamberlerin kabartmaları ile dolu Londra'nın hediye ettiği kocaman Yedi Kollu Şamdan anıtını ve öyküsünü yakından görerek, dinleyerek Kudüs'ü görmüş oldum (2)

Benim için bir rehber olarak, Akdeniz çevresindeki on bin yıllık tarihimizdeki öbür ülkeleri gördükten sonra, Kudüs'ü ve İsrail'i görmemiş olmam bir eksiklikti. Çünkü, biz rehber olarak ülkemizi turistlere gezdirirken, anlatırken, Akdeniz ülkeleri ile bağlantı kurmak zorundayız. Bugün Avrupa'da, dünyada, Neolitik dönemin ilk yerleşimine örnek olarak, bilim çevreleri dışındaki insanlar, İsrail'deki Jeriho'yu gösteriyorlar. Biz, Konya'da bulunan Çatalhöyük'ün Jeriho ile aynı dönemde olmasına karşın, ondan daha önemli olduğunu (3), Göbeklitepe'nin daha eski olduğunu biliyoruz ve karşılaştırmalarımızı o doğrultuda yapıyoruz. Ama gidip görmemiş olmak rehberler açısından bir eksiklik gibi geliyor. Gerçi ben İsrail'de Kudüs dışında üç beş gün süre ile kalmış olmama karşın, Jeriho'yu görme olanağı bulamadım. Sedir kerestesi ile yapılmış, anlata anlata bitiremediğim Hazreti Süleyman'ın sarayını, tapınağını da görmedim. Ancak Kudüs'ü, az da olsa, hiç olmazsa gördüm, diyebiliyorum. Üç tek tanrılı dine kaynaklık etmiş Kudüs kentini, İsa peygamberi çarmıha germiş, havarilerin kenti, Haçlı Seferleri'nin hedefi olmuş bir kenti görmek, bir rehber için değişik ve önemli bir duygu olsa gerek.

Biz, ülkemizi turistlere gezdirirken, Hititleri anlatırken, Mısırlıları, Efes'i anlatırken, Grekleri ve

Roma'yı; Priene Tiyatrosu'nu, Efes Tiyatrosu'nu anlatırken, Grek tiyatrolarını, Roma tiyatrolarını, Roma'daki Anfityatroya örnek Colosseum'u

anlatıyoruz. Ayasofya Kilisesi'ni anlatırken, İmparator Jüstinyanus'un Mimar İsdor'u yirmi kez Roma'ya gönderdiğini, Pantheon'un kubbesini ayrıntılarıyla inceleyerek, Ayasofya'nın kubbesini yaptırttığını, yine Bergama'da Asklepion'da bulunan Asklepios tapınağının kubbesinin Roma'daki Pantheon'dan esinlendiğini anlatıyoruz.

Gezdirdiğimiz turistlerin büyük bir bölümü Mısırlı, İtalya'yı, Yunanistan'ı gezmiş, görmüş insanlar. Biz karşılaştırmamızak bile, onlar ya sözlü ya da düşüncelerinde yapıtları, uygarlıkları karşılaştırıyorlar. Bunun için Akdeniz uygarlıklarındaki zincirin İsrail, Kudüs halkası, benim için bir boşluk idi ve görmek bir gereksinim idi. O halkayı da kısacık da olsa görmüş ve tamamlamış oldum. Daha önce gördüğüm ülkelere, planlayarak, sıralayarak gitmedim. Nasıl denk geldiyse öyle oldu.

İlk önce 1988 kışında Antalya'dan birkaç rehber arkadaş, eşlerimizle birlikte İstanbul'dan Duru Turizm'le Mısır turuna katıldık. Kahire, Luksor, Assuan gezdiğimiz ve rehber olarak görmemizin gerekli olduğu yerler. Kahire'de Arkeoloji Müzesi, Sakkar'a'da Piramitler, Sfenks, Nil ırmağı. Arkeoloji Müzesi'nde som altından lahitler, altının ne denli bol olduğunu ve altın

işlemeciliğini gösteriyor. Sakkar'a'da ve Krallar Vadisi'nde Luksor'da, Ramses'in ve Tutankamon'un altın ve değerli taşlarla süslü mezarları akıllara durgunluk verecek denli etkili. Kahire'de uzaktan Mehmet Ali Paşa Camisi'ni görüyorsunuz. Herhalde Mısır'ın en görkemli camisi olan ve bir Osmanlı Paşasının yaptırdığı bu camiyi düşüncelerinizde Süleymaniye, Sultan Ahmet camileri ile kıyaslıyorsunuz. (Yunanistan'da bir başka gezide, Kavala'yı gezerken, tepede bu Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın at üstünde görkemli bir bronz heykelini ve karşısında müze gibi evini tarih içinde değerlendiriyorsunuz.)

Kahire'den sonra, Luksor ve çevresindeki eserler içinde Karnak tapınağı çok görkemli bir tarihi yapıt ve bir gezi alanı. Ankara'da Atatürk Mozolesinde 260 metre

uzunluktaki Aslanlı Yol'un Karnak tapınağındaki koç heykelleri ile süslü yoldan esinlendiğini; yine Türkiye'de Hititleri ve Kadeş Savaşı'nı anlatırken, kimi turistlerden Kadeş Savaşı'na ait yazıtları Karnak Tapınağı duvarlarında gördüklerini, anlattıklarını anımsarsınız.

Yine orada bizim Didim'deki 2000 yıldan beri bölgedeki depremler yüzünden yalnız 2+1 sütunun ayakta kaldığını, fakat Karnak Tapınağı'nda 3500 yıldan beri 130 sütunun hala ayakta durduğunu hayretler içinde izlersiniz. Assuan'da bulunan ve dünyanın en büyük barajlarından biri olan Assuan barajını, yine güneyde bir yerde dünyanın en uzun obeliskini (42 metre uzunluğundaki dikilitaş), fakat çatlak çıktığı için yerde yatar durumda bırakıldığını görürsünüz. Sultan Ahmet Meydanı'nda Karnak tapınağı'ndan getirilen bizim Obelisk'i; Londra, Paris, Roma ve New York'taki diğer obeliskleri düşünürsünüz (4).

Bir rehber olarak, Mısır, kesinlikle en az bir kez görülmeli dersiniz. Biz rehberleri, ister Batı Anadolu'da, ister İstanbul'da en çok etkileyen, İstanbul'da Osmanlı eserleri dışında, Grek ve Bizans tarihi olur. Orta Anadolu'da Hitit, Frig, Lidya, Pers; Doğu Anadolu'da Komagene, Urartu, Ermeni, Osmanlı, Selçuklu; İslam yapıtları ve tarihleri ile karşılaşırız. Fakat Batı Anadolu'da gördüğümüz, gösterdiğimiz kalıntılar, kentler, yapıtlar, Yunan üzerine yapılmış, Yunan ve

Roma yapıtları olarak karşımıza çıkar. Efes'te Artemision'u, Bodrum'da Mousoleum'u anlatırken, dünyanın yedi harikası için Rodos'ta Apollon heykelini (Helios), Olimpiya'da Zeus heykelini dile getiriyoruz. Bunları Yunan stili diye anlatıyoruz. Atina Akropolündeki tapınaklar, Parthenon dillere destan, ama bir kere görmek gerekir diyorsunuz. Ve Yunanistan'ı gezip rahatlıyorsunuz.

2006 yılında İstanbul'dan karayolu ile bir turizm şirketi ile bir haftalığına eşimle birlikte Yunanistan'a gittik. Bu gezi içimdeki boşluğu doldurmuş oldu, istediğime kendimce ulaşmış oldum. Gerçi Epidauros'u görüp, Bergama Asklepionu ile Aspendos Tiyatrosu ile, Efes Tiyatrosu ile karşılaştırmalar yapamadım. Ama Atina'nın Akropol'ündeki Parthenon'u, diğer tapınakları gördüm. Atina Arkeoloji Müzesi'nde görmek istediklerimi gördüm. İki eşsiz ve ünlü yapıtı bunlar:

1.Troya'yı Kazan Heinrich Schiliman'ın Mikene kazılarında bulunduğu Kral Agamemnon'un altın maskı

2.Afrodite ile Pan'ın oynasmalarını konu eden heykel grubunda anlatılanlar. Afrodit'e'in omzunda Eros var. Afrodit'e, Pan'ı tahrik ediyor. Bir elinde de terliği ile sanki Pan'ı tehdit ediyor, reddediyor (5).

Pire Limanına akşam yemeğinde gidiyoruz, grubumuzla birlikte. Balık-rakı (uzo) akşam yemeğimiz. Türkçe konuşan garsonlar var ve benim gençlik yıllarımda gitar çalmaya başladığımda Melina Mercuri'nin Pire limanında çevirdiği ve o yıllarda Almanya'da da çok ünlü olan Al Mancası, Ein Schiff wird kommen, (Bir gemi gelecek) şarkısı. Kırk yıl sonra o yeri, o havayı görmüş, duyumsamış oluyorum. (Selanik'te bir tavernada iki genç gitar çalıyorlar. Onlardan Melina Mercuri'nin şarkısını istiyorum. 60'lı yıllarda dünya listelerinin başında geliyordu bu şarkı. Gençler, "Bilmiyoruz" dediler. Ben birisinin gitarını rica ettim ve çalverdim. "Duymadık " dediler ve çok utandılar).

Korint Kanalı, Adriyatik Denizi'nden gelen Korint körfezi ile Ege Denizi'ni bağlayan 6 kilometre uzunluğunda kayalardan oyulmuş bir kanal. Yukarıdan gemilerin nasıl geçtiklerini seyrettik. Panama Kanalı'ndan sonra dünyada ikinci olan bir kanalmış. Onu da öğrendik. Kuzeye doğru dünyaca ünlü Olympus Dağları'na doğru gittiğimizde, Kalampaka adında bir kasabaya geldik. Meteor kayaları üzerinde kurulmuş birçok kilise ve manastır gördük. Yılda bir buçuk milyon turist geliyormuş bu küçük kasabaya. Bir otelde geceledik. Gece yağmur yağıyordu. Gök gürültüleri ile bir buçukta uyandım, kalktım. Pencereyi açtım. Olympus Dağları'nda müthiş bir ışıklı gösteri vardı, sanki. Gök gürültüleri, yıldırımlar, şimşekler yeri göğü yıkıyor, aydınlatıyordu. Neden bu Olympus Dağları'nın ünlendiğini orada yaşadım. Kasaba 200- 300 metre yükseklikte bir yer olsa gerek; karşıdaki dağlar 2917 metre. Erciyes, Ağrı Dağı gibi tek dağ olarak gözüküyor. Bizim Toros Dağları gibi sıradağlar olarak gözüküyor. Yıldırımlar, şimşekler karşı dağlarda yankılanıyor. Dikey değil, yatay ve zigzaklı şimşekler olarak gecenin zifiri karanlığında tepeleri müthiş aydınlatıyor. O anda geçmiş çağların insanların, tanrıların, tanrıların saraylarının, Baştanrı Zeus'un görkeminin işte bunun için canlandırılmış olduğuna kendi gözlerinizle tanık oluyorsunuz.

2008 yılında yine bir turizm şirketi aracılığıyla

eşimle birlikte İtalya'ya gittik. İki gün Roma'da kaldık. Colosseum'u dışından, Sain't Pierre Kilisesi'ni hem dışından hem içerden gördük. Sain't Pierre demek, Vatikan demek. 16. yüzyılda Kanuni Sultan Süleyman'ın eserlerinden, Mimar Sinan'ın eserlerinden, Süleymaniye Külliyesinden daha üstün eser yok diye

anlatırken, aynı çağa ait Sain't Pierre Kilisesi'ni görünce, Mikelanj'ın eserlerini görünce, duraklayıp kalıyorsunuz.

Ayasofya, yapıldığı çağda ve çağlar ötesinde eşsiz bir eser olarak anlatılırken ve algılanırken, ara sıra turistlerden Sain't Pierre adını duyardım. Ama görmeden büyüklüğünü anlamamışım. Ayasofya'nın kubbe yüksekliği 55 metre, Sain't Pierre'in ki ise, tam 130 metre. Ayasofya büyüklüğünde Ayasofya gibi Sain't Pierre'in içinde bir bölüm yapılmış, Kilisenin onda biri kadar bir yer kaplıyor. Mikelanj'ın kubbedeki, freskleri işleyişi ise, akıl alacak gibi değil. İçerde büyük salonun duvarında büyük bir beyaz mermerden yapılmış Meryem Ana kucağında İsa Peygamber'i tutuyor. Göze çarpan akılda kalanlar bunlar. Dışarıda bulunan iki dev heykel, Sain't Pierre'in ve Sain't Paulus'un heykelleri. On bin kişinin bir anda oturabileceği büyüklükte oturma sıraları ve Mehmet Ali Ağca'nın sütunlar arasından Papa 6. Paulus'u vurduğu öyküsü. En küçük ve ilk Sain't

Pierre Kilisesi Hatay'da (Orantes Antiochiası), en büyük ve en son Sain't Pierre Kilisesi burada yani İtalya'da Vatikan'da. Bütün bunlar kafanızda oynayan tarihi olgular.

Floransa'da Leonardo da Vinci, Mikelanj ile aynı dönemde, ama birbirine rakip iki dev, Rönesans İtalyasında. Floransa'da Medici'lerin evinde yaşayarak ve Mona Lisa'nın resmini yaparak, Leonardo da Vinci ölümsüzlüğe ulaşıyor. Leonardo da Vinci'nin salt Mona Lisa ile değil, Son Akşam Yemeği ile değil, Mikelanj'ın da salt Sain't Pierre Kilisesi kubbesi, Musa heykeli, Meryem Ana ve İsa heykeli ile değil, sayısız ölümsüz eserleri ile İtalya'nın Rönesansı'nda dile gelen sanat devleri olduğunu görüyorsunuz.

Roma'dan Pompei'ye gidiyoruz. İki bin yıl önce Vezüv Yanardağı'nın külleri altında kalan Pompei harabelerinde fosil gibi insan gövdeleri sergilenmiş. Bir

de aklımda Büyük İskender'in İssos Savaşını anlatan mozaik kaldı. Gordion'a gittiğimizde, Müzenin duvarına bu mozaik işlenmiş. Hani Büyük İskender, Gordion'a kördüğümü çözmeye gelmiş ya onun için düşünülmüş herhalde.

Eğri Pisa Kulesini görüyoruz.

Tüm İtalya'da benim ormancı olarak da sedir, servi ve fıstık çamı ağaçları ilgimi çekiyor. Herhalde Anadolu 2000 yıl önce Roma egemenliğinde iken bu görkemli ağaçlar Anadolu'dan İtalya'yı süslemek için getiriliyor.

Venedik'te Sain't Marcus Meydanı vardır. Sain't Marcus, dört İncil yazarından biri. 1204 yılında Enrico Dandalos İstanbul'u işgal ettiğinde, bu kilisenin balkonunda sergilemek üzere Sultanahmet Meydanı'ndan o zaman ki adıyla Hipodromdan (At Meydanı) dört bronz atı (Quadriga) alır, Venedik'e

getirir. Biz şimdi onların kopyalarını balkonda görüyoruz, orijinalleri kilise içinde, müzede. İncil yazarları söz konusu olunca, Efes'te dört İncil yazarı akla geliyor. Sain't Jan'ın Selçuk Ayasuluk'ta bulunan mezarı ve kilisesi duruyor. Lukas'ın Meryem Ana yolunda, Efes'e gelmeden sol tarafta mezarı olduğu varsayılıyor.

On bin yıllık insanlık tarihinde Neolitik Dönem, yerleşik düzen, ev yapma, ekip biçme, hayvan evcilleştirme, daha sonra yazı, tümü Doğu Akdeniz'de gerçekleşiyor. Kutsal Hilal (Bereketli Hilal) denen bu çevreyi, Doğu Akdeniz'i yay gibi içine alan bölgeler olarak Girit, Helenistan, Anadolu, Suriye, İsrail, Mısır olarak kafamda canlandırıyordum. Ama kaynaklar Kutsal Hilal için öyle göstermiyor, Mezopotamya, Göbeklitepe, Hatay, Filistin, Kudüs olarak bir yay çiziyor. Öyle ya da böyle anlamda, ben bir Kutsal Hilal (Bereketli Hilal) olarak Doğu Akdeniz'i, Mısır'ı, İsrail'i, Suriye'yi, Anadolu'yu, Helenistan'ı ve İtalya'yı görüyorum. Suriye'yi iki kez görme olanağım oldu.

1990 yılında, Birinci Körfez Savaşı'nın öncesinde Halep, Şam, Ugarit, Lazkiye, Palmira, Homs gördüğüm yerler. Halep, Ain Dara, Simon Manastırı ikinci gezimde gördüğüm yerler. Haçlı Seferleri konu olduğunda, Selahattin Eyyubi dile getirilir. Mezarı Şam'da. Homs'da da en büyük Haçlı Kalesi olan Clark dö Chevalier (Şövalye kalesi) var. Palmira, Suriye çölünün tam ortasında. Antik kentin tamamı neredeyse ayakta duruyor. Büyük Simon Kilisesi ve Manastırı, Halep'in kuzeyinde, Küçük Simon Kilisesi ve sütunu ise Antakya Samandağ arasında bizim sınırlarımız içinde. Tüm bunlarla Akdeniz uygarlıkları zincirini tamamlamış olmakla bir rehberin görmesi gereken yerleri bir kez

gördüm sanıyorum. Bunlar, doğaldır ki, bizdeki, yapıtlarla, tarihle bağlantılı olduğu için görülmesi zorunlu yerler arasında diye düşünüyorum. Oysa bir rehberin genel dünya kültürü olarak, Budizm ile ilgili olarak, Uzak Doğu'da, Amerika'da Mazteklerle, Aztek uygarlıkları ile ilgili olarak çok daha göreceği, ilgilenmesi gereken yerler ve tarihler vardır. Buna, Dünya Harikası olarak Yedi Harika'nın içinde yer almayan, ama mutlaka görülmesi gereken Çin Seddi, Ürdün'deki Petra Vadisi gibi örnekler verilebilir. Bu kapsamda, hepsini görmeden, biz rehberlerin bildiği, bilmesi gereken bilgilere gelince, Çin Seddi, Sidon'lu Antipatros, Yedi Harika'yı saptadığında, henüz daha yapılmamıştı. Petra ise, çok daha sonra görkemli vadi yapılarına kavuşmuştu. Çin Seddi, binlerce kilometre uzunluğunda, Çin Seddi'nden sonra ikinci önemli yapıt diye Diyarbakır surlarını anlatıyoruz. Niye? Ayakta kalmış beş kilometre uzunluğunda bazalt taşlardan yapılmış sur duvarları diye. Oysa Çin Seddi yanında bizim Diyarbakır surları mini minnacık kalır. Petra yanında ise, bizim Kapadokya onun bin katı büyüklüğünde eşsiz bir doğa harikasıdır. Ama Petra'da

insan eliyle yapılanlar, Kapadokyadakileri geride bırakıyor gibi. Ancak, keşke onları da gözlerimle görseydim, diyorum.

Mozaik müzeleri içinde dünyada birinci sırada Bardo Mozaik Müzesi Tunus'ta, ikinci sırada bizim Hatay Mozaik müzemiz var. British Museum (İngiliz Müzesi), Hermitaj Müzesi ve Luvr Müzesi dev müzeler. Bizim İstanbul Arkeoloji müzesindeki İskender lahdi de dünya çapında dev bir yapıt.

İşte bu kadarcık görünce, bu kadarcık bilince, makalemin başlığında "Kudüs de gördüm" diye bu yazıyı kaleme alayım, dedim. Öyle de oldu.

KAYNAKÇA

1. Azra Erhat, Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitabevi yayınları, İstanbul, 1972
2. E. H. Gombrich, Sanatın Öyküsü, Remzi Kitabevi Yayınları, (çeviren: Bedrettin Cömert) İstanbul, 1990
3. James Mellaart, Yakınoğunun en eski uygarlıkları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları (Çeviren: Bilgi Altınok) İstanbul, 1988
4. Labibi Habachi, Die Unsterblichen Obeliskens Aegyptens, Verlag Philipp von Zabern, Main am Rhein, 1982
5. Wolfgang Hautumm, Die Griechische Skulptur, Dumont Buchverlag Köln, 1987

SELLERLE SAVAŞ

M. Kemal Aşk Orman Y. Mühendisi AGM Emekli Genel Müdürü

Orman ve Av Dergimizin Mayıs-Haziran 2010 tarihli sayısında meslektaşım Turgut Çelikkol'un "Erozyon ve Sellerle Savaşta Yapmamız Gerekenler" başlığı altında bir yazısı çıktı. Tesadüf eseri bu yazı, derginin aynı sayısında Sayın Muhammet Kılıcı'nın benimle yapmış olduğu röportajın yanında yayımlandı. Konu ile ilgilenip her iki yazıyı da okuyanlar bu iki yazı arasında birbiriyle çelişen bilgilere bakarak kime inanacaklarına şaşırabilecekleri için bu yazıyı kaleme almak zorunluluğunu duydum. Dikkatimi çeken konuları Sayın Çelikkol'un yazısındaki sıralamaya göre açıklamaya çalışacağım:

1. Ülkemizde sellerle mücadele çalışmaları ne zaman ve nerede başladı? Sayın Çelikkol bu tarihi 1960 olarak veriyor. Eğer 1955'te TOKAT'ta başlatılan çalışmalar bir başlangıç değeri taşımıyorsa, daha kapsamlı ve başlangıç değeri taşıyan çalışmalar 1960 tarihinde başlatıldı ise bunun nerede, kimler tarafından ve ne gibi çalışmalar yapılmak suretiyle başlatıldığının Sayın Çelikkol tarafından açıklanması beni memnun edecek ve ben de hatamı düzelteceğim.

2. Aynı paragraf içinde "Değişik sel havzalarında tüm dünyaya örnek olan başarılı ıslah çalışmaları bu konuda özel yetiştirilmiş orman yüksek mühendislerince gerçekleştirilmiştir" deniyor. Böyle bir takdim bana biraz mübalağalı geldi. Nasıl oluyor da hem 1960'larda ilk defa işe başlanıyor da, bizden 100 yıl önce başlayanlarda değil de, Türkiye'de **tüm dünyaya örnek** çalışmalar yapılıyor? Doğrusu bu örnek çalışmaların neler olduğunu ve özel yetiştirilmiş bu orman yüksek mühendislerinin kimler olduğunu merak ettim. Bunu da açıklarlarsa çok memnun olacağım.

3. Yine aynı yazının ikinci paragrafında, "Uzun yıllar başarılı çalışmalar yapan Toprak Muhafaza ve Mera Islahı Tatbikat Grup Müdürlükleri toptancı anlayışı -ne demekse?- ve anlaşılmasız nedenlerle dağıtılarak çalışmalar duraksamış ve amacından uzaklaşmıştır" deniliyor. Yazının ileri kısımlarında bu konu üzerinde tekrar tekrar durulduğundan ve sellerle mücadele için mutlaka "Toprak Muhafaza ve Mera Islahı Tatbikat Grup Müdürlüklerinin yeniden kurulması istendiğinden kuruluşundan kapanışına kadar konunun içinde bulunan bir kişi olarak bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum.

Biz Tokat'ta işe başladığımız zaman böyle bir grup yoktu. Benim iki Orman Yüksek Mühendisi

yardımcım vardı: Mustafa Okutan (rahmetli), Muhlis Geyik (hayatta). Biz kendimize **Sellerle Mücadele Mühendisliği** adını koymuştuk. Hatta Tokat Çay Deresi Havzasının üç kolundan birisi olan Sarıkaya Sel Deresinde inşa ettiğimiz 7 metre yükseklikteki çimento harçlı barajın yukarı sol kanadında bu isim beyaz mermer üzerine kazınmış ve 1956 tarihi de yazılı olarak bu levha durur. 1957 yılında Toprak Muhafaza ve Mera Islah Şubesi kurulunca ve biz Tokat'ta hem Toprak Muhafaza ve hem de Mera Islahı çalışmaları yapmakta olduğumuzdan olmalı, bizi bir grup kabul ederek, beni ilk "Toprak Muhafaza ve Mera Islahı Tatbikat Grup Müdürü" olarak tayin ettiler. O tarihe kadar ben Tokat'ta Orman Müfettişi kadromla çalışıyordum. Bu grubun isim babası da o tarihte şubede çalışan sayın İsmet Tezcan olmalı. Kendisi daha sonra hukuk fakültesini bitirdi ve başarılı bir avukatlık kariyeri sürdürdü. Şimdi sanırım emekli oldu ve Ankara'da yaşıyor.

Bu grup müdürlükleri benim AGM Genel Müdürü olduğum 1974 yılına kadar çalışmalarına devam etti. Ben Genel Müdürlük görevini aldığım zaman AGM'nin merkez ve taşra teşkilatımızın en büyük şikayeti taşra teşkilatına hakim olamamak, mali idari bakımdan taşra teşkilatının OGM'ye ve dolayısıyla OGM Bölge Müdürüne bağlı olmasıydı. Bir Ağaçlandırma veya Toprak Muhafaza Grup Müdürü, Bölge Müdüründen izin almadan araziye çıkamıyordu. Bu durumda benim ilk işim mali ve idari olarak AGM'ye bağlı bir taşra teşkilatı kurmak oldu. Bakana durumu anlattım, onun onayını aldıktan sonra AGM'ye bağlı 11 adet AGM Bölge Müdürlüğü ile bunlara bağlı AGM Başmühendislikleri ve Mühendislikleri kuruldu. Böylece Genel Müdürlüğün Ağaçlandırma Müdürlükleri ile Toprak Muhafaza Tatbikat Grup Müdürlükleri birleşmiş oldu. Ağaçlandırma personeliyle Toprak Muhafaza Tatbikat Grup Müdürlüklerinin personeli hepsi aynı formasyonu almış, aynı fakülteden mezun olmuş, Orman Yüksek Mühendislerinden oluşuyor. Birleşmede personelin çok yönlü yetişmesi ve çalışmaların daha yaygın hale getirilmesi düşünülmüştür. Alınan sonuç Sayın Çelikkol'un dediği gibi ne duraksamış ne de amacından uzaklaşmıştır. Ben 1979'da emekli oldum. 1984 yılında AGM, Atatürk'ün 100. Doğum Yılı için "Ağaçlandırma, Erozyon Kontrolü ve Mera Islahı Çalışmaları" isimli bir kitap yayımlıyor. Burada 1963-1981 yılları arasındaki faaliyetler grafiklerle gösteriliyor. Oradan Toprak Muhafaza ve Mera Islahı Tatbikat Grup Müdürlükleri kaldırıldıktan sonra çalışmaların nasıl bir seyir gösterdiği aşağıdaki tabloda görülüyor:

Yıl	Orman içi ağaçlandırma (ha)	Orman dışı ağaçlandırma (ha)	Erozyon kontrolü (ha)	Mera ıslahı (ha)
1974	14.000	200	4.000	1.000
1977	28.000	2.300	8.500	7.000

Demek ki keramet Toprak Muhafaza ve Mera Islahı Tatbikat Grup Müdürlüklerinde değişmiş.

4.Yine aynı paragrafın sonunda şöyle bir ifade var. Bugün OGM, AGM, DSİ Genel Müdürlükleri işbirliği içinde çalışırlarsa başarılı çalışmalar gerçekleştirilebilirler! Tüm dünyaya örnek olan çalışmalar bu üç genel müdürlüğün birlikte anlaşmasıyla mı gerçekleşmişti. Erozyonla ve Sellerle Savaşta böyle bir üçlü dünyanın neresinde var? Toprak muhafaza çalışmalarında, Fransa'nın örnek alındığından söz ediliyor. Fransa'da böyle bir şey var mı? Benim bildiğim (Restauration des Terrains en Montagne - RTM) Dağlık Arazi Islahı diye bir kuruluş var ve çalışmalar yalnız bu kuruluşa bağlı Orman Mühendisleri tarafından yapılır. Bu da bizim Ağaçlandırma Genel Müdürlüğümüze benzer bir kuruluştur.

Avrupa'nın hiçbir ülkesinde toprak muhafaza ile yükümlü kuruluşların içinde bu konuda yetişmiş Orman Mühendislerinden başka personel yoktur. Ben 6 yıl FAO'nun "**Sel Derelerinin Islahı ve Çığlarla Mücadele Çalışma Grubu**"nun Türkiye Temsilciliğini yaptım. İki yılda bir toplanan bu grup benim dönemimde Yugoslavya, Avusturya ve Türkiye'de toplandı. O zaman Demirperde dışında kalan bütün Avrupa ülkeleri bu grubun temsilcileriydi. Yapılan toplantılarda orman mühendisinden başka kimseyi görmedim. Yalnız İsviçre'de dere ıslahlarını inşaat mühendisleri yaptıkları için temsilcileri de ormancı değildi.

Eğer Fransız ekolü gibi çalışacaksak Toprak Muhafazacı Orman Mühendisi ıslahı ele alınan Sel Havzası içinde bulunan her türlü arazide (Tarım, Orman Mera) alınacak erozyonla mücadele tedbirlerini, ana ve tali derelerin ıslahını, arazi kaymalarına karşı alınacak tedbirleri, akan yamaçların stabilizasyonu ve her türlü yeşillendirme (ağaçlandırma, otlandırma, mera ıslahı) konularını bilmek, projelendirmek ve uygulamak zorundadır.

Bizim 6831 sayılı orman yasasının 58. maddesi bu esas üzerine kurulmuş, 2003 yılına kadar Türkiye'de uygulamalar bu esas üzerinde devam etmiş ve benim "**EROZYONLA SAVAŞ EL KİTABI**" da bu esas üzerine yazılmıştır. Sayın Çelikkol makalesinde 6831 sayılı Orman Yasasının 58. maddesini değiştiren 2003 tarihli ve 4999 sayılı yansın 11 inci maddesini de dikkate almadan kendi görüşlerine göre tekliflerde bulunmaktadır.

Sayın Çelikkol ana dere ıslahlarının DSİ'nin görevi olduğu görüşündedir. Bu fikir maalesef AGM mensubu çok kişinin de görüşü durumunda.

Türkiye'de dere ıslahı eğitimi veren tek kurum Orman Fakültesidir. 3116 sayılı ve 1937 tarihli ilk Orman yasasının kabulünden beri Orman Fakültesi ders programları içerisinde "**Sel Yataklarının Tahkimi**" diye bir ders bulunduğunu ve bugün de devam ettiğini her Orman Mühendisi bilir. Peki, nasıl oluyor da bu görev DSİ'nin oluyor? Şimdi bunun hikayesini anlatayım:

Tokat'ı sıkı sık seller basınca 1949 selinden sonra DSİ Genel Müdürlüğü Tokat'ta, şehre en yakın iki derenin mansabına 10'ar metre yükseklikte biri toprak, diğeri çimento harçlı iki baraj yapıyor. 1951 de yine bir sel geliyor ve bu barajlar materyalle tamamen doluyor ve fayda sağlayamaz duruma geliyor. Bunun üzerine 1951'den sonra çay deresinde yapılan toprak barajın üzerine ikinci bir baraj daha yapıyorlar. Ben 1955'te Tokat'a geldiğim zaman Tokat DSİ Bölge Müdürü ile bu dereyi ve yapılan barajları görmeye gitmiştik. DSİ Bölge Müdürüne bu ikinci baraj da dolunca ne yapacaksınız diye sordum. Bir tane daha yaparız dedi. DSİ'nin dere ıslahı bilgisi işte bu idi. Derenin boğaz bölgesi bu barajlara 1300 m yukarıda idi. Bütün taşıntı materyali derenin su toplama ve boğaz bölgesinden geliyordu. Biz projemizde ana derenin boğaz bölgesinin en alt kısmından yukarı doğru çimento harçlı ıslah barajları ve tali derelerde kuru duvar eşikler yapıyor ve buraları yeşillendiriyorduk.

Benim Tokat'ta bulunmadığım bir gün, o zaman DSİ Genel Müdürü olan Sayın Süleyman Demirel Tokat'a geliyor, yıl 1957, yardımcım Muhlis Geyik Süleyman Bey'e bizim çalışmalarımızı gösteriyor. Muhlis Geyik'in bana anlattığına göre Süleyman Bey bizim çalışmaları görünce iki kolunu açıyor ve işte yapılacak iş bu, diyor. Ankara'ya döndüğünde DSİ'nin bütün Daire Başkanlarını, Şube Müdürlerini, mühendislerini Tokat'a gönderiyor. Bu çalışmaları gördükten sonra DSİ Genel Müdürlüğü Orman Genel Müdürlüğünden 15 Orman Y. Mühendisi alıyor, bunları özel bir eğitime de tabi tuttuktan sonra DSİ Genel Müdürlüğü içinde Dere Islahları ile yükümlü bir birim kuruyor ve bizim çalışmalarımıza benzer başarılı çalışmalar yapıyorlar.

Fransızların "Dağlık Arazi Islahı" kitabını kendilerine tercüme edebileceğimi teklif ettim, kabul ettiler. Lütfü Bostanoğlu ile bu kitabı tercüme ettik ve bizim gibi onlar da bu kitap esasları dahilinde çalıştılar. Orman Fakültesi de eğer o kitap esaslarına göre tedrisatında bazı eklemeler yapsa idi durum daha değişik olabilirdi diye düşünüyorum, bu hala da düşünülebilir, çünkü Fransa da Türkiye gibi bir Akdeniz ülkesi olduğundan şartlar benzeşmektedir.

Sayın Çelikkol'un makalesinde 16. sayfada maddeler halinde yapılmasını teklif ettiği hususları, ben görüşlerimi ana hatları itibari ile yukarıda vermiş olduğum için, ayrıca münakaşa konusu yapmayı faydalı görmüyorum.

KESTANELER AŞILANIP “MEYVE ORMANI”NA DÖNÜŞTÜRÜLÜYORMUŞ!

Ahmet DEMİRTAŞ¹

Kimi meslektaşlarımız konuyu biliyor olabilir, basından okuyup bilgilenmiş olanlar da vardır kuşkusuz. Ama hatırı sayılır sayıda meslektaşımızın ilk kez duyacağını sanıyorum. Orman Genel Müdürlüğü (OGM) bir uygulama başlatarak Bursa ve İstanbul ormanlarında kestane ağaçlarında aşılama yapıyor. Bu çalışmalar basında haber olarak yer almış. OGM'nin web sayfasında, konuya ilişkin olarak basından alınmış çok sayıda haber bulunmaktadır. Ormanlarda kestane ağaçlarının meyve elde edilmek üzere aşılandığı ve yapılan bu çalışma çok yararlıymış, doğruymuş gibi yansıtılmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın fakülte düzeyinde ormancılık eğitimi almış, “mühendis” sanlı kişilerce karar verildiğini/uyguladığını belirtmek gerekiyor. Topluluk veya dağınık bireyler olarak kestanenin (*Castanea sativa* Mill.) bulunduğu ormanlarda, var olan kestane ağaçlarına başka yerlerden getirilen kültüre alınmış kestaneler aşılanmaktadır. Kültüre alınmış kestanelerin, orman ekosistemi içinde yetişenlerden farklılık gösterip göstermediği konusunda ülkemizde yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Öte yandan “*Bitkiler kültüre alındıktan sonra yavaş yavaş elenirler, değişime uğrarlar, bu bazen öyle bir noktaya gelir ki, ilk örnekle sonuncusu arasında en ufak bir benzerlik kalmaz*” (Pelt, 2002) savı öne sürülmektedir. Ülkemizde çalışma olmadığından dolayı olumsuz bir durumla karşılaşılması söz konusudur. Ayrıca ormanlardaki kestanelerin belirli kaynaktan alınmış kalemlemlerle aşılanması sonucunda çeşitlilik azalacak ve ormanın yapısı değiştirilmiş olacaktır. Bu uygulama ile ormanlar, orman olarak değil, potansiyel meyve bahçesi olarak görülmektedir. Öte yandan yapısı değiştirilerek tek çeşit kestane bahçesine dönüştürülmüş orman ekosistemine verilen zararın boyutu hesaba katılmamaktadır. Böylesine yanlış bir uygulamanın bilim dışı olduğu apaçık ortadadır. Uygulamayı ormancılıkla, ormanla, orman tanımıyla ve ekoloji bilimiyle bağdaştırma olanağı yoktur. Konuya ilişkin olarak ayrıntıya girmeden önce OGM'nin web sayfasında yer alan gazete haberlerine bir göz atalım:

Orman Genel Müdürlüğü İstanbul Orman Bölge Müdürlüğü Basın ve Halkla İlişkiler Bürosu tarafından hazırlanan haber şöyle;

Kırsal Kalkınma Modelinin Tanıtımı Toplantısı:

<“Şile Kırsal Kalkınma Modeli” İşletme Müdürlüğü tarafından bir sunumla tanıtıldı.> <Şile Orman İşletme Müdürlüğü Abdullah Duman konuşmasında 10.000 hektar saf ve karışık kestane alanının sadece %20'si aşılanıp meyve ormanı oluşturulduğunda 20 milyon dolar katma değer oluşturacağı, 1.200 hektar kadar da karışık defne alanının olduğu ve bunun da yıllık ortalama 2000 ton defne yaprak kapasitesi yarattığı, 1.200 hektar iade edilen maden sahasının

da Fıstık Çamı ile ağaçlandırıldığı ve tüm bu zengin kaynaklar nedeniyle Şile'de Orman İşletmesi olarak bu modelin merkezinde olduklarını belirterek ve bu model kapsamı dahilinde kestane aşılama teknikleri eğitimlerinin verildiği, 2010 yılı itibarıyla 50 hektarlık alanda bu çalışmaların hedeflendiğini söyledi>

Ormancılığımıza bundan daha fazla zarar verebilecek birisi varsa beri gelsin. Uygulamayı yapanların; ormancılık bilimine ve yasalara aykırı işlem yaptıklarının ayırında değilse sorumsuzluk, bilerek yapıyorlarsa daha vahim bir durum söz konusudur. Anımsatmak gerekir ki; sizin göreviniz ormancılık bilimi ve yasalar doğrultusunda ormancılık yapmaktır. Orman ağaçlarına aşı yapmak, “meyve ormanı” oluşturmak yani bahçe kurmak, tarımcıların görev alanına girer. “**Meyve ormanı**” oluşturmak gibi abuk subuk kavramlar icat etmek yalnız yapanları zor durumda bırakmaz, meslek saygınlığını da azaltır. Bu kafayla gidenler; portakal bahçelerini, muz bahçelerini, elma bahçelerini hatta üzüm bağlarını da orman saymak gerekir derlerse şaşımayalım. Ormandaki kestaneleri kültüre alınmış ağaç kalemlemleriyle aşılayınca; ekosistemde hangi olumsuzluk ortaya çıkacak, nasıl bir genetik kirliliğe yol açılmış olacak diye düşünülmemiştir. Ayrıca, 1.200 hektar maden sahasının da fıstık çamı ile ağaçlandırıldığı belirtilmektedir. Neden fıstık çamı? Maden alanı olmadan önce o alanda hangi yapıda orman vardı ve bugün bitişğinde bulunan ormanın yapısal özelliği nedir? Belli ki ormanın eski durumu dikkate alınmamaktadır. Çünkü o bölgede doğal fıstık çamı ormanı olmasa gerekir. Kaldı ki; maden işletmesi izni verilirken işletme sahibiyle yapılan sözleşmelerde; **alanın eski duruma getirileceği yani ağaçlandırılarak teslim alınacağı belirtilir**. Madencinin bu yükümlülüğü neden idare tarafından üstlenilmekte ve ağaçlandırma yapılmaktadır?

İstanbul'dan seçtiğimiz bu haberden sonra iki haber de Bursa'dan aktaralım:

<Yapılan rehabilitasyon çalışmaları sonucu, Bursa Orman Bölge Müdürlüğü defne ormanları sanki defne bahçesi>... Haberin sonraki bölümü ise <dejenere olmuş defne ocaklarında canlandırma kesimleri ve sürgün kontrolleri yapıldı. Ayrıca bu ormanlardaki yaşlı, hastalıklı, çürük, kovuk kestane ve ıhlamurlar da ayıklandı. Kesilen kestane ağaçlarından sağlıklı sürgünler elde edilerek aşılama yapıldı>

11.5.2010 tarihli başka bir haber: “Bursa'da Kestaneler Canlandırılıyor”

<Bu yıl da Mustafakemalpaşa İşletmesine bağlı Yeniköy Şefliğinde 99 hektar alanda 20 bin 500 kestane aşısı yapıldı. Canlandırma kesimleri ile elde edilen genç kestane ormanlarında Kestane Dal Kanseri hastalığına karşı da mücadele çalışmaları sürdürülüyor ve hastalığın bulaştığı ağaçlar kesilerek ormandan uzaklaştırılıyor. Canlandırma kesimleri ve aşılama çalışmaları yanı sıra bu ormanlardaki boşluk alanlara da kestane fidanları dikiliyor.>

İstanbul ve Bursa orman bölge müdürlükleri bilimi,

¹Kırsal Çevre veOrmancılık Sorunlar Araştırma Derneği Üyesi, Orman Mühendisi
e-posta: porsugum@yahoo.com

amenajman planlarını hiçe sayıyor. Keyfi olarak başlattıkları bu çalışmalar sonucunda ormanlarda ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçları göz ardı etmektedirler. Ayrıca yararlanma ve mülkiyet açısından da birçok sorun yaratacağı gün gibi ortadadır. İşin belki de en korkunç ve ibretlik yanı ise; OGM tarafından onaylanarak uygulamaya konulmuş olan bazı orman amenajman planlarında, olumsuz sonuçlara yol açacak bazı uygulamalardan kaçınılması gerektiği açık olarak belirtilmiştir. Ne yazık ki, amenajman planında yanlış olacağı belirtilen bu uygulamaların ısrarla sürdürüldüğü ve yaygınlaştırılmak istendiği anlaşılmaktadır.

Örneğin Bursa Orman Bölge Müdürlüğü
Mustafakemalpaşa Orman İşletme Müdürlüğü
Yeniköy Orman İşletme Şefliği

Orman Amenajman Planı (2004-2013)'nın 3.3.7 "Halk- Orman İlişkilerinin Düzenlenmesinde Gerçekleştirilmesi Olası Önlemler" başlıklı bölümde şu açıklama yapılmıştır: *"Ülkemiz kestane ağacının meşcere oluşturduğu ya da meşcere karışımına girdiği bölgelerde önemli mülkiyet sorunları yaşanmasına karşılık, bölgede bu tür sorunlar yoktur. Bunun en önemli nedenlerinden biri de kestane ağaçlarında kayda değer bir aşılama çalışması yapılmamasıdır. Verili durumun sürmesini sağlamak, mülkiyet sorunlarına davetiye çıkarmamak için orman sayılan alanlarda meyve üretimi amacıyla kestane aşılması yapılmamalıdır. Buna karşılık özel mülkiyete konu arazilerde aşılı kestane dikimi desteklenebilir."*

İlgili planın başka bölümlerinde de kestane aşılamaasının yanlışlığı konusuna dikkat çekilmektedir. Bazı platformlarda Türkiye'deki ormanların doğal olduğunu belirterek öğrenme payı çıkaran Çevre ve Orman Bakanlığı ile OGM yetkililerinin bu uygulamalarını görünce "bu ne perhiz, bu ne lahana turşusu" demek gerekiyor. Badem, zeytin, ceviz, antepfıstığı gibi meyve ağaçlarının, "bozuk orman" sayılan yerlerde yetiştirilmesine olanak sağlanması yetmezmiş gibi şimdi de ormanın yapısını bozma pahasına kestane aşılması başlatılmıştır. Yeri gelmişken belirteyim; **meyve ağaçlarıyla yapılan ağaçlandırmaya, meyve bahçesi veya meyve plantasyonu denilebilir ama orman denilemez.** Denir diyenler yalnızca kendilerini kandırabilirler.

OGM yetkilileri sık sık **"Doğaya Yakın Ormancılık"** kavramını kullanırlar. İlk duyanlar için kulağa hoş gelen bir yanı vardır bu kavramın. Ancak kavramı ayrıntılı biçimde açıkladıklarına tanık olmadık. Kavramı açıklamak yerine yaptıkları uygulamalarından ayrıntıyı öğrenmemizi istemiş olabilirler. Çünkü anlatmaya zamanları yoktur. Ormanda kestaneleri aşıl原因arak **"Meyve Ormanı"**, defneleri keserek **"Defne Bahçesi"** oluşturulması onların **"Doğaya Yakın Ormancılık"** çalışmasının bir gereği olduğunu anlıyoruz. Kim bilir daha ne gibi uygulamaları vardır. Bilim dışı, akıl dışı uygulama ancak böyle olabilir. Acaba **"Doğaya Yakın Olmayan Ormancılık"** anlayışını benimsemiş olmasalar idi ormanlarımızın hali ne olurdu?

Özet ve Öneri

İstanbul ve Bursa orman bölge müdürlüklerinin bu çalışmaları başka bölge müdürlüklerinde de yapılıyorsa durum daha da vahim demektir. **"Kaş yapayım derken göz çıkartmak"** böyle olur ancak. Kestane aşılması ve defne çalışmasıyla, ekosistem olarak ormana verilen zararı görmedikleri gibi **"Kırsal Kalkınma Modeli"** olarak gösterilmesi sadece bilgisizlikle açıklanabilir mi? Kırsal kalkınmanın yolu ormanı tahrip etmekten geçmez. Ey OGM yetkilileri! Çevre ve Orman Bakanlığı bünyesinde Orman Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü (ORKÖY) adlı birim varken köy kalkındırması size mi düşer?! Yerinde ve uygun olduğuna karar verilmiş bir çalışmayı aynı bakanlık bünyesinde, orman köylerinin kalkınmasına katkı sağlamak olan ORKÖY'ün bilgisi dışında gerçekleştirmeye çalışmanın inandırıcı bir açıklaması yoktur. Bunun adı olsa olsa birbirini çekememektir. Amenajman planı, kestane aşılamaasını; **gelecekte mülkiyet sorunlarına davetiye çıkarmak** olarak gördüğü halde uygulamacı bunu **"Kırsal Kalkınma Modeli"** olarak görebiliyor. Bu ne yaman çelişkidir. **Plana uyulmayacaksa, neden plan yapıp onaylanıyor? Planın yanlış olduğuna ilişkin bir yazanak (rapor) olmadığına veya plan değiştirilmediğine göre bu bilim ve hukuk dışı uygulama nasıl yapılabilir?** Ormanlar gününbirlik kararlarla ve deyim yerindeyse "babasının bahçesini yönetiyormuş gibi" keyfince yönetilemez. OGM nin görevi, ormanların yönetilmesi, korunması, işletilmesi, geliştirilmesi iken; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ile ORKÖY'ün yapması gereken görevlere el atması yanlıştır. Amenajman planlarında yazılan saptamaları onaylayıp sonra da bunun tam tersi uygulamalar yapmak keyfi bir davranıştır. Acaba bu uygulamalardan TMMOB Orman Mühendisleri Odası ile orman fakültelerindeki bilim insanlarının haberi var mıdır? Bakanlık Teftiş Kurulu bu tür keyfi ve yanlış uygulamaları görmez mi? Bu uygulamalar mesleğimizin yanlış anlaşılmasına ve saygınlığının zedelenmesine neden olmaktadır. Her düzeyde görev üstlenmiş meslektaşlarımızın rahatsızlık duymalarını ve karşı çıkmalarını beklemek hakkımızdır.

Türkiye'de kestane yetiştirilmesi isteniyor ve OGM'den katkı bekleniyorsa buna katkı sağlamak doğrudur ve katkının yolu bellidir. Bu içerikteki bir istemin Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'na bağlı birimlerden gelmesi beklenir. Özel mülklerinde meyvesinden yararlanmak üzere kestane yetiştirmek isteyenler için kaliteli fidan ve aşı kalemi üretebilir OGM. Bunda bir sakınca olmadığı gibi yararlıdır da. Bunun için de plan, proje hazırlanarak, istekleri karşılayacak miktarda fidan yetiştirilir. Ama kestane ormanlarında aşı yapılması, ormana aşılı fidan dikilmesi tümüyle başka bir şeydir. **Kestane ormanlarındaki kestane ağaçlarına, kültüre alınmış ağaçlardan alınmış kalemlerle aşı yapılması; ormanın yapısının ve çeşitliliğin bozulmasına neden olabilecek bir etkinliktir. Bu tür sonuçları görmezden gelerek başlatılmış kestane aşılması çalışması en hafifi ile söyleyecek olursak; sorumsuzluktur.** Bu uygulama sürerse gelecekte orman ekosisteminin yok olacağını söylemek için kâhin olmak gerekmez. Bu anlayışın

yaygınlaştırılması son derece sakıncalıdır. Varacağı yer; ormandaki her türden ağaçta meyve yetiştirmeye yönelik çalışma başlatılması ve ormanların meyve bahçesine dönüştürülmesidir. Kim bilir daha ne aklıevveller çıkacaktır

Kamu mülkü olan ormanlar, ormancılık bilim ve tekniğine uygun olarak yönetilmeli, keyfi ve bilim dışı uygulamalardan kaçınılmalıdır.

Sonuç

Bu uygulama ormanların özelleştirilmesi girişiminin bir parçasıdır. Ormanlarımızın yapısının bozulmasına, **günümüzde mülkiyet sorunu olmayan ormanlarda bile gelecekte mülkiyet sorunlarının ortaya çıkmasına yol açacak bu girişim; bilime, plan önerilerine ve hukuka aykırı**

olduğundan hemen durdurulmalıdır. Kestane üretiminin artırılması ve “kırsal kalkınma” amaçlanıyorsa; Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile sağlıklı bir eşgüdüm sağlanması yoluna gidilerek ekolojik koşulların elverişli olduğu sahipli arazilerde kestane bahçeleri kurulabilir. Ormaniçi ve kenarı köylerin kalkınmasına destek verilmesi amaçlanıyorsa, ORKÖY ile işbirliği yapılarak ve kalkınma planlarına dayalı olarak çözümler üretilmelidir. **20.6.2010**

Kaynak:

Pelt, J-M. Mazoyer, M. Monod, T. ve Girardon, J. 2002. Bitkilerin En Güzel Tarihi. T.İş Bankası yayını, İstanbul.

Ağaç Köklerindeki Mineral Ayrıştırıcı Mikroplar

Kubilay ÖZYALÇIN – Orman Yüksek Mühendisi

Amerikan Mikrobiyoloji Topluluğunun Uygulamalı ve Çevresel Mikrobiyoloji (*Applied and Environmental Microbiology*) dergisinin 2010 yılı Temmuz sayısında yayımlanan bir makalede¹ besin bakımından yoksul orman toprağında büyüyen bazı ağaçların, yapıları için gerekli kimyasal bileşikler oluşturmak için köklerinde özel mikroplar yetiştirdiği belirtiliyor. Bu mikroplar, inorganik mineralleri ağaçların kullanabileceği besinlere oldukça verimli bir şekilde çevirmekteler.

Asidik orman topraklarında, inorganik besin maddelerinin alınabilirliği ağaç büyümesinde etkili bir unsur. Ormanın sürdürülebilir geliştirilmesini açıklayan bir varsayıma göre ağaç kökleri, besin iletimine ve ağaç beslenmesine katkıda bulunabilen, mineral ayrışması gibi biyojeokimyasal süreçlerde rol alan toprak mikroplarını seçiyorlar.

Bazı mikroplar inorganik mineralleri besin maddelerine parçalamakta etkili. Bu mikropların etkin olduğu ve mineral ayrışması olarak adlandırılan bu süreç özellikle, ağaç büyümesinin bu besinlerin erişimi ile sınırlı olduğu asidik

çok önemlidir. bakteriler, demir toprak ayırıp serbest köklerinde daha ayrıştırıcı mikroplar iyi beslenme sürecinde de bir

Orman toprağı kompozisyon ve ağaç fizyolojisi, fizikokimyasal döngüsüne bağlı. ayrıntıları hem de mineral orman toprağı topluluklarının araştırılmayı yapılacak türü, besin

ilişkilerinin biraz daha anlaşılacak. Elde edilecek bilgilerle ormanlarımıza gelecekte bakteri aşılmalari da yapılabileceğiz. Gerek iklim değişikliğinin etkilerinin azaltılması, karbon tutma sığasının artırılması gerekse ormanlarımızın verimliliğinin artırılması bakımından çok değerli bilgiler araştırılmayı bekliyor.

Kaynak:

<http://www.sciencedaily.com/releases/2010/07/100729172332.htm>

<http://www.asm.org/>

<http://www.eurekalert.org/>

orman topraklarında Mineral ayrıştırıcı gibi gerekli besinleri minerallerinden bırakabiliyorlar. Bu, yoğun mineral olan ağaçlara daha olanağı ve evrim avantaj sağlıyor. bakterilerinin etkinlik düzeyleri, toprak özellikleri ile besin Hem bu bağı ağaç türlerinin ayrıştırmada rol alan bakteri yapısına etkisi bekliyor. Bu konuda araştırmalarla ağaç maddesi ve bakteri

¹ C. Calvaruso, M.-P. Turpault, E. Leclerc, J. Ranger, J. Garbaye, S. Uroz, P. Frey-Klett. Influence of Forest Trees on the Distribution of Mineral Weathering-Associated Bacterial Communities of the Scleroderma citrinum Mycorrhizosphere. *Applied and Environmental Microbiology*, 2010; 76 (14): 4780 DOI: 10.1128/AEM.03040-09

SİYASAL İKTİDAR BUNU HEP YAPIYOR...

Yücel ÇAĞLAR*

Kamusal varlıkları ve özellikle de “devlet ormanı” sayılan alanları amaç dışı amaçlarla kullanmak ve kullandırmak, bu amaçla her türlü yanıltmaca ve aldatmacadan yararlanmak, anayasaya ve yasalara karşı hileli yollara başvurmak siyasal iktidarın vazgeçemediği bir yöntem oldu. Öyle ki siyasal iktidar, yasa çıkarmanın, yürürlükteki yasaları değiştirmenin, deyiş yerindeyse “korsanlığını” yapma “ustası” (!) olup çıktı. 13 Temmuz 2010 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 6001 sayılı Karayolları Genel Müdürlüğü’nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun siyasal iktidarın “ustalığının” en son örneklerinden birisi. Yasa, “devlet ormanı” sayılan alanları ve meraları, deyiş yerindeyse “yol geçen hanına” çevirirken, 6831 Sayılı Orman Kanunu’nda yaşamsal önemde değişiklikler yapıyor.

Bir Karayolları Genel Müdürlüğü eksikti...

Bugüne değin “devlet ormanı” sayılan alanlarda turizm, madencilik, özel üniversite, yenilenebilir enerji kaynakları vb yatırımcılar, belediyeler, spor kulüpleri deyiş yerindeyse “cirit atıyordu”; bu amaçla her biri bir öncekini aratan onlarca hukuksal düzenleme yapıldı, yapılıyor. AKP bu türden düzenlemelere hiçbir dönemde görülmeyecek boyutlar kazandırdı, kazandırıyor. Neredeyse yalnızca Karayolları Genel Müdürlüğü (KYGM) kalmıştı bu düzenlemelerden payını almayan. Şimdi o da anımsandı ve yeniden düzenlenen kuruluş yasasıyla bu kuruluşa da “devlet ormanı” sayılan alanlarda sözcüğün tam anlamıyla “ağalık” yapabilme olanağı sağlandı. Üstelik yalnızca “orman” sayılan alanlarda değil; milli parklarda, “durumu ve sınıfına bakılmaksızın” tüm meralarda ve kamuya ait öteki alanlarda da yol yatırımlarına dilediği gibi karar verebilecek “ağa” artık KYGM olabilecek. 6001 sayılı yasanın 28. maddesinin 2. bendine göre;

“Karayolu güzergâh planları uyarınca, Devlet ormanları ile milli parklar kapsamındaki alanlarda, durumu ve sınıfına bakılmaksızın 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu kapsamındaki alanlarda, Hazinenin özel mülkiyetinde ve Devletin hüküm ve tasarrufu altındaki yerlerde, 3213 sayılı Kanun kapsamındaki yapı ve inşaat ham maddelerinin üretimine yönelik olarak gerekli olan sahalarda, karayolu sınır çizgisi içinde kalan ve karayolunun yapım, bakım ve onarım işlemleri için gerekli olan alanlar ile ham madde üretim izin alanları ve tesis alanları için ilgili mevzuatına göre alınması gereken izin ve işlemler Genel Müdürlüğün müracaatından itibaren, ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından altmış gün içinde sonuçlandırılır.”

Madde, “devlet ormanı” sayılan alanların yanı sıra milli park ve mera olarak ayrılmış alanlarda yapılacak yol yatırımları için hiçbir sınırlama ve koşul getirmiyor: Yasaya göre bu alanların her yerinde hem her türlü yol hem de bu alanların “hammadde” üretimi yapılabilecek

Siyasal iktidar yine “sağ gösterip sola vuruyor”...

Siyasal iktidar yasa çıkarır ve/veya yürürlükteki yasalarda değişiklik yaparken sıkça başvurduğu yollardan birisi de, bilindiği gibi, yapmak istediği düzenlemeye bu düzenleme ile hiçbir ilgisi olmayan bir yasa tasarısında yer vermektir. Böylece, asıl yapmak istediği düzenlemeyi de kolaylıkla gözlerden kaçırabilmektedir. Bu kez de aynı yola başvurmuş; 6001 sayılı yasayla 6831 sayılı Orman Kanunu’nda önemli değişiklikler yapmıştır: 6001 sayılı yasayla Orman Kanunu’nda yapılan düzenlemelerle;

• “devlet ormanı” sayılan yerlerde verilecek izinler ile ilgili 17. madde değiştirmiş; Ek 9. Madde’ye yeni bir fıkra eklemiş,

• 5 bentten oluşan yeni bir “Ek Madde 11”i getirmiş ve Yasaya bir de

• “Geçici Madde 8” getirilmiştir.

Yapılan bu düzenlemelerle;

• “devlet ormanı” sayılan alanlarda verilebilecek hem izinler kolaylaştırılmış hem de kapsamı genişletilmiş,

• kimi izinler bedelsizleştirilmiş,

• izin verilen tesislerin tamamının veya bir bölümünün kiralanmasının veya özelleştirme uygulamaları kapsamında işletme hakkının devredilmesinin, yap-işlet-devret modeli ile yaptırılmasına izin verilen yerlerin üçüncü kişiye devri olanaklı kılınmış,

• 8/11/2003 tarihinden önce verilen turizm ve diğer izinlerin kesin izin haklarının devam etmesi sağlanmış,

• izinli saha içinde kalmak koşuluyla mevcut tesislerde tadilat, kapasite, tür ve sınıf değişikliğine izin verilmiş,

• Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından verilen tadilat, kapasite, tür ve sınıf değişikliği izinleri dâhil olmak üzere daha önce turizm amaçlı tesisler için verilen izinler ile diğer izinlerin Orman Kanunu’nun 115. maddesine göre irtifak hakkına dönüştürülmesine olanaklı kılınmıştır.

“SONUÇ” ...

Siyasal iktidar bu türden düzenlemeleri bundan sonra da yapacak; kalan kamusal varlıkları da “kamusal” olmaktan çıkarmak için her türlü yola başvuracaktır. Öyle anlaşıyor ki, “orman popülizmi” sürdürüldükçe de “devlet ormanı” sayılan alanlar her zaman kamusalıktan kolaylıkla çıkarılabilecek ulusal varlıkların başında gelecektir. Çünkü Türkiye’deki kapitalizminin her zamankinden çok daha geniş ve bir o denli de kolay yeni sermaye birikimi alanlarına gereksinmesi var. Siyasal iktidar da bu gereksinmenin karşılanması için elinden geleni yapıyor. Doğrusu, bunca çevre/doğa/orman korumacısı varken bunda da pek “başarılı” oluyor. Görünüşe bakılırsa giderek yaygınlaşan “orman popülizmi” sürdürükçe “başarılı” olmaya da devam edebilecek. Etsin mi?

* Kırsal Çevre ve Ormancılık Sorunları Araştırma Derneği Üyesi; İletişim: oduncugil@yahoo.com

KIRMIZI ORMAN KARINCASI ve ANTALYA SEDİR ORMANLARINDA ZARARLI BÖCEKLERLE MÜCADELEDEKİ YERİ

Halil SARIBAŞAK • Ayhan SERTTAŞ Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü, ANTALYA

ÖZET

Kırmızı orman karıncaları (*Formica rufa* L.) zararlı böceklerle biyolojik mücadelede kullanılması düşünülen türlerdendir. Bilindiği gibi ülkemizde birçok bölgede doğal olarak bulunmakta olup diğer bölgelere de başarılı nakilleri yapılmıştır. Nakil yapılan bölgelerden birisi de 1970'li yılların başlarında Elmalı-sedir ormanlarıdır. Karıncaların bu alanda yaygın olarak görülen sedir yaprak kelebeğine (*Acleris undulana* Wlshg.) karşı kullanılması hedeflenmiştir.

Elmalı-Sedir ormanlarına nakledilen kırmızı orman karıncaları ortalama 1850m yükseklikteki Tabiat parkı ile yine 1550m yüksekliğindeki Karıncalı düz orman alanlarına yerleştirilmişlerdir. Zaman içinde yuvalarını sıklıkla değiştiren karıncaların günümüzde 320 civarında yuvaları bulunmakta olup bu yuvalar Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğüne yürütülen bir proje kapsamında belirlenip izlenmektedir. Yine sedir ormanlarında ilk olma özelliğini taşıyan bu çalışmada karıncaların besin tercihleri ile dönemsel besin çeşitliliği tespit edilmeye çalışılacaktır.

Sonuç olarak her yıl hedef tür olan sedir yaprak kelebeğine karşı yuva nakli için yüksek miktarlarda harcama yapılan karıncaların biyolojik mücadeledeki etkisinin ortaya konulması gereklilik arz etmektedir.

Giriş

Karıncaların, 80 milyon yıl önce arkaik bir yabanarısı türü olan "Tiphidae"den türeyen, sayıca en kalabalık ve böcek evriminin en üst basamağında yer alan canlılar oldukları bilinmektedir. Karıncalar böcek türlerinin en "sosyal"larından biri olarak, örgütlü bir düzende, "koloniler" halinde yaşamaktadırlar. Yeni doğan bir insana karşılık, 17-18 milyon karıncanın dünyaya geldiği düşünülmektedir.

Odun karıncası ya da at karıncası olarak da bilinen **Kırmızı Orman Karıncası (*Formica rufa* L.)**, genellikle nemli ibrelili ormanlarda yaşayan etobur karıncalardır. ***Formica* cinsine ait bilinen çok sayıda tür**, birbirlerinden büyüklük, kılıklık, renk ve desen gibi farklılıklara göre ayrılmaktadır. Geniş bir dağılıma sahip olan grup, Arktik bölge ormanları, ABD, Kanada, İngiltere, Norveç, Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Macaristan, İsviçre, Fransa, İtalya ve Rusya'da bulunmaktadır. Türkiye'de *F. rufa* ve *F. pratensis* olarak iki tür tespit edilmiştir. Bu türlerden *F. rufa* Anadolu'da 2500m, *F. pratensis* ise Trakya'da 800m yüksekliğe kadar dağılım göstermektedir.

Kırmızı Orman Karıncalarının Biyolojisi;

Bu gruba ait türler, yuvalarını genellikle çürüme başlangıcındaki bir ağaç kütüğü ya da devrik bir enkaz üzerine kurmaktadırlar. Yuvanın toprak altında kalan kısmı bitkisel materyal içerirken, toprak üstünde kalan kısmın içinde kaba dal parçaları vb. en üst kısım ise

özenle seçilmiş iğne yapraklı ağaçların ibreleri, ince dal parçacıkları ya da geniş yapraklı ağaçlara ait yaprak ve sapları bulunmaktadır. Arılarla aynı takımdan olan karıncalarda arılardan farklı olarak çok sayıda (50 adede kadar) kraliçe vardır. Kolonide, daha iri yapıya sahip olan kraliçe ve çiftleşme uçuşundan sonra ölen kanatlı erkekler üremeden sorumludur. Yumurtalar oldukça karışık bir yapıya sahip olan yuvadaki odacıklara taşınır ve çıkan yavrular bütün koloni tarafından bakılır. Nisan ayında havaların ısınmaya başlamasıyla faaliyete geçen karıncalar sabah erken saatlerde yuvaların üzerinde güneşlenmeye çıkarlar. Büyüklüğüne bağlı olarak bir yuvada 1 milyon karınca bulunabilir.

Kırmızı orman karıncalarında yuvaya taşınan materyalin %50 si bitkisel materyal olduğu birçok literatürde vurgulanmaktadır. İşçiler tarafından taşınan yuva materyali tepenin üst kısmına değişik yönlerde bırakılmaktadır. İşçiler tarafından taşınan besin (av) ise yuvanın iç kısımlarına götürülür. İlkbaharda yapılan ilk iş kış esnasında aşınan ve bozulan yuvanın genç işçiler tarafından onarılmasıdır. Yuva onarımı tepenin en uç noktasında havalandırma deliğinin bulunduğu yerden başlar ve burada bir oyuk oluşturulur, sonra yuvanın içine doğru inilir. En alttaki gevşek süngerimsi yapı değiştirilir, en üst kısmındaki materyal özenle seçilip değiştirildikten sonra tepe kısmında oluşturulan oyuk yine havalandırma deliği haline getirilir (Zahn,1958). Daha sonra yıl boyunca tepe üzerindeki materyal çok miktardaki işçi tarafından devamlı şekilde konumu değiştirilerek tepe yüzeyinin düzleşmesi ve pürüzsüz bir hale getirilmesi sağlanır. Bu şekilde yağış anında doğabilecek hasarlar da bir dereceye kadar önlenmiş olur.

Kırmızı orman karıncaları yuvaları, genelde kütük ya da devrik ağaç enkazları üzerinde belirgin şekilleri nedeniyle habitatlarında kolayca ayırt edilirler. Yuva çapları ve yükseklikleri farklı olabilir. Nitekim Elmalı Çığlıkara sedir ormanlarında yüksekliği 1,6m, uzunluğu 7,5m ve yüksekliği 2,1m, çapı 5,0m olan yuvalar tespit edilmiştir (Resim 1). Karıncaların,

Resim1: Elmalı-Çığlıkara Tabiat Ormanında dev yuva

genellikle kapalılığın tam olmadığı seyrek orman içi açıklıkların kenarlarında ve az eğimli sahalarda yuvalanmayı tercih ettikleri görülmüştür. Fazla güneş alan ve nemi az olan güney bakılarda bulunan yuvaların, gölgeli ve nemli kuzey yamaçtakilere göre daha seyrek ve küçük oldukları gözlenmiştir.

Huber ilk kez 1810 yılında tepe şeklindeki yuvaların esas fonksiyonunun sıcaklık düzenlemesi olduğu hipotezini ileri sürmüştür. Steiner, 1924; Kato, 1939'e göre yuva içi sıcaklığı yüzeye oranla daha az değişken olup gün içinde tepenin uç noktasından 15-30 cm derinlikte 23-29 °C, daha derinde ise 25 °C olabilmektedir. Sıcaklık, yuvanın şekline, kullanılan materyale göre değişmekle birlikte karıncaların yuva sıcaklığı üzerine etkisinin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bu durum terkedilmiş yuvalarda, taşınan bitkisel maddelerin fermentasyonundan kaynaklanan ısıнын olmayışıyla açıklanabilir. Kırmızı orman karıncalarının tercih ettikleri sıcaklık mevsime ve bölgeye göre değişiklik göstermektedir. Gösswald ve Bier'e göre (1954), sıcaklık tercihi, ilkbahar başlangıcında 22 °C, nisan sonunda 32 °C, yaz döneminde 27-30 °C'dir. Kraliçenin yazın ortalama 21-22 °C, kışın 21 °C hatta şiddetli kışlarda daha düşük sıcaklıkları tercih ettiği bilinmektedir.

Kırmızı orman karıncası yuvalarında yaşa bağlı olan bir iş bölümü olduğu görülmüştür. Yeni çıkan genç işçiler, ilk 50 günü yuva içinde geçirmeye meyllidirler. Bu durum "yuva içi servisi" olarak adlandırılabilir. Yuva içi servisi, kuluçka bakımı, kraliçe bakımı, ergin işçilerin bakımı, yuva galerilerinden ölü artıkların atılması ve yuva temizliğini kapsayan bir dizi işi kapsamaktadır. Bu işçiler, yuva içi ve etrafında muhafızlık görevi yüklenmezler. Bu süre dolduktan sonra işçilerin çoğu, dışarıdakilerle yer değiştirmektedir. Dışarıdaki "yuva dışı servisi" bölümünde ise yuvanın yapım ve onarımı ile besinin aranıp bulunması önemlidir. Yuva yapımı sırasında bir kısım işçiler yuvayı kazmakla meşgulken diğerleri yuvanın çatısını örtmek üzere materyal getirerek iş paylaşımı yapılmaktadır. Diğer *Formica* ve *Lasius* türleri gibi, besin arama ve diğer faaliyetler sırasında koloni yaşama alanının gözetlenmesi söz konusudur. Avrupa kırmızı orman karıncaları üzerinde yapılan bir çalışmada bu olayın koloni bütünlüğünün korunması bakımından önemli olduğunu vurgulanmaktadır. *F. rufa*'lara çok yakın akraba olan *F. polyctenae* erginlerinin nakli mevsimsel olup ilkbahar ile sonbaharda maksimum düzeye ulaşmaktadır. Kneitz (1964), bir kolonide 1 milyon işçi bulunduğunda 1 yıl süresince 200-300 bin işçi nakli olabileceğinden bahsetmektedir. Taşıma işi yaşlı işçiler tarafından yapılır ve genellikle gençler taşınır.

Bazen çiftleşme uçuşundan dönen döllenmiş genç kraliçe kendi türüne ait yuvayı bulamayabilir. Bu takdirde kendine *F. fusca* yuvası bulduğunda ev sahibi kraliçe herhangi bir şekilde elimine edilir ve yuvaya giren kraliçe yumurtlamaya başlar, hatta bir müddet sonra ev sahibi işçileri de öldürür ve sonuç olarak koloni sadece konukçu kraliçe ve işçilerinden ibaret kalır. Bu tür geçici parazitlik, bu grup karıncalarda ikinci derecede yuva edinme modelidir. *Formica rufa*'larda konak tür *F. fusca* ve *F. lemani*'dir. *F. rufa* kraliçelerinin parazitliği diğer parazit karıncalarda

olduğu gibi konağa yaklaşıldığında saklanmak, ölü rolü yapmak ya da çeşitli hilelere başvurmak yerine doğrudan yuvaya dalarak yapılır. Ölümü göze alarak başka karınca yuvalarını ele geçirme girişimleri *F. rufa* türünün Avrupa'da geniş dağılım göstermesine neden olmaktadır. *F. rufa*'nın normal yollarla koloni oluşturmayıp diğer türlerde geçici parazit olarak yaşama nedeni, eski yuvalarına kabul edilmemeleri ve kendilerine bölünmeyle yuva kurma imkânının ancak ana yuvadakilerin sayıca azınlıkta olması hali gösterilmektedir. Wilson (1971)'a göre bunlar aynı zamanda monogyn oldukları için yumurtlayan tek kraliçeye hoşgörülüdürler. Bütün bu nedenler bu tür geçici parazit olarak başka yuvalarda yaşama zorunluluğu getirmiş ve bu niteliği kazandırmıştır. Wasmann (1908)'a göre döllenmeden sonra izole edilen kırmızı orman karıncası kraliçeleri yumurtlamaz ve genellikle ölürlür. Tek başına bir kırmızı orman karıncası kraliçesinin yuva kurduğu görülmemiştir. Ancak bir ya da birkaç kraliçe ile 150 işçisi ve 50 *F. fusca* işçisinden ibaret küçük yuvalara nadir olarak rastlanıldığı görüldüğüne ait tespitler bulunmaktadır.

Beslenme: Kırmızı orman karıncalarının besinlerinin ortalama %50 sini tırtıllar, kelebekler, yaprak arılarının larvaları, kınkanatlılar, böcek krizaliteri ve yumurtalarının oluşturduğuna yönelik çalışmalar bulunmaktadır (Resim 2). Orta büyüklükte bir yuvada günde 100.000 civarında av söz konusudur. Kırmızı orman karıncalarının besinlerinin diğer %50 sini ise yaprak bitlerinin dışkıları oluşturmaktadır. Örneğin, Mitler (1957), *Tuberolachnus salignus* türü yaprak bitinin saatte 7 damla balözü dışarı attığını öne sürmektedir. Her

Resim 2 : Karıncaların besinlerinin büyük kısmı böceklerden oluşmaktadır.

damla 0.065 µl olup genel olarak afit başına saatte ağırlığının %33'ü kadar balözünü dışarı atılmaktadır. Auclair (1963), ballı madde salgılayan diğer türlerde bu oranın ağırlıklarının %1,9 ile %13,3 arasında olduğunu belirtmektedir. Kırmızı orman karıncaları bu balözünü damlalarını bıraktıkları yerden ya da doğrudan afitlerden almaktadırlar. Avrupa'da kırmızı orman karıncalarının besinlerinin % 62 oranında balözünden oluştuğuna yönelik tespitler vardır, Skinner (1980) ise İngiltere'de bu oranın %50 den fazla olduğunu ileri sürmektedir.

Kırmızı orman karıncaları 15-20cm mesafeden 22mm çapındaki bir hareketi fark edebilmektedirler. Avları ise en çok kendilerine 9-10cm yaklaştığında cazip hale gelmektedir. Besin aramak için yuvadan 60m uzaklaşabilirler. Yani, avlanma sahaları, yarıçapı 60m civarında olan yaklaşık 1 hektarlık alanı kapsayabilmektedir. Avlarına ya da karşılaştıkları düşmanlarına ayaklarının arasından öne doğru eğdikleri karınlarından formik asitle eşdeğer bir madde püskürtürler. Bu madde ağırlıklarının %20 si kadardır ve püskürtüldüğü zaman konsantrasyonu %50 civarındadır. Mesafe olarak 20-50 cm'ye varan püskürtme işlemi zerrecikler halinde ve karınca başına bir defada 1mg ağırlığında olabilmektedir (Otto,1960). Bu madde larvalar ve diğer yumuşak dokulu böcekleri temas ya da sisleme şeklinde etkileyerek ölümüne yol açabilmektedir. Doğal formik asit, tıp, kozmetik ve kimya sanayinde geniş kullanım alanı bulmaktadır.

Biyolojik Mücadelede Kullanılması: Kırmızı orman karıncalarının besinlerinin %50 sini canlı böceklerin oluşturması, popülasyonlarını birey sayısı bakımından yüksek derecede tutabilme yetenekleri, avlanacak böcek az olsa dahi afitlerin balözleri ile beslenebilme özellikleri dikkate alındığında; doğal yayılım alanlarının dışına çıkabilecekleri ve biyolojik kontrol ajanı olarak götürülebilecekleri yerlere adapte olabilecekleri fikrini doğurmuştur. İlk kez 1959 yılında Pavan, İtalya Alplerinden (Prealplerdeki ormanlardan) 25 ve Apeninlerden 28 bölgeden örnekler toplamış, biyolojileri ve taksonomileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Eldeki verilere göre bu grubun İtalya'da 1 milyondan fazla yuvası vardır. Her yuvada ortalama olarak 300.000 işçi bulunduğu hesaplanmış ve ortalama 8 mg ağırlığındaki her işçinin günlük besin gereksinimi vücut ağırlığının 1/20 si olduğundan günde ortalama 72 ton ve 200 günlük aktif dönemde ise 14.000 tondan fazla böceği imha edebilecek bir potansiyelin varlığı belirtilmiştir. Daha sonra aşamalı olarak bu karıncaların bulunmadığı yeni orman alanları araştırılmış, araştırılan orman alanlarının özellikle bu gruba ait popülasyonları kabul edebilecek nitelikte olmasına ve zararlı böceklerin istilasından korunmaya muhtaç bir yer olmasına dikkat edilmiştir.

Karıncaların yeni şartlara uyumlarındaki ilk reaksiyonları, genel davranışları ve gelişmeleri incelenmiş ve nihayet yerleştirilen karınca popülasyonları arasındaki karşılıklı ilişkiler ve uyum sağladıkları ormanlık alanlardaki fauna incelenmiştir. 50 yuva ile yapılan deneme niteliğindeki bu çalışmalarla elde edilen veriler yeniden değerlendirilerek Prealplerin Lombardia bölgesindeki kuzey çam ormanlarından 1300m yükseklikten alınan

F. rufa grubuna ait popülasyonlar 270km güneydeki Apeninlerin Ligurie bölgesine 800-1250m arasındaki yüksekliklerdeki karaçam ve sarıçam ormanlarına hektar başına 1 yuva olacak şekilde yerleştirilmiş ve çamlara büyük ölçüde zarar veren Çam kese böceği (Lep:*Thaumetopoea pityocampa*), (*Caleophora laricella*), (Col:*Nematus erichson*) ve yaprak arısı (*Diprion pini*) mücadelesinde başarılı sonuçlar alınmıştır (Pavan,1959). Buna benzer olumlu sonuçlar İtalya dışında İspanya, İsviçre, Romanya, Polonya, Finlandiya ve Türkiye'de elde edilmektedir. Hatta 1971-1973 yıllarında kırmızı orman karıncaları grubundan ***Formica lugubris*** türüne ait popülasyonlar Kanada'ya Quebec ormanlarına transfer edilmiş ve özellikle ladin ve köknar ağaçlarına zarar veren Lep:***Choristoneura fumiferana*** 'ya karşı olumlu sonuçlar alınmıştır. Haziran ayı ortalarında günde 11000 adet ***C. fumiferana*** tırtılının yuvaya taşındığı vurgulanmaktadır. Rusya'da yapılan çalışmalarda (Dimitrenko ve Petrenko, 1976) büyük bir kırmızı orman karıncası yuvasına yarından fazlası zararlı böceklerden olmak üzere günde 20000 böceğin taşındığını rapor etmişlerdir. Polonya'da yapılan bir araştırmada yırtıcılarına karşı çok gelişmiş savunma mekanizmalarına sahip Colorado patates böceği (*Leptinotarsa decemlineata*) zararlısının kırmızı orman karıncalarına karşı çaresiz olduğu, özellikle *F. polyctena* ve *F. rufa* tarafından avlandığı bildirilmektedir. Yine Polonya'nın batısında bir tür Hymenopter olan *Cephalcia falleni* tarafından hemen tamamen tahrip edilmiş Ladin (*Picea sp.*) ormanlarının korunması ve gelecekte bu tür zararlılara karşı direnç oluşturulması amacıyla bu alanlara kırmızı orman karıncalarından *F. polyctena* kolonilerinin yerleştirildiği rapor edilmektedir (Czechowski ve Pisarski 1990). Bu çalışmalara paralel olarak Baş (1973) de Bolu Aladağ ormanlarından aldığı 3 karınca yuvasını Antalya- Bük kızılçam ormanlarına ve Elmalı-Çığlıkara sedir ormanlarına götürmüştür. Sonra bunlar 3 yuva ile daha takviye edilerek 3 ay sonra Bük ormanında yapılan kontrolde 3 karınca kolonisinden birisinin yuvasını terk ederek dağıldığı, ikisinin ise faaliyetlerine bir süre devam ettiği kaydedilmiştir. Çığlıkara sedir ormanına götürülen 3 koloniden birinin yuvada kaldığı, diğer ikisinin yuvadan ayrılarak civardaki sedir kütüklerine yuvalandıkları gözlenmiştir.

Ülkemizde 20 milyon hektarlık orman alanında zararlılara karşı mücadele çalışmaları daha ziyade kimyasal ve mekanik olarak yürütülme iken son yıllarda biyolojik mücadelenin önemi giderek artmaktadır. Biyolojik mücadelede kırmızı orman karıncalarının kullanılmasının geçmişi 1971 yılına dayanmaktadır. Ülkemizde varlığı tespit edilen iki tür kırmızı orman karıncası türünün, Karadeniz bölgesinde 800m, güneyde ise 1500m ve daha yüksek alanlarda yaşadıkları bilinmektedir. Bilinmesi gereken bir diğer konu da karıncaların besinlerinin ortama bağlı olarak değişkenlik gösterdiğidir. Ortamda zararlı/faydalı böceklerin yoğunluğuna bağlı olarak her iki gruba dâhil böceklerin değişik oranda besin menüsünde yer alması doğaldır. Karınca nakillerinde zararlı böceklerin fazla olduğu yerler

tercih edilmelidir. Bu kapsamda 1972 yılında Eskişehir, Bolu ve Kızılcahamam ormanlarında bulunan *F. rufa* yuvalarından 250 si, 650km güneydeki sedir ormanlarına 2 yıllık süreçte taşınmıştır. Taşınan yuvalardan yarısının yaşamını devam ettirdiği, çam kese böceği sedir yaprak kelebeği (Lep: *Acleris undulana*) mücadelesinde olumlu sonuçlar alındığı kaydedilmiştir. Bugün için gerek doğal habitatlarında gerekse yerleştirildikleri habitatlarında 1100 yuvanın kontrol ve bakım altında tutulduğu belirtilmektedir (Malazgirt, 1979). 1971-1972 yıllarında Elmalı'ya getirilen bu karıncalar Çığlıkara Tabiat ormanı ile Dokuzgöl civarındaki sedir ormanlarına yerleştirilmiştir. İlk etapta getirilen 250 civarında yuva başarılı bir şekilde yerleştirilmiştir. Yuvalar yerleştirilirken numaralanarak krokiye işlenmiştir. Yuvaların konulduğu yerler 1550-1850m yüksekliklerde sedir ağaçlarında zarar yapan sedir yaprak kelebeği gibi zararlı böcekler hedef alınmışlardır. Konulduğu yıllardan günümüze kolonilerin varlığını devam ettirmesi, gerek yükselti gerekse yaşama ortamı açısından uygun alanların seçilmiş olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların yanında özellikle Isparta yöresindeki ormanlarda doğal olarak yaşayan kırmızı orman karıncası kolonilerinin biyolojik mücadelede kullanılması amacıyla çevre ormanlara taşınarak çoğaltılması işleminin başarıyla sürdürülmesi, doğal kaynak yöneticisi durumundaki ormancılık mesleği ve çalışanları açısından gurur vericidir. Öte yandan sedir ormanlarında karıncaların avlandıkları Nisan-Eylül ayları ile sedir yaprak kelebeği zararlısının tırtıl dönemi olan Temmuz ayı ilişkilendirilebilir. Ancak, diğer zamanlar karıncaların besin menüsünün ne olduğu bilinmemektedir. Bu konuda Elmalı Orman işletme Müdürlüğü'nün de dahil olduğu bir projeli çalışma Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nce başlatılmış ve yürütülmektedir. Bu çalışma kapsamında bölgedeki karınca yuvalarının tespiti, karıncaların beslenme biyolojileri, besin menülerinde yer alan böcek türleri, hedef zararlı olan yaprak kelebeğinin kontrolünde etkisi belirlenmeye çalışılmaktadır. Sedir ormanlarının yayılış gösterdiği Toros Dağlarında 1500m yüksekliğin altına yapılan yuva nakillerinin başarısız oluşu, karıncaların yaşayabilmesi için sadece besin ortamının yeterli olmadığı, iklim, yükseklik gibi değişik yaşama ortamı özelliklerinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Günümüzde zararlılarla mücadelede kimyasalların doğal dengeye olumsuz etkisi nedeniyle biyolojik mücadele çalışmalarının önemi artmaktadır. Bu kapsamda bitkisel (organik) ilaçlar, parazit ve yırtıcı böcekler, feromon tuzakları vb. giderek tercih edilmektedir. Kırmızı orman karıncaları, yırtıcı olarak bu mücadelede yer alabilir. Nitekim 2007 yılında Elmalı-Çığlıkara sedir ormanlarındaki yuvalardan 20 adedi % 10-25 kadarı bölünerek uzmanlar gözetiminde zararlı böceklerin olduğu yerlere taşınmıştır. Taşıma işlemine 2008 yılında 35, 2009 yılında 30 yuva ile devam edilmiştir. Yuvaların bölünmesi için en uygun zaman nisan ayı olup bölme ve taşıma işlemi sabah erken saatlerde yapılmalıdır. Bölünme sırasında ortalama büyüklükteki yuvalar tercih edilmeli ve yuvanın en fazla % 20-30'u

alınmalıdır. Bölünecek yuva üzerinde ya da üste yakın kısımlarda görülen kraliçelerden 3-5 adedi taşıma kabına alındıktan sonra karıncalı kütük parçaları ile bir miktar materyal özenle taşıma sandıklarına konur (Resim 3). Yerleştirilecek alana gelindiğinde uygun kütük belirlenir ve önce kraliçeler, daha sonra karıncalı materyal dikkatli şekilde yerleştirilir. Yerleştirme sırasında aralara toz şeker serpilmesinin uyum sürecinde besin takviyesi bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir. Kraliçelerin taşıma sırasında nemlenme nedeniyle zarar görmemeleri için konuldukları kabın biraz büyükçe olması ve içine bir miktar ibre atılarak mümkünse koloninin taşındığı sandığa konulması hem kraliçelerin sağlıklı taşınması hem de koloninin karıştırılmaması bakımından önemlidir. Tabii taşıma sırasında eldiven kullanılması

Resim 3: Bölünecek yuva, kraliçelerin bulunarak alınması ve nakil sonrası tamir işlemi

formik asit nedeniyle istenmeyen deri soyulmalarını engelleyecektir. Önerimiz sıcak yaz aylarında bu alanlara gitmeniz gerekirse karınca yuvalarına dikkat etmeniz çünkü karıncalar alanlarına giren düşmanın büyüklüğüne bakmıyorlar! Sonuçta her tarafınızdan karınca istilasına uğrayıp ısırılmanız sizi biraz rahatsız edebilir ama karıncaların korunması için ilgi ve dikkatiniz gerek. Bunun yöntemi de oldukça kolay! "Onları rahatsız etmemeniz yeterli..."

Sonuç ve Öneriler

2009 yılı içinde Elmalı-Çığlıkara bölgesindeki tüm yuvalar gezilerek koordinatları tespit edilmiş, bakı, kapalılık ve büyüklükleri ölçülerek yeniden numaralandırılarak haritaya işlenmiştir. Yuva bilgilerine dayanılarak nakil için bölünebilecek olanlar kolaylıkla bulunabilecektir.

Elmalı'da sedir ormanlarında yapılan çalışmalarda, kırmızı orman karıncalarının hedef zararlı tür olan sedir yaprak kebebeği ile mücadelede yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak bütün zararlılarda olduğu gibi, zararlının yaşam döngüsü dikkate alınarak değişik yöntemlerle (tercihen doğaya dost) mücadelenin sürdürülmesinin önemini özellikle vurgulamak gerekir.

Resim 4- Sedir ormanlarında kırmızı orman karıncalarının hedef zararlı tür yaprak kebebeğinin (*Acleris undulana*) kontrolünde etkisinin düşük olduğu görülmektedir.

Açıklama gerektiren bir nokta var ki o da; özellikle son yıllarda ülkemizde gündeme gelen ve her yıl onlarca vatandaşımızın ölümüne neden olan "Kırım-Kongo Kanamalı Ateşli Hastalığı" virüsünün taşıyıcısı kenelere karşı bazı yayın organlarında karıncaların kullanıldığı ya da kullanılabileceği türde haberlerin pek sağlıklı olmadığıdır. Bu öldürücü virüsün, keneler aracılığıyla yaban hayvanları, kuşlar, kesimlik ve kurbanlık hayvan transferleri gibi çok değişik yollarla diğer bölgelere yayılma olasılığı bulunmaktadır. Ülkemizde bu virüsün taşıyıcısı olduğu tespit edilen sert kenelerden özellikle *Hyalomma anatolicum* türünün bölgemizde yaşadığı belirlenmiştir. Bu bağlamda aktif bir karınca yuvasına ergin keneler bırakılarak gözlemler yapılmıştır. Yuvası bırakılan kenelerin karıncalar tarafından saldırıya uğradığı, bu süre zarfında hareketsiz kalarak bir süre sonra karıncaların ilgisinin azalmasını bekleyip kaçtıkları, bir diğer denemede ise karıncalar tarafından yuvaya götürüldüğü gözlenmiştir. Her şeye rağmen, özellikle yumurta ve genç (nymph) dönemlerinde daha çok olmak üzere karıncalar tarafından besin olarak yense bile, kenelerin bulunduğu alanlara götürülmesi planlanan karınca kolonilerinin buralarda yaşayıp

yaşamayacağı incelenmeden, temel bilgiden yoksun ve sansasyona dayalı haberlerle kamuoyunun yanıltılmaması gerekmektedir. Zira Akdeniz Bölgesinde kırmızı orman karıncalarının 1500 metreden alçak yükseltilerde yaşamadığı bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Skinner G.J.1980; The feeding habits of the wood-ant (*F.rufa*, Hymenopt.=Formicidae) in limestone woodland in north-west England. *Journal of Animal Ecology* 49, 417-433

Czechowski, W., Pisarski, B. and Yamauchi, K. 1994; Multiple mating and queen adoption in the wood ant *F. Polychena* Foerst. (Hym-Formicidae). *Memorabilia Zoologica*, No:48, 267-278

Auclair 1963; Aphid feeding and nutrition. *Annual Rev. Entomology*, Serial No: 8, Pages:439-490, Quebec, Canada

Otto ve ark. 1960; Zur Erscheinung der Arbeiterinnenfertilität und Parthenogenese der Kahlrückigen Roten Waldameisen (*F. Polychena* Först.). *Deut. Entomol. Z.*, 7, 1-9.....?(Alan)

Kato, M.1939; The diurnal rhythm of temperature in the mound of an ant, *Formica truncorum truncorum* var. *yessensis* Forel, widely distributed at Mt Hakkoda. *Sci. Rep. Tohoku Univ.* 14 (1939), pp. 53-64. Kay, 1978. **Zahn, M. 1958;** Temperatursinn, Warmehaushalt und Bauweise der roten Waldameise (*Formica rufa* L.). *Zool. Beitr.* 3:127-194

Steiner,1924; Über den sozialen Warmehaushalt der Waldameise (*Formica rufa* L.). *Zeitschr. Vergl. Physiol.* 2:23-56

Pavan, M. 1959; Attivita' Italiana per la lotta biologica con formiche del gruppo *F.rufa* contro gli insetti dannosi alle foreste. *Collana Verde* 4:1-79

Kneitz, G. 1964 : Untersuchungen zum Aufbau und zur Erhaltung des Nestwarmehaushaltes bei *Formica polychena* Foerst. (Hym., Formicidae). *Diss.Univ. of Würzburg, Würzburg-Germany.*

Wellenstein(1952)

Godzinska ve ark.,1990

Dimitrenko, V.K. and Petrenko, E.S.1976: *Murav'i taezhnykh biotsenozov Sibiri* (Ants in Taiga Biocenoses of Siberia), Novosibirsk: Nauka, 1976.

Pavan,1959

Baş, R.,1973: Türkiye'de orman ağaçlarına zarar yapan zar kanatlılar (Hymenoptera) üzerine araştırmalar. OGM Sıra No:570, Seri No:23, Ogun Kardeşler Matbaası, Ankara, VII, 169 s.

Donisthorpe, 1911).

Mitler, T.E. 1957; Studies On The Feeding And Nutrition Of *Tuberolachnus Salignus* Gmelin (Homoptera, Aphididae)

Malazgirt. O. 1973: Orman Karıncalarının Biyolojik Mücadeledeki Rolü. *Orman Müh. Dergisi*, Yıl:12, Sayı:3

Serin,M.1999: Bolu Ormanlarında Bulunan *Formica Rufa* L. Grubu Karıncaların Yaşam Biçimleri ve Transplantasyon Olanakları Üzerine Araştırmalar. *Batı Karadeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü Yayın No:2*

Huber, P. 1810: The Natural History of Ants. Paris

"vadim o kadar yeşildi ki..."

Yücel ÇAĞLAR

Ancak, yeşil kalmaması için her yola başvuranlar var; hem de Anayasal ve yasal "yollara"... İlginç bir çelişki, orman sevenlerin sayısına koşut olarak bu "yollar da" sürekli olarak çeşitlendiriliyor. Böyle giderse, Richard LLEWELLYN'in 1939 yılında yayımlanan ünlü romanının çağrıştıracak hayıflanmaları daha sık duyar olacağız. Çünkü yerli ve yabancı egemenler için madencilik, turizm, vakıf üniversitesi, yüksek gerilim hattı vb yatırımların ekonomik getirisi "vadilerin yeşil kalmasından" çok daha önemli. İşte yine madencilik mi, ormanlar mı sorusu gündemde... Siyasal iktidar, yine bir avuç maden için Anayasaya aykırı düzenlemeler yapma çabası içinde; hem de çok yönlü. Bir yandan 3213 sayılı Maden Kanunu bir yandan da 6831 sayılı Orman Kanunlarında yapacağı değişikliklerle Anayasanın ve Anayasa Mahkemesi'nin engelini aşmak istiyor; görünüşe bakılırsa aşabilecek de... Bir başka yandan da, 21 Mart'ı "Dünya Ormancılık Günü" olarak "kutlayacak"; tam bir iki yüzlülükle! Aymazlıklarıyla siyasal iktidarın değirmenine su taşıyanlar ise yine aymazlıklarını sergileyecek; deyiş yerindeyse, "meydanı pek boş buldular" çünkü.

Bilesiniz istedim.

GELİŞMELER...

Madencilik. AKP iktidarıyla birlikte ülkemizde, deyiş yerindeyse "baş tacı" edilen sektörlerden biri turizm ise ötekisi de madencilik olsa gerek: her fırsatta bu iki sektörün önüne açmaya çalışıyor. Yüksek mahkemeler engellese de yine bir yolunu bulup her türlü kamusal varlığımızı, ne pahasına olursa olsun bu sektörlerin "yatırımcılarına" sunuyor. Aklına ilk gelen kamusal varlıklar ise önceki iktidarlar gibi "orman" sayılan alanlar oluyor; 1982 Anayasasının bile kamusal varlık olarak güvence altına aldığı ormanlar... Çünkü "devlet ormanı" sayılan alanlarda yapılacak madencilik, turizm vb yatırımların maliyetleri görece olarak son derece düşüktür. Şimdilerde daha önce birçok kez değiştirdiği 3213 sayılı **Maden Kanunu** ile 6831 sayılı **Orman Kanunu**'nu yerli ve yabancı madencilerin istekleri doğrultusunda bir kez daha değiştirmek istiyor. Anımsanacağı gibi, Anayasa Mahkemesi, 15 Ocak 2009 tarihinde, 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrasını;

<<...belirtilen yerlerdeki madencilik faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin esasların yasada düzenlenmesi gerekirken, iptali istenen kural ile bu hususlara ilişkin düzenlemenin Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmeliğe bırakılmasını...>>

Anayasanın 43, 63 ve 168. maddelerine aykırı bularak iptal etmişti. 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesinin 1. fıkrası ise, en son 2004 yılında çıkarılan 5177 Sayılı yasayla;

<<Madde 7- Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm bölgeleri, alanları ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi, gayri sıhhi müesseseler ile ilgili

hususlar dahil hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.>>

biçiminde düzenlenmişti. Anayasa Mahkemesi bu değişikliği 15 Ocak 2009 tarihinde iptal etmiştir. *Danıştay 8. Dairesi* de 24 Mayıs 2005 tarihli *Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'nin kimi maddelerinin yürütülmesinin durdurulmasına karar vermiştir*. Siyasal iktidar ise bu kez Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği'ni 19 Ağustos 2009 tarihinde yeniden düzenlemiştir. TMMOB Çevre Mühendisleri ve TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, Ekoloji Kolektif Derneği ile Türkiye Ormancılar Derneği'nin açtığı dava sonucu 16 Kasım 2009 tarihinde Danıştay 8. Dairesi tarafından; **"...yapılan değişikliğin yargı kararlarını bertaraf etme amacına yönelik olduğu ..."** gerekçesiyle bu düzenlemenin yürütülmesi durdurulmuştur. Orman Genel Müdürlüğü de 23 Aralık 2009 tarihinde ilgili birimlerine gönderdiği yazılı emirle orman alanlarında yeni madencilik izinlerini durdurmuştur.

Siyasal iktidar, şimdilerde 3213 sayılı yasanın birçok maddesinin yanı sıra bu 7. maddeyi ve özellikle de bu maddenin birinci fıkrasını yeniden düzenlemek istemektedir. Bu amaçla hazırlanan tasarı şu sıralar TBMM'nin ilgili komisyonlarında tartışılıyor.

Öte yandan; aldatmacılık, yanıltmacılık siyasal iktidarın, deyiş yerindeyse "ruhuna işlemiş"; hep aldatmaca, hep yanıltmaca, hep göz boyama çabası içinde çünkü... Üstelik de, hepsini hukuksal düzenlemelerle gerçekleştirmeye kalkışıyor: Bir yasayı değiştirirken, değişiklik tasarısını, yeri geliyor onu aşkın yasanın onlarca maddesinde yapmak istediği değişiklikleri de kapsayacak biçimde düzenliyor. Dolayısıyla, ne ilgili çevreler ne de TBMM üyeleri değişiklik tasarısını gerektiğince inceleyebiliyor. En son olarak TBMM'ye sunduğu **"Kara Avcılığı Kanununda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"**nda da 4915 sayılı Kara Avcılığı Kanunu'nun çok sayıda maddesinin yanı sıra;

✓6831 Sayılı “Orman Kanunu”
 ✓4856 Sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunu” ve
 ✓3234 Sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunu”nda

değişiklikler yapmaya çalışıyor. Bu değişikliklerin görece olarak en önemlisi de “orman” sayılan alanlarda yapılacak madencilik yatırımlarının Anayasa Mahkemesi ile Danıştay tarafından kapanan önünün yeniden açılması hedefleniyor. Ek olarak; “Devlet ormanı” sayılan alanlarda verilebilecek izinlerin kapsamı genişletiliyor, Çevre ve Orman Bakanlığı ile Orman Genel Müdürlüğü’nün kimi görevleri ve örgütsel yapısı da değiştiriliyor.

HERŞEY, BİR AVUÇ MADEN İÇİN...

Öyle anlaşıyor ki, siyasal iktidar, “orman” ve özellikle de “devlet ormanı” sayılan alanlardaki madenlerin peşini hiç bırakmayacak; hem de ne pahasına olursa olsun! Bu amaçla yine, YÖK Başkanın söylemiyle, hukukun “çevresinden dolaşmayı” göze alıyor. Maden ve Orman yasalarında bir avuç maden için yapmaya çalıştığı son değişiklikler sözcüğün tam anlamıyla bir kargaşa ve talan ortamı yaratacakmış, ne gam...

ÖNCE 3213 SAYILI MADEN KANUNU...

Anayasa Mahkemesi’nin söz konusu kararı üzerine Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından “Maden Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” hazırlanmış ve Bakanlar Kurulu tarafından da TBMM’ye gönderilmiştir. Tasarının 2. maddesiyle 3213 sayılı yasanın 7. maddesinin 1. fıkrasının;

"Bilimsel ve teknik değerlendirmelere göre çevresel etkileri, alınacak önlemlerle giderilebilecek düzeydeki madencilik faaliyetlerine izin verilir. Bu Kanun dışında madencilik faaliyetleri ile ilgili olarak yapılacak her türlü kısıtlama ancak kanun ile düzenlenir. Ancak, maden işletme yöntemi, faaliyetin yapıldığı bölge, madenin cinsi, yapılan yatırımın çevresel etkileri, şehirleşme ve benzeri hususlar dikkate alınarak, ruhsat verilen alanlarda kazanılmış haklar korunmak kaydıyla, yeni verilecek ruhsat alanlarına Kurul tarafından kısıtlama getirilebilir. İlk müracaat veya ihale yolu ile yapılacak ruhsatlandırmalarda müracaatın yapılacağı alanlar diğer kanunlar ile getirilen kısıtlamalar gözönüne alınarak Bakanlıkça ruhsat müracaatına kapatılabilir. Kısıtlama gerekçesi ortadan kalkan alanlar aramalara açılır.

biçiminde düzenlenmesi öngörülmektedir. Ayrıca, Tasarıda, bu fıkradan hemen sonra

Özel çevre koruma bölgeleri, milli parklar, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahaları, muhafaza ormanları, aktüel durumuna veya orman amenajman planına göre yüzde 41 ve üzeri oranında kapalı doğal olarak yetişmiş sedir ve ardıç ormanları, Kıyı Kanununa göre korunması gerekli alanlar,

1.'inci derece askeri yasak bölgeler, 1/5000 ölçekli imar planı onaylanmış alanlar, 1.'inci derece sit alanları ile madencilik amacı dışında tahsis edilen ve Genel Müdürlük tarafından uygun görüş verilen elektrik santralleri, organize sanayi bölgeleri, petrol, doğalgaz ve jeotermal boru hatları gibi yatırım alanlarına ait koordinatlar ilgili kurumlar tarafından Genel Müdürlüğe bildirim yapılmasını müteakip bilgi işlem kayıtlarına işlenir.

Orman sayılan alanlarda yapılacak maden arama ve işletme faaliyetleri ile bu faaliyetler için zorunlu ve ruhsat süresine bağlı olarak yapılan geçici tesislere orman idaresince izin verilir.

Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında maden arama ve işletme faaliyetlerine çevresel etki değerlendirme raporunda belirlenen esaslar dahilinde izin verilir. Alınan izinler ruhsat hukuku sonuna kadar devam eder,

fıkralarına yer verilmektedir.

MADEN KANUNU'NDA YAPILMAK İSTENEN DEĞİŞİKLİKLER ÜZERİNE...

1) Madencilik faaliyetlerine, “Bilimsel ve teknik değerlendirmelere göre çevresel etkileri alınacak önlemlerle giderilebilecek düzeydeki madencilik faaliyetlerine izin verilir.” yaptırımını dışında hiçbir kısıtlama ve koşul getirilmeden izin verilmektedir. Bu durumda, sözü edilen;

✓“Bilimsel ve teknik değerlendirmeler...” ile

✓“...çevresel etkileri alınacak önlemlerle giderilebilecek....”

konularının/işlevlerinin yerine getirilebilme biçimleri ve düzeyleri ülkemizdeki tüm doğal ve kültürel varlıkların geleceği yönünden yaşamsal önem taşımaktadır. Ancak, bu değerlendirmelerin kimler tarafından ve nasıl yapılacağına herhangi bir açıklama getirilmemektedir.

Ek olarak, Tasarının 2. maddesiyle 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesine bir de;

"Madencilik faaliyetleri ile Devlet ve il yolları, otoyollar, demir yolları, havaalanı, liman, baraj, enerji tesisleri, petrol, doğalgaz, jeotermal boru hatları, su isale hatları gibi kamu yararı niteliği taşıyan yatırımların birbirlerini engellemesi, maden işletme faaliyetinin yapılamaz hale gelmesi, yatırım için başka alternatif alanların bulunamaması durumunda, madencilik faaliyeti ve yatırımla ilgili karar, Kurul tarafından verilir,

fıkrasının eklenmesi öngörülmektedir.

Öte yandan, Tasarının 1. maddesiyle 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 3. maddesinde;

“Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında oluşturulan ve madencilik faaliyetlerinin kısıtlanacağı alanları belirleyen, maden işletme faaliyetleri ile diğer yatırımların kamu yararı açısından önceliğini ve önemini tespit ederek karar veren...>>

bir "Kurul"a da yer verilmesi öngörülmektedir.

Bu açıklamadan yukarıda açıklanan tüm iş ve işlemlerin bu "Kurul" tarafından yapılacağı anlaşılmaktadır. Tasarının 7.maddesinde ise bu Kurulun yapısı şöyle açıklanmaktadır:

Açıktır ki;

Kurul, Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında, Bakanlık Müsteşarı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, yatırım kararına onay veren kurumun bağlı veya ilgili olduğu bakanlık müsteşarı veya ilişkili kurum ise kurum başkanı ve Maden İşleri Genel Müdürü olmak üzere beş kişiden oluşur. Ancak, yatırımcı kuruluşun Bakanlığa bağlı veya ilgili bir kurum olması halinde bağlı veya ilgili kurumun en üst amiri Kurula katılır. Kurul, Başkanın daveti üzerine üye tamsayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve kararların üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alır. Oylarda eşitlik halinde Başkanın oyu yönünde karar alınmış sayılır. Muhalif olan Kurul üyeleri gerekçelerini karar tutanağına yazdırmakla yükümlüdür. Kurul tarafından alınan karar, kamu yararı kararı yerine geçer. Kurulun sekreteryası, Genel Müdürlük tarafından yürütülür. Kurul tarafından gerek görülmesi halinde toplantılara yatırım ve ruhsat sahibinin katılımı sağlanır.

✓"*Bilimsel ve teknik değerlendirmeler...*"in yapılabilmesi ve

✓"*...çevresel etkileri alınacak giderilebilecek....*" önlemlerin belirlenebilmesi

için bu Kurul'un;

✓madencilik yapılacak her ekosistem konusunda genel,

✓madencilik faaliyetlerinin niteliği ile yapılacağı yerlerin ekolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel koşulları ile ilgili özel

bilgi ve becerilere sahip olması gerekecektir. Ek olarak, yine bu Kurul'un

✓madencilik faaliyetleri ile "kamu yararı taşıyan yatırımların" birbirini engellemesi,

✓maden işletme faaliyetinin yapılamaz hale gelmesi,

✓yatırım için başka alternatif alanların bulunmaması

durumlarını belirleyebilecek biçimde donatılması da zorunlu olacaktır. Oysa, ülkemizdeki;

✓madencilik yapılabilecek ekosistemlerin çeşitliliği,

✓her ekosistemin içinde bulunduğu koşullar,

✓bu ekosistemlerin yönetilmesiyle ilgili kurum ve kuruluşların çok sayıda olması ile karar süreçlerinin farklılığı,

✓bu ekosistemlerle ilgili gerekli veri ve bilgi tabanının yetersizliği

göz önünde bulundurulduğunda öngörülen yönetsel yapısı ve çalışma düzeniyle Kurul'un başlıcaları yukarıya da aktarılan işlevleri gerektiğince yerine getirebilmesi kesinlikle olanaksızdır. Getirilmediği

durumlarda ise, İdare, her türlü ekosistemde hiçbir biçimde onarılamayacak yıkımlara yol açabilecek madencilik faaliyetlerine izin verebilecektir.

Bu nedenlerle, sözü edilen düzenleme, Anayasanın başta 54. maddesi olmak üzere çok sayıda maddesine ve Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmelere aykırıdır.

2)Tasarının 2. maddesinde yer verilmesi öngörülen;

"Bilimsel ve teknik değerlendirmelere göre çevresel etkileri, alınacak önlemlerle giderilebilecek düzeydeki madencilik faaliyetlerine izin verilir. Bu Kanun dışında madencilik faaliyetleri ile ilgili olarak yapılacak her türlü kısıtlama ancak kanun ile düzenlenir. Ancak,

yaptırımı ile madencilik faaliyetlerine getirilebilecek herhangi bir kısıtlamanın ancak yasayla yapılabilmesi olanaklı kılınmaktadır. Açıktır ki, ülkemizde yasa çıkarma pratiği göz önünde bulundurulduğunda bu yaptırım, madencilik faaliyetlerine, yapılması hedeflenen değişiklikleriyle 3213 sayılı Maden Kanunu'ndakiler dışında hiçbir kısıtlama getirilemeyecektir. Bu durumda, madencilik söz konusu olduğunda Orman, Milli Parklar, Çevre, Kıyı, Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı, Mera Kanunları başta olmak üzere çok sayıda yasanın yaptırımları geçersiz olacak, deyiş yerindeyse kağıt üzerinde kalabilecektir..

3)Tasarının 2. maddesinde "orman" sayılan alanlardaki madencilik faaliyetleri ile tesislerin yapılmasına hiçbir kısıtlama getirilmemekte, yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında zorunlu görülen çevresel etki değerlendirmesi bile yapılmadan "Orman İdaresince izin verilmesi" yaptırımı getirilmektedir:

Orman sayılan alanlarda yapılacak maden arama ve işletme faaliyetleri ile bu faaliyetler için zorunlu ve ruhsat süresine bağlı olarak yapılan geçici tesislere orman idaresince izin verilir.

Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında maden arama ve işletme faaliyetlerine çevresel etki değerlendirme raporunda belirlenen esaslar dahilinde izin verilir. Alınan izinler ruhsat hukuku sonuna kadar devam eder.

Açıktır ki, böyle bir düzenleme de Anayasanın 169. maddesine aykırı düşecektir.

SONRA SIRA 6831 SAYILI ORMAN KANUNU'NA GELECEK...

Siyasal iktidar Maden Kanunu'nda yapacağı değişikliklerle yetinmeyi düşünmüyor: Çünkü siyasal iktidar bu değişikliği gerçekleştirdikten sonra Orman Kanunu'nu da değiştirecek. "*Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı*"nın 2. maddesinin "a" bendiyle yapılacak değişiklikle 6831 sayılı Orman Kanunu'nun "orman" sayılan yerlerde madencilik

faaliyetleri ile ilgili izin işlemlerini düzenleyen 16. maddesinin birinci fıkrasının yeniden düzenlemeyi, üçüncü fıkrasından sonra gelmek üzere yeni bir yaptırım eklemeyi öngörmektedir. Ne var ki, "Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" yapılacak değişiklik Orman Kanunu'nun bu maddesiyle sınırlı değildir. Tasarı öngörüldüğü gibi yasalaştığında 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesi ile Ek Madde 9 da değiştirilecek, bu yasaya yeni ek ve geçici madde getirilecektir. Bu bağlamda, yalnızca Orman Kanunu'nun en az madencilik ile ilgili yaptırımlarda yapılacak değişiklikler denli önemli olan bu düzenlemeleri tartışmakla yetineceğim.

1) Madencilere ormanda ikinci bir özgürlük!

"Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı"nın 2. maddesinin "a" bendiyle 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesinde aşağıdaki değişikliklerin yapılması öngörülmektedir:

Tasarı öngörüldüğü gibi yasalaştığında,

✓"Orman" sayılan alanlardaki madencilik faaliyetleri 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 7. maddesindeki yaptırımlarına göre yapılmayacak; uygulamalarda 6831 sayılı yasanın 16. maddesi ve ilgili en son 2007 yılında düzenlenen "Orman Sayılan Alanlarda Verilecek İzinler Hakkında" Yönetmeliğin 5-19. maddeleri temel alınacaktır. Oysa çeşitli yaptırımları 6831 sayılı yasaya bile aykırı olan bu Yönetmelik için de yürütmeyi durdurma ve iptal davaları açılmıştır. Kısacası; öngörülen değişiklikle "orman" sayılan alanlarda madencilik faaliyetleri bu kez 6831 sayılı yasanın 16. maddesiyle yürütülecektir. Yapılmak istenen değişikliğin temel amacı da gerçekte budur. Başka bir söyleyişle; Tasarı öngörüldüğü gibi yasalaştığında; Anayasa Mahkemesi ile Danıştay 8.Dairesinin kararlarının "kağıt üzerinde kalması" sağlanacak, "orman" sayılan alanlarda yapılacak madencilik yatırımlarının önünün yeniden açılmış olacaktır.

✓Devletçe yapılacak baraj, gölet, liman ve yol gibi yapılarda dolgu maksatlı kullanılan her türlü yapı hammaddesi üretimine yönelik madencilik faaliyetleri

Yapılmak İstenen Değişiklikler	Yürürlükteki Yaptırımlar
a) 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16. Maddesinin Birinci Fıkrasında Yapılmak İstenen Değişiklik <i>"Devlet ormanları hudutları içinde maden aranması ve işletilmesi ile madencilik faaliyeti için zorunlu; tesis, yol, enerji, su, haberleşme ve alt yapı tesislerine bedeli alınarak Çevre ve Orman Bakanlığınca ruhsat süresini geçmemek üzere izin verilebilir. Devletçe, baraj, gölet, liman ve yol gibi yapılarda dolgu maksatlı kullanılan her türlü yapı hammaddesi üretimi için yapılacak madencilik faaliyetleri ile zorunlu tesislerinden bedel alınmaz"</i>	a) 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16. Maddesinin Birinci Fıkrası: <i>"Devlet ormanları hudutları içerisinde maden aranması ve işletilmesi, Maden Kanununun 7 nci maddesinde belirtilen şartlara uyularak, ruhsat grubu gözetilmeksizin yapılır. Orman hudutları içinde alınan muvafakat süresi, temdit dahil işletme ruhsat süresi sonuna kadar devam eder. Ayrıca madencilik faaliyetleri için zorunlu tesis, yol, enerji, su, haberleşme ve alt yapı tesislerine fon bedelleri hariç olmak üzere orman mevzuatı hükümlerine göre bedeli alınarak izin verilir."</i>
b) 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 16. Maddesinin Üçüncü Fıkrasından Sonra Yer Verilecek Yaptırım <i>"Madencilik faaliyetleri neticesinde tabii yapısı bozulan alanların, inşaat, yıkıntı ve hafriyat atıkları ile doldurularak ağaçlandırmaya hazır hale getirilmesi maksadıyla mücavir alanlarda büyükşehir belediyelerine ve il belediyelerine bedeli karşılığında izin verilebilir."</i>	3213 sayılı Maden ve 6831 sayılı Orman yasalarında böyle bir yaptırım yoktur.

ile zorunlu tesislerinden bedel alınmayacaktır. Bilindiği gibi, devlet artık bu gibi yatırımları kendisi yapmamakta, yaptırmaktadır. Bu uygulamayla söz konusu yatırımların maliyetlerinin düşürülmesi bir yana, gerekli madencilik faaliyetlerinin, hemen hemen ÇED vb uygulamalarla kısıtlamaya tutulmadan yapılması da kolaylaşacaktır.

✓ Büyükşehir belediyeleri ile il belediyelerine "ağaçlandırma" yapılabileceği gerekçesiyle yeni "inşaat, yıkıntı ve hafriyat atıkları ile doldurularak" alanlar kazandırılacaktır. Oysa bu yolla doldurulmuş madencilik alanlarında verimli ağaçlandırma çalışmaları yapılamayacağı gibi belediyelere yeni bir "rant" alanı da açılmış olacaktır.

2)Çöplükler ve sokak hayvanları için orman!

"Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın 2. maddesinin "b" bendiyle 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 17. maddesinde aşağıdaki değişikliklerin yapılması öngörülmektedir:

Yapılmak İstenen Değişiklikler

17. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının İlk Cümlesinde Yapılmak İstenen Değişiklik:

"Savunma, ulaşım, enerji, haberleşme, su, atıksu, petrol, doğalgaz, altyapı, katı atık bertaraf ve **düzenli depolama tesislerinin**; baraj, gölet, **sokak hayvanları barınağı** ve mezarlıkların; Devlete ait sağlık, eğitim ve spor tesislerinin ve bunlarla ilgili her türlü yer ve binanın Devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret bulunması hâlinde, gerçek ve tüzel kişilere bedeli mukabilinde Çevre ve Orman Bakanlığınca izin verilebilir."

Yürürlükteki Yaptırımlar

17. Maddesinin Üçüncü Fıkrasının İlk Cümlesi:

"Savunma, ulaşım, enerji, haberleşme, su, atık su, petrol, doğalgaz, altyapı ve katı atık bertaraf tesislerinin; **sanatoryum**, baraj, gölet ve mezarlıkların; Devlete ait sağlık, eğitim ve spor tesislerinin ve bunlarla ilgili her türlü yer ve binanın Devlet ormanları üzerinde bulunması veya yapılmasında kamu yararı ve zaruret olması halinde, gerçek ve tüzel kişilere bedeli mukabilinde Çevre ve Orman Bakanlığınca izin verilebilir. "

Tasarı öngörüldeği gibi yasalaştığında, "Devlet ormanı" sayılan alanlarda;

- ✓sanatoryum yapılamayacak, ama
- ✓"düzenli depolama tesisleri", yani çöplüklerin kurulmasına izin verilebilecek
- ✓sokak hayvanları için barınaklar açılacaktır

Siyasal iktidar, deyiş terindeyse, yine "kaş yaparken göz çıkarıyor"; hızla kentleşen Türkiye'de çöplük gereksinmesinin "orman" sayılan alanlardan karşılanmasını amaçlıyor. Anlaşılan, ormanlarda "katı atık bertaraf tesislerine" izin verilmesinden "yararlı" sonuçlar almış, şimdi de yangın bombalarına dönüşebilecek çöplüklerin ormanlara yerleştirilmesine izin verilecek; ormanlarımız da çöplükleşecek!

3)İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine "orman kıyağı"

"Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın 2. maddesinin "c" bendiyle 6831 sayılı Orman Kanunu'nun Ek Madde 9'unun aşağıdaki gibi değiştirilmesi öngörülmektedir:

Yapılmak İstenen Değişiklikler

Ek Madde 9:

"Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünce yapılacak spor tesislerine 17nci maddenin üçüncü fıkrası esaslarına göre izin verilebilir.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne ve il özel idarelerine bu Kanuna göre verilen izinler ile 3/1/2005 tarihli ve 5286 sayılı Kanunla İstanbul ve Kocaeli büyükşehir belediyelerine devredilen hizmetlerin yerine getirilmesi amacıyla adı geçen büyükşehir belediyelerine bu Kanuna göre verilen izinlerden bedel alınmaz."

Yürürlükteki Yaptırımlar

Ek Madde 9:

"Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünce yapılacak spor tesislerine bu Kanunun 17nci maddesinin üçüncü fıkrası esaslarına göre izin verilebilir. Verilen bu izinlerden bedel alınmaz."

(31.7.2008 tarihinde yürürlüğe konulan 5801 Sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la eklenmiştir.)

2008 yılında 6831 sayılı Orman Kanunu'na eklenen bu maddeyle Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne yapacağı spor tesisleri için yine "orman" sayılan alanlarda izin verilmesi öngörülmüştü. Bu noktada, ilk bakışta olağan görülebilecek bu uygulamanın,

✓ne türden ve hangi ölçekteki spor tesislerini kapsayacağı,

✓eklentilerinin neler olacağı, daha da önemlisi

✓bu tesislerin kimler tarafından ve hangi koşullarla işletileceği

sorularıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Böyle bir değerlendirme hiçbir düzlemde yapılmadı, yapılmıyor kuşkusuz. Ancak Ek Madde 9'da yapılması öngörülen değişiklik;

✓İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine yeni olanaklar sağlanması öngörülmektedir. Değişiklik öngörüldüğü gibi gerçekleştiğinde İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine, "orman" sayılan alanlarda ne olduğu belirsiz "hizmetleri" için izin verilebilecektir; üstelik de, bedelsiz olarak;

✓"Orman" sayılan alanlarda il özel idarelerine de ne amaçla ve hangi ölçekte kullanılabileceği belirtilmeden ve yine bedelsiz olarak izinler verilebilecektir.

Dahası var...

"Kara Avcılığı Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın 2. maddesinin "ç" ve "d" bentleriyle 6831 sayılı Orman Kanunu'na aşağıdaki maddelerin eklenmesi öngörülmektedir:

a) Ek Madde 11:

"17nci maddenin üçüncü fıkrasına göre; **Devlete ait sağlık, eğitim ve spor tesisi yapımı maksadıyla verilen izinlere konu tesislerin aslı üniteleri dışındaki bölümlerinin, diğer izinlerde ise izin verilen tesislerin tamamının veya bir bölümünün kiralanmasına veya özelleştirme ya da yap-işlet-devret modeli uygulamaları kapsamında işletme hakkının devredilmesine izin verilebilir.**

Turizm tesisleri hariç diğer izinli tesislerin kiralanmasından dolayı izin sahibince bedel alınması durumunda orman sayılan alana isabet eden kira bedelinin yüzde ellisi her yıl Orman Genel Müdürlüğü özel bütçe hesabına yatırılır.

17nci maddenin üçüncü fıkrasına göre genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına izin verilen alanlar ve bu alanlarda yapılan faaliyetlerle ilgili tesislerin 24/11/1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun kapsamında işletme hakkının devredilmesi hâlinde, orman sayılan alanların, bu alanların üzerinde bulunan tesislerin, her türlü yer ve binaların izin bedeli olarak, işletici tarafından işletme hakkı devir sözleşmesinin

imzalanma tarihinden itibaren üç ay içinde işletme hakkı devir bedeli üzerinden, ormanlık alanların devredilen toplam kullanım alanları içindeki yüzde oranı dikkate alınarak hesaplanacak tutarın binde beşi, bir defaya mahsus olmak üzere defaten Orman Genel Müdürlüğü özel bütçe hesabına yatırılır.

17nci maddenin üçüncü fıkrasına göre genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri ile diğer kamu kurum ve kuruluşlarına izin verilen alanlar ve bu alanlarda yapılan faaliyetlerle ilgili tesislerin 4046 sayılı Kanun ve 8/6/1994 tarihli ve 3996 sayılı Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yapı-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapılması Hakkında Kanun kapsamında yap-işlet-devret modeli ile yaptırılması hâlinde, yapılacak her türlü tesis, yer ve binalardan ayrıca bu maddenin yürürlüğe girmesinden önce Devlet idareleri ile kamu kurum ve kuruluşlarına verilen izinlerin özelleştirme veya yap-işlet-devret modeli kapsamında devredilenlerinden herhangi bir bedel alınmaz. İzin sahibinin bu süre içinde, izin başlangıcında alınan taahhüt senedinden doğan mali yükümlülükleri hariç diğer yükümlülükleri aynen devam eder."

b) Geçici Madde 8:

"17nci madde hükümlerine göre 8/11/2003 tarihinden önce verilen turizm ve diğer izinlerin kesin izin hakları devam eder, izinli saha içinde kalmak kaydıyla mevcut tesislere tadilat, kapasite, tür ve sınıf değişikliği izni verilebilir. Çevre ve Orman Bakanlığınca verilen tadilat, kapasite, tür ve sınıf değişikliği izinleri dâhil olmak üzere daha önce turizm amaçlı tesisler için verilen izinler ile diğer izinlerin irtifak hakkına dönüştürülmesinin izin sahibi tarafından talep edilmesi hâlinde, izin sahibi lehine 115 inci maddeye göre irtifak hakkı tesis edilebilir."

SONUÇ YERİNE...

Görüldüğü gibi, siyasal iktidarın, madenciler ve ormanlar söz konusu olduğunda, deyiş yerindeyse "gözü kara" davranıyor. Bu amaçla kolaylıkla yapabildiği hukuksal düzenlemelerin çoğunluğu ilgili Yüksek Mahkemeler tarafından iptal edilse ve/veya yürütülmesi durdurulsa da bildiğini okumayı sürdürüyor. Bir bildiği, güvendiği var kuşkusuz. Bildiği, yalnızca TBMM'deki çoğunluğu değil bence; kendisine karşı duranların giderek azaldığını ve/veya edilgenleştiğini de biliyor, görüyor. Yarattığı hukuksal ve yönetsel kargaşa içinde ise bir yandan insanlarımız bir yandan da başta doğal varlıklarımız olmak üzere kamusal varlıklarımız da giderek tükeniyor. Sözelimi; "bir avuç dolar" için kıyılarımız akıl almaz çirkinliklerle bezenirken, bir avuç maden için de ormanlarımızın, deyiş yerindeyse "canına okunuyor".

Öte yandan, 3213 sayılı **Maden** ve 6831 sayılı **Orman** Kanunu'nda yapılmak istenen son değişiklikler hemen hemen hiçbir tepkiye yol açmadı. Neden acaba? Sanırım, siyasal iktidarın hukuk dışılıkları artık kanıksandı. Öyleyse eğer, çok yazık! Yine de, ülkemizde yurtsever hukukçuların, doğal varlıklarımızı ve bu kapsamda da ormanlarımızı "sözde değil de özde" seven yurttaşlarımızın henüz tümüyle tükenmediğine inanıyorum.

*Anımsanacağı gibi, 2005 yılında çıkarılan "Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün Kaldırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"la, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü kapatılmış, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün İstanbul ve Kocaeli illerindeki personeli, tüm varlıkları, tapuda kayıtlı taşınmazları, araç gereç ve taşıtları ile gördüğü hizmetler bu illerin büyükşehir belediyelerine devredilmişti.

Necati Cumalı ve Ay

Neil Armstrong'un Ay'da yürüyüp yürümediği bazılarımız için hala bir muammadır. Oysa Ay, farkına varmasak da çoğu zaman, dünyamızın ve kültürümüzün en önemli parçalarından biridir. Sanırım, çocukluğunda Jules Verne'in "Ay'a Seyahat" adlı eserini okumayan yoktur. Verne'in Ay'a gönderdiği uzay aracının adı Columbia'dır. Neil Armstrong'u Ay'a götürenin de.

Bayrağımız Ay ile yıldızın ahenkli bileşiminden meydana gelir. Sevdiklerimizi mehtaplı gecelerde daha bir içten anarız. Öyle ki, Ay'ın kültürümüzdeki yeri tarihsel eserlerde bile belirgindir. Bu noktada sözü, dilerseniz, Sunay Akın'a bırakalım. "Ay Hırsızı" adlı eserinde şöyle diyor usta:

"İstanbul'da Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın adını taşıyan iki cami vardır. Bunlardan biri Üsküdar'da, öteki ise Edirnekapi'dadır. Güneş her gün, çocuğunu arayan bir anne gibi Üsküdar'daki caminin ardında doğarken, Ay Edirnekapi'daki caminin minarelerinin arkasına saklanır. Her akşam Ay, Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nin saçlarını taçlandırırken, uykuya yatmak üzere olan güneş, başını, Edirnekapi'daki Mihrimah Sultan Camii'nin kubbesine dayar. İstanbul'da bu yüzden bir değil, iki tane Mihrimah Sultan Camii vardır. Mihrimah'ın anlamı da (mihir ü mah)'güneş ve ay'dır."

Necati Cumalı'ya gelmek için bu kadar söz dolaştırmanın anlamı da ne diyebilirsiniz. Belki de haklısınız. Ancak, onu "Ay Büyürken Uyuyamam" adlı eseriyle tanıyan benim için ikisi arasındaki bağ koparılamaz niteliktedir. Ay ve Cumalı.

Bir Cumalı öyküsü ya da romanı okumadıysanız yahut ondan bir iki mısra bilmiyorsanız, eksik bir Türkiye vardır sizin dimağınızda. Ülkemizi en iyi anlatan sanatçılardan biridir o. Kim bilir, belki de birincisi.

Anadolu'yu ve Anadolu insanını Cumalı kadar net fotoğraflamak, onunla tanışmamış olanlar için hayal sınırlarının ötesinde olsa gerek. 1921 yılında Florina'da (Yunanistan) başlayıp 2001 yılında İstanbul'da sona eren 80 yıllık yaşamına pek çok roman, öykü, şiir ve oyun sığdıran Cumalı, yalnızca insanımızı değil aynı zamanda doğamızı ele alma konusunda da benzersizdir.

Bu açıdan, henüz onunla tanışmamış olanlara "Tütün Zamanı" üçlemesini (Zeliş; Yağmurlarla Topraklar; Acı Tütün) içtenlikle önermek isteriz. Bu eserlerin Cumhuriyet Kitapları tarafından son derece kaliteli yeni baskılarının yapıldığını hatırlatmak da ayrıca yararlı olacaktır.

Cumalı'nın, yapıtlarında çoğunlukla kasaba yaşamını yansıtmaya çalıştığını görürüz. Bu bir rastlantı değildir. Tam tersine, bilinçli bir seçimdir. Bunun nedenini Cumalı şöyle açıklamaktadır:¹ "Kasaba, yani ne kent ne köy, ikisi karışımı bir yerleşim merkezi. Türkiye'yi en iyi yansıtan yerleşme örneğidir bence kasaba. Kasaba kültürü bütün yaşamımızı etkiler. Kasaba görgüsü egemendir bütün değer ölçülerimizde. Politika, eğitim, sanat, hoşgörü ortamını kasaba saptar bize. Roman kentleşmenin sanatıdır gerçi, ama kentleşemiyoruz işte. Kolay değil." Bu sözler bugün için de geçerliliğini korumuyor mu sizce?

Cumalı'nın, eserlerinde folklorik unsurlardan da ustaca yararlandığına tanık oluruz. Bu yıl tamamlanmış bir araştırma bu açıdan ilgi çekici sonuçlar ortaya koyuyor:²

Sanatçı, incelenen 86 öykü, 13 oyun ve 5 romanında, 23 türkü, dokuz mani, altı ağıt, iki ninni, iki tekerleme ve iki halk efsanesinden yararlanmış durumda. Bu eserlerde ayrıca, büyü, uğur-uğursuzluk, rüya, müjde, fal ve nazar gibi değişik kültürel unsurlara da sıkça rastlanıyor. Bu tür bir zenginliği Cumalı dışında belki de yalnızca Yaşar Kemal'de bulmak olası.

Kültür Editörü: Cihan ERDÖNMEZ

¹Doğan Hızlan'a atıfla, Ünlü, M., Özcan, Ö. 2003. 20. Yüzyıl Türk Edebiyatı 1940-1960 (I). İnkılap Yayınları, İstanbul, s.177.

²Emiroğlu, S. 2010. Necati Cumalı'nın Eserlerinde Halk Edebiyatı ve Kültürü Unsurlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi.

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

³Temel, T. 2007. Necati Cumalı'nın Oyunlarındaki 'Kadın Karakterler'in İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Büyük ustanın eserlerinde kadını ele alış biçimi de son derece çarpıcıdır. Özellikle oyunlarında bu çarpıcılık daha da belirginleşir. Bu konu bir yüksek lisans tezine konu olmuş ve şu sonuca ulaşılmıştır:¹ “...Onun oyunlarındaki kadınlar çok büyük farklarla birbirinden ayrılmazlar. Kırsal yaşamda da, kasaba ortamında da, kent ortamında da onlar birer kadındır ve toplumsal baskılara maruz kalan, törelere boyun eğen ya da törelerle karşı karşıya kalan, bağımlı yaşayan ve cinsel yönden arzulanarak, cinsel bir meta olarak kabul edilen özverili, çileli Anadolu kadınının temsilcileridir.”

Cumalı, pek bilinmese de, sanata şiirle giriş yapmıştır. İlk şiir kitabı olan “Kızılçullu Yolu” 1943 yılında yayımlanmıştır. Oysa ilk öykü kitabı (Yalnız Kadın) 1955 ve ilk romanı (Tütün Zamanı) 1959 tarihidir. İlk şiirini Urla Halkevi dergisi olan Ocak'ta yayımlayan sanatçı 1942 kışında, Orhan Veli'yle buluşarak şiirlerindeki eksikliği öğrenmek ister; yazdığı 20 dizelik bir şiirini verir. O da bu şiiri sekiz dizeye indirir. Cumalı önce yadırgadığı durumu kendince şu tümcelerle açıklamaktadır: “Ben öbür on iki dizede bir hayli parlak sözler ettiğime inanıyordum. Orhan Veli'nin güzel çirkin demeden onları çıkarıvermesini önce yadırgamadım değil. Ama bir iki gün içinde şiirin kısaltılmış biçimi bana daha da doyurucu göründü. İşte benim, 'Yağmurdan Sonra Bayram Yeri' adlı şiirim bu yeni haliyle yayımlandı... Orhan Veli'den öğrendiğim en önemli şey bu oldu benim.” Gerçekten de Cumalı'nın başta Orhan Veli olmak üzere Garip akımından oldukça etkilendiği açıktır. Buna karşılık, o, kendi özel anlatım şeklini yakalamak konusunda hiç de sıkıntı çekmemiştir.

Ahmet Köksal Papirüs Dergisi'nin Temmuz 1968 sayısındaki yazısında şöyle demektedir Cumalı'nın şiiri için⁴:

“İlk gençlik anıları, ilk aşklar, yaşama ve doğa sevgisi, savaş ve yoksulluk yıllarından giderek toplumsal bir duyarlılığa yönelen Cumalı'nın şiir gücünü yaşanmışlığından alan bir gerçekçilik ile ilk yenilik akımının o pek ünlü 'yaşama sevinci'ni yereyselleştirerek, onu taşralı bir Anadolu aydınının yaşantısı içinde duyurmuştur.

Söyleyişindeki katıksız içtenlik, çocuksu bir şaşkınlık, kendine özgü bir ahenk, aydınlık ve yalın bir şiir çabası ilk şiirlerinden bu yana Cumalı'nın değişmeyen özelliklerindendir.”

Gelin, isterseniz, onun şiiri üzerine bunca sözün ardından, ilk şiir kitabı olan “Kızılçullu Yolu”na adını veren şiirine yer verelim bu noktada. O zaman daha iyi anlamak olanaklı olacak ve daha iyi hissedeceksiniz Cumalı'yı.

Kızılçullu Yolu

Hidrellez günü, Kızılçullu yolu
Beni herkes severdi çocukluğumda
Arabacı yanına oturur
Kırbacı bana verirdi.

Ben Fitnat Hanımın oğlu,
Zayıf bir kızı severdim
Gözlerinin içi gülerdi.

Hidrellez güneşi
Beraber tırmanmadık mı ağaçlara?
Siz kanatmadınız mı ellerimi

Elma çiçekleri?

“Ay Büyürken Uyuyamam”ı yazdığında 48 yaşındaydı Cumalı. Benim gibi pek çok kişinin yurduna ve yaşadığı dünyaya bakışını değiştirdi bu eser. Ve sanatçı, geride kalan 32 yıllık ömründe belki de hiç uyumadı Ay'ın büyüdüğü zamanlarda. Onu 10 Ocak 2001 tarihinde kaybettik. Kaderin cilvesine bakın ki, bir gün önce, yani 9 Ocak 2001'de, ülkemizden de izlenen 'Tam Ay Tutulması' yaşandı. Kim bilir, belki de büyük usta, bizimle beraber Ay'ın önce yok olup, sonra yeniden büyümesini izledi ve en uzun uykusuna huzur içinde yattı. Ve belki de şimdi o, Ay'da bir yerlerden bizleri izliyor.

Bir not, bitirirken: Bundan sonra ülkemizden izleyebileceğimiz ilk ay tutulması 15 Haziran 2011'de. Ve bir öneri: Gelin o gün Ay'ın güneşten saklandığı saatte hepimiz birer Cumalı şiiri okuyalım. Okuyalım ki, büyürken de küçülürken de Ay, rahat uysun büyük usta.

KÜLTÜR GÜNDEMİ

Devlet Tiyatroları 1 Ekim 2010 Cuma günü 2010-2011 tiyatro sezonuna perde açtı. 12 ildeki 44 yerleşik ve 8 turne sahnesinde yeni sezona merhaba diyen Devlet Tiyatroları bu sezon ilk turda 20'si yerli 18'i

çeviri 38 değişik yeni oyun ve geçen sezonun kapalı gişe oynayan ve sevilen oyunlarını sanatseverlerle buluşturacak. Bu sezon sahnelenecek oyunlar arasında Nihat Asyalı tarafından düzenlenen “Nazım Hikmet’in Memleketimden İnsan Manzaraları’ndan ‘Onbir Tablo”su, Mahmut Gökğöz’ün “Pir Sultan Abdal”ı, Aziz Nesin’in “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz”ı ile Anton Çehov’un “Vanya Dayı”sı, William Shakespeare’in “III. Richard”ı ve Federico Garcia Lorca’nın “Kanlı Düğün”ü dikkat çekiyor.

Türkiye'nin en eski Blues Festivali olan Efes Pilsen Blues Festivali bu yıl 21. Kez bluesseverlerle buluşuyor. 1 Ekim-6 Kasım 2010 tarihleri arasında aralarında Diyarbakır, Erzurum ve Trabzon'unda bulunduğu toplam 20 ilde gerçekleştirilecek olan festivalde Mitch Woods&His Rocket 88s, Kenny Neal ve Samuel James gibi blues dünyasının ünlü isimleri sahne alacak.

Kardeş Türküler

Anadolu ve çevresinde yaşayan farklı dil ve inançlara sahip halkların şarkıları üzerine çalışmalar üreten Kardeş Türküler 6 Kasım 2010 tarihinde Bursa Tayyare Kültür Merkezi'nde bir konser verecek.

Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası (BİFO) ünlü piyanist Fazıl Say'la Aralık ayında üç konserle bir araya geliyor. Yeni yıla hoş bir merhaba niteliğindeki konserler 23, 24 ve 25 Aralık 2010 tarihlerindeki konserler Borusan Müzik Evi ve Lütfi Kırdar'da gerçekleştirilecek.

Christopher Dell tarafından yazılan “Canavarlar: Garip Yaratıklar Kitabı” Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlandı. En eski mağara resimlerinde bile hayvan-insan melezi şeklinde ortaya çıkan ve daima merak konusu olan canavarlar konusunda daha fazla bilgi sahibi olmak isteyenlerin kaçırmaması gereken bir eser. Bu arada, meraklılarına, benzer içerikli bir BBC belgeselinin DVD formatında rafları süslediğini hatırlatmakta yarar var.

Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası

Deyim Sanat Galerisi yurdun dört bir tarafından hayatı sanat olan sanatçılarla sanatı hayatın bir parçası olarak kabul eden sanatseverleri “Buluşma” adlı sergide buluşturuyor. Heykel, resim ve yerleştirme (installation) türü eserlerden oluşan karma sergi 7-30 Ekim 2010 tarihleri arasında görülebilir.

ORMAN GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YERLEŞKESİNİN ROSACEAE TAKSONLARI

Münevver ARSLAN

Orman Toprak ve Ekoloji Araştırmaları
Enstitüsü Müdürlüğü - Eskişehir

Geçtiğimiz sayıda ara verdiğimiz Orman Genel Müdürlüğü yerleşkesinde yer alan odunsu taksonların tanıtımına bu sayıda devam ediyoruz. İlk yazımızda açık tohumlu türler tanıtılmıştı. Bu sayıda *Rosaceae* (Gülgiller) familyasına ait türlere yer verilmiştir.

***Amygdalus communis* L. (Syn: *Prunus amygdalus* Batsch *Prunus dulcis* (Miller) D.A. Webb) Badem**

8 m boy yapabilen dikensiz bir ağaçtır. Çiçekler pembe veya beyaz olup, mart veya nisan aylarında açar. Doğal olarak ülkemizde yayılış gösteren badem, lezzetli meyvesi için uzun yıllar kültüre alınmış bir türdür. Uygun alanlarda park ve bahçelerde yetiştirilen dekoratif bir ağaçtır.

Doğal ortamında kurak yamaçlarda, kalkerli boğazlarda, çalı ve meşe ormanlarında, 150-1800 metrelerde yer alır. Ülkemizde İç Anadolu ve çevresinde, Güneydoğu Anadolu'da da yayılış gösterir.

***Armeniaca vulgaris* Lam. (Syn: *Prunus armeniaca* L.) Kayısı**

Beyaz ve pembe çiçekleri mart ve nisan aylarında açan, 15 m boylanabilen bir ağaçtır. Yapraklar geniş yumurtamsı ve kenarları dişli olup, 12x10 cm'ye kadardır. Anavatanı Kuzey Çin olup, son derece lezzetli meyveleri açısından uzun yıllar kültüre alınmıştır. Bazı kaynaklara göre 3000 yıl önce Hindistan'da ilk kültüre alındığı belirtilmektedir. Karasal iklime uygun olup, Akdeniz ikliminde de çok iyi gelişir. Kış soğuklarına -30°C'ye kadar dayanabilir. pH 6-7 olan iyi drenajlı toprakları tercih eder.

***Cerasus avium* (L.) Moench (Syn: *Prunus avium* (L.) L. Kiraz**

25 m bazen 35 metreye kadar boy yapabilen ülkemizde doğal olarak yetişen bir türdür. Beyaz çiçekleri ile son derece dekoratiftir. Çiçeklenme mart ve mayıs ayları arasındadır. Özellikle kuzey Anadolu ormanlarında tek tek karışıma girer. 1600 m yükseltiye kadar çıkabilir. Meyve kırmızı ile siyaha kadar değişen renklerde, tadı acı veya tatlıdır. Ülkemizde geniş olarak kültürü yapılmaktadır. Odunları mobilya ve müzik aletleri yapımında kullanılır.

***Cerasus mahaleb* (L.) Miller var. *mahaleb* (Syn: *Prunus mahaleb* L.) Mahlep**

Çalı veya 10-15 metre boylarında küçük bir ağaçtır. Yapraklar genellikle yuvarlağımsı ile geniş yumurtamsı kenarları guddeli dişlidir. Mart ile mayıs aylarında açan çiçekler beyaz renkte ve salkım şeklindedir. Önceleri kırmızı olan meyveler siyahlaşır, tadı acıdır. Ülkemizde geniş bir yayılış alanına sahiptir. 300-1850 metrelerde, maki, meşe çalılıkları, kireçtaşı anakayalar üzerinde yetişir. Kurutulan meyveleri baharat olarak kullanılmaktadır. Meyveleri döküldüğünde kirletici olduğundan yol ve kent

ağaçlandırmalarında tercih edilmez. Kurak yerlerin ağaçlandırılmasında kullanılmaktadır.

***Chaenomeles speciosa* (Sweet) Nakai. Bahar Dalı, Japon Ayvası**

1-2 m boylarında, dikenli ve yaparak döken bir çalıdır. Doğal olarak Çin ve Japonya'da bulunur. Çiçek güzelliği açısından son derece dekoratif olan tür, birçok ülkede park ve bahçelerde yetiştirilmektedir. Erken ilkbaharda yapraklanmadan önce çiçek açar. Çiçek rengi kırmızımsı somon, meyve sarı renktedir. Güneşli yerleri tercih eder ancak gölgeye de dayanabilir. Soğuk ve ılıman iklimlerde, verimli topraklarda yetişir. Kuraklığa dayanabilir. Yüksek pH derecelerine yani bazik ortamlara dayanıklı değildir.

***Cerasus vulgaris* Miller (Syn: *Prunus cerasus* L.) Vişne**

Çalı veya 10 metreye kadar boy yapabilen küçük bir ağaçtır. Çiçeklenme zamanı mart, nisan ve mayıs aylarıdır. Ülkemizde geniş alanlarda kültürü yapılmaktadır. Meyvelerinden gıda sanayinde yararlanılmaktadır. Genellikle kültürlerden doğaya kaçmıştır. Gen merkezi İran ve Türkmenistan'dır.

***Cotoneaster horizontalis* Decne Yayılıcı Dağ Muşmulası**

Sürgünleri birbirine paralel olan yayılıcı bir çalı türüdür. Çiçekler ilkbaharda açar, pembe-beyaz renktedir. Kaya bahçelerinde, park ve bahçelerde kullanılan dekoratif bir türdür. Kırmızı yuvarlak meyveleri uzun süre dökülmeden kalır, kuşlar için önemli bir besin kaynağıdır. Güneşli ve yarı gölgeli yerlerde, ılıman iklimlerde, humusça zengin, iyi drenajlı, kumlu, taşlı topraklarda yetişir. Anavatanı Çin'dir.

***Crataegus monogyna* Jacq. subsp. *monogyna* Yemişen, Geyikdiken,**

10 metreye kadar boylanabilen dikenli, kışın yaprak döken çalı veya küçük bir ağaçtır. Yapraklar parçalı loplu, lopların uç kısımları dişlidir. Çiçekler

beyaz veya pembemsi şemsiyemsi kurullar halinde, 10-18 çiçeklidir. Meyve kırmızı veya kahvemsiz kırmızıdır. Doğal olarak ülkemizde, geniş alanlarda yayılış gösterir. Yamaçlarda, makilik alanlarda, meşe çalılıklarında, karışık ormanlarda, yol kenarlarında, 1-1800 metrelerde yetişir. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir.

***Crataegus leavigata* (Poir.) DC. cv. 'Paul's Scarlet' Tatlı Alıç, Kırmızı Çiçekli Geyik Diken**

5 m kadar boylanabilen, ilkbaharda (mart-mayıs) katmerli koyu pembe çiçek açan bir kültür formudur. Meyve parlak kırmızı renklidir. Üretilmesi aşı ve çelikle olur. *Crataegus leavigata* (Poir.) DC. ortalama bir nemlilik ister. Killi topraklarda yetişebildiği gibi iyi drenajlı, yarı gölgeli ve güneşli alanlarda, ağaçlık alanların kenarlarında yetişir. Anavatanı orta Avrupa'dır.

***Laurocerasus officinalis* Roemer (Syn: *Prunus laurocerasus* L.) Taflan, Karayemiş**

Herdem yeşil 6 m boylarda çalı veya ağaçtır. Yapraklar koyu yeşil, elips şeklindedir. Çiçekler beyaz, bir eksen etrafında dik duran salkım şeklindedir. Meyve koyu mor veya siyah renktedir. Karadeniz bölgesi ve Amanoslar'daki yapraklı ve ibreli ormanlarda, yağışlı, nemli ve gölgeli alanlarda yetişir. 20-2000 metrelerde yayılış gösterir.

Meyveleri yenir bu nedenle uzun yıllardır

Karadeniz bölgesinde kültürü yapılmaktadır. Yaprakları eczacılıkta kullanılır. Süs bitkisi ve canlı çit olarak da yetiştirilir.

***Malus x purpurea* (A. Barbier) Rehder Süs Elması**

5 m'ye kadar boylanabilen, sarkık dallı, sürgünler koyu kırmızı, çalı veya küçük bir ağaçtır. *Malus niedzwetzkyana* ile *Malus x astrosanguinea* taksonlarının bir melezidir. Yapraklar bronz kırmızı veya kırmızımsı koyu yeşil, uzun sivri uçludur. Çiçekler kırmızımsı, meyve küçük, (1-2 cm) uzun saplı kırmızı-morumsu renktedir. Nisan-Mayıs aylarında çiçek açar. İyi drenajlı topraklarda, güneşli ve yarı gölgeli alanlarda iyi gelişir.

***Malus sylvestris* Miller Yabani Elma**

10 metre boylanabilen, yaprakları geniş eliptik, ters yumurtamsı veya yuvarlak yumurtamsı şeklindedir. Çiçekler pembemsi beyaz veya beyaz renktedir. Yapraklanmadan önce çiçek açmaya başlar. Meyve yeşilden sarıya veya kırmızımsıya değişen renktedir. Ülkemizin doğal bir türü olup, uzun yıllardır kültürü yapılmaktadır. Çok sayıda kültür formları vardır. Güneşli yarı gölgeli yerlerde yetişir. Doğal olarak, ormanlarda, karışık çalılıklarda, tarla kenarlarında, kayalık yamaçlarda 100-2000 metrelerde yayılış gösterir.

***Mespilus germanica* L. Muşmula, Döngel, Beşbiyık**

Kışın yaprak döken dikenli 6 metre boylara ulaşan, çalı veya küçük bir ağaçtır. Çiçekler kısa sürgünler üzerinde tek olarak bulunur, beyaz renklidir. Olgun meyve kahverenginde olup, içinde 2-5 adet tohum bulunur. Çiçek güzelliği açısından süs bitkisi olarak kullanılır. Meyveleri yenir. Şifalı bir bitkidir. Ülkemizde genel olarak Kuzey Anadolu ormanlarında, çalılık alanlarda, orman açıklıklarında yayılış gösterir.

***Prunus spinosa* L. Çakal Eriği, Göğem**

Dikenli bir çalı veya küçük bir ağaçtır. Çiçekler beyaz, tek veya ikili olup, yapraklanmadan önce mart ve nisan aylarında çiçek açar. Çekirdekli sulu meyve, küresel şekilde, sürgün üzerinde dik durur. Mavimsi-

siyah renkli meyvenin üzeri buğuludur. Ülkemizde çalı ve orman kalıntılarındaki, deniz seviyesinden başlayarak 1700 metre rakıma kadar çıkar. Batı ve Orta Karadeniz bölgesi, İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde, Doğu Akdeniz'de yayılış gösterir. Bol güneşli yerleri tercih eder. Her türlü toprak şartlarında yetişmekle birlikte, iyi drenajlı, taşlı beslenme elementleri bakımından zengin, kireçli killi toprakları tercih eder. Kurağa ve soğuğa karşı dayanıklıdır. Meyveleri ekşi olup, yöresel gıda olarak kullanılır. Ayrıca bazı içkilerde tatlandırıcı olarak da kullanılır.

***Prunus x domestica* L. Erik**

Prunus spinosa ile *Prunus divaricata*'nın hibridleşmesinden oluşan bir türdür. 12 m'ye kadar boylanan bir ağaçtır. Sürgünler dikenli veya dikensizdir. Çiçekler 2(-4) âdeti bir arada, beyaz renklidir. Yapraklanmadan önce mart ve nisan aylarında çiçek açar. Meyve, sürgün üzerinde sarkık vaziyettedir. Çeşitli kültür formlarının meyveleri yeşilimsi, sarı veya kırmızı ile morumsu renk arasında ve koyu mavi renklerde olup, üzeri buğuludur. Meyve lezzetli olup yenir. Reçel, marmelat ve meyve suyu yapılır. Uzun yıllardan beri Avrupa, Asya ve Afrika'da kültürü yapılmaktadır. Süs bitkisi olarak da kullanılmaktadır. Doğal veya doğallaşmıştır. Ülkemizde geniş alanlarda, dağlık yamaçlarda, tarla ve yol kenarlarında 1900 metreye kadar yayılış gösterir. Güneşli yerlerde, iyi drenajlı topraklarda

yetişmekle birlikte, soğuğa dayanabilir.

***Prunus divaricata* Ledeb. Yaban Eriği, Yunus Eriği, Yunus Eriği**

Çalı veya 10 metreye kadar boylanabilen dikenli veya dikensiz, küçük bir ağaçtır. Çiçekler nisan ve mayıs aylarında yapraklanmadan önce açar. Beyaz renkli olgun çiçeklerin çanak yaprağı, geriye kıvrıktır. Meyve sarkık vaziyette olup, rengi sarı ve kırmızı morumsu, üzeri buğuludur. Ağaçlık alanların açıklıklarında, dik yamaçlar ve kayalıklar arasında 2450 m'ye kadar yayılış gösterir. Lezzetli meyveleri nedeniyle uzun yıllardır kültüre alınmıştır. Değişik toprak tiplerinde yetişebilen kanaatkâr bir türdür. Meyvelerinden taze olarak yararlanıldığı gibi, erik kurusu, komposto ve pestil yapımında da yararlanır. Ayrıca park ve bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilir. İki alt türü de O.G.M. yerleşkesinde mevcuttur.

Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *divaricata

Sürgünler çıplak yani tüysüz, yapraklar çıplak veya alt yüzünde orta damar kenarı kısa yumuşak tüylüdür. Türkiye'de geniş alanlarda yayılış gösterir.

***Prunus divaricata* Ledeb. subsp. *ursina* (Kotschy) Browicz**

Sürgün ve yaprak alt yüzü ince uzun yumuşak tüylüdür. Genel olarak Güneydoğu Anadolu bölgesi ve Hatay'da bulunur.

Olgunlaşmamış meyve

***Prunus serrulata* Lindle cv. 'Kanzan' veya ('Kwanzan') Süs Kirazı**

5 veya 7 metre boylarında küçük bir ağaçtır. Oldukça gösterişli katmerli, pembe çiçekleri vardır. 5'li kümeler halinde çiçek açar. Park ve bahçelerde süs bitkisi olarak tercih edilir. Çiçek açtığı dönemde her yıl Washington, D.C.'de *Prunus x yedoensis* ile Cherry Blossom Festival (Kiraz Çiçeği Festivali) düzenlenir. Güneşli alanları, killi balçıklı kumlu, iyi drenajlı toprakları tercih eder. Tuzlu topraklara ve kuraklığa karşı orta derecede toleranslıdır. Anavatanı Japonya'dır.

***Prunus ceracifera* Ehr. Cv. 'Pissardii' Kırmızı Yapraklı Süs Eriği**

8 metre boyolanabilen, küçük bir ağaçtır. Yapraklar koyu kırmızımsı yeşildir. Yapraklanmadan önce erken ilkbaharda pembe çiçekler açar. Çiçekler tekli veya gruplar halindedir.

Meyve küremsi kırmızı renkli olup, yenir. Süs bitkisi olarak oldukça gösterişli olup, ülkemizde park ve bahçelerde yetiştirilir. Anavatanı Kafkaslar ve Güneybatı Asya'dır.

***Pyrus elaeagnifolia* Palas subsp. *elaegnifolia* Ahlat**

10(-15) m boylarında kışın yaprak döken, dikenli veya dikensiz bir ağaçtır. Yapraklar genel olarak eliptik, yumurtamsı-dikdörtgen şeklindedir. Her iki yüzü de tüylüdür. Çiçek kümesi birçok çiçekten oluşmakta, nisan ve mayıs aylarında açmaktadır. Meyve yeşilimsi sarı-kahve renklidir. İğne yapraklı ve yaprak döken geniş yapraklı ormanlarda ve orman tahribinden sonra alanda kalan ve tarlalarda 1700 m'ye dek çıkan bir taksondur. Ülkemizde geniş alanlarda yayılımı gösterir. Özellikle İç Anadolu'da karaçam ve meşe ormanlarının tahribinden sonra alanda kalan türlerden biridir. Bol güneşli yerlerde, taşlı kumlu topraklarda yetişir. Soğuklara ve kuraklığa dayanıklıdır. Park ve bahçelerde kullanılır. Çit bitkisi olarak da yararlanılır. Meyveleri yenilir ve kurutulur.

***Pyracantha coccinea* Roemer Ateş Dikeni, Tavşan Elması**

3 m boylarında herdem yeşil, dikenli bir çalıdır. Çiçekler beyaz renkte, bileşik kurullar halinde nisan-mayıs(-haziran) aylarında açarlar. Meyve küçük yuvarlak, turuncu veya turuncu-kırmızıdır. Meyveleri çalı üzerinde uzun süre kaldığından park ve bahçelerin aranılan bir süs bitkisidir. Ayrıca yolların orta kaldırımlarında (refüjlerinde) da yetiştirilir. Makaslanarak şekil verilmeye uygundur. Meyveleri kuşlar tarafından yenir. Ülkemizde kireçtaşı anakayalar üzerinde, kumluk alanlarda, ağaçlık ve

çalılık alanların açıklıklarında, 30-1800 m arasında yayılış gösterir. Soğuklara, kuraklığa ve hava kirliliğine dayanabilir. Rutubetli zengin ve iyi drenajlı toprakları tercih eder.

KAYNAKLAR

Anşin, R. ve Özkan, Z.C. 1997. Tohumlu Bitkiler Odunsu Taksonlar (Spermatophyta), 2. Baskı, K.T.Ü. Orman Fakültesi Genel Yayın No: 167, Fakülte Yayın No: 19, 512 s., Trabzon.

Apricot, <http://en.wikipedia.org/wiki/Apricot>, Erişim tarihi: 06.06.2010

Baytop, T., 1997. Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, 2. Baskı, Türk Dil Kurumu Yayınları: 578, 512 s., Ankara.

Cotoneaster horizontalis, http://en.wikipedia.org/wiki/Cotoneaster_horizontalis, Erişim tarihi: 28.05.2010.

Davis, P.H., 1972. Flora of Turkey and the East Aegean Islands, Volume: 4, 657 p., University of Edinburgh

Gilman, E. F., and Watson D.G., 1994. **Prunus serrulata 'Kwanzan' Fact Sheet ST-517**, Southern Groups of State Foresters.

Prunus cerasus <http://www.uga.edu/fruit/cherry.html>, Erişim Tarihi: 15.06.2010

Tuzlacı, E., 2007. Dekoratif Türkiye Bitkileri, ISBN: 975-297-858-4, 560 s., Melisa Matbaacılık, İstanbul

Yücel, E., 2005. Ağaçlar ve Çalılar, ISBN: 975-93746-2-5, Sayfa: 299, Eskişehir.

Yücel, E., Yaltırık, F. ve Öztürk, M., 1995. Süs Bitkileri (Ağaçlar ve Çalılar), Anadolu Üniv. Yayınları No: 833, fen Fakültesi Yayınları No: 1, 183 s., Eskişehir.

ORMANCILIK POLİTİKASI

Editörler

Prof. Dr. Aytuğ AKESEN
Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Ghan ERDÖNMEZ
Doç. Dr. Sezgin ÖZDEN
Doç. Dr. Eroğan ATMAŞ
Prof. Dr. Aytuğ AKESEN
Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU
Doç. Dr. Yalçın KUVAN

Eylül - 2010

Türkiye Ormancılar Derneği tarafından yayınlanan Prof. Dr. Aytuğ AKESEN ve Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU editörlüğünde hazırlanan "Ormancılık Politikası" kitabı meslektaşlarımızın ve Orman Fakülteleri öğrencilerinin kullanımına sunulmuştur. Kitap, Derneğimizden temin edilebilmektedir. Ederi : 15 TL.

Mesleğimizin Aydınlik Yüzlerinden Biri: Süleyman DİNGİL

Söyleşiyi Yapan: Dr. Mehmet Ali BAŞARAN

*** Bir Orman Yüksek Mühendisi, bir rehber ve bir yazar olarak sizinle bir görüşme yapsak, bize herhalde anlatacak çok şeyiniz olsa gerek Süleyman DİNGİL ağabey!**

- Bu bir yaşamın başından sonuna değin ise ya da bugüne değin ise doğal ki az uz değildir, herhalde. Ama nereden başlayacağız, nasıl başlayacağız?

*** Doğal ki bunu yaşamın bölümleri olarak ele almak gerekecek. Örneğin doğup büyüdüğünüz çevre, o dönemdeki aile çevreniz, ilkokul, ortaokul, lise gibi eğitim kurumlarındaki dönemleriniz ele alınabilir.**

- Tek düze kısa bir oluşum dönemi gibi alınacak bu dönem, bir insanın oluşumu için yaşamın tüm temeli de olabilir, ama benim lise bitimine değin bir dünyam, liseden sona da Orman Fakültesindeki yüksek tahsilim, meslek edinimim, mesleğe başlamam ve sürdürmem ayrı bir dönem ve çok sevdiğim ormancılık mesleğinden istifa ederek ayrıldıktan sonra yeni bir meslekteki, rehberlikteki yaşamım ayrı bir dönem olarak gözümün önüne geliyor. Öyleyse üç döneme ayırarak bir söyleşiye girsek herhalde daha uygun olur sanırım.

*** Öyleyse şöyle başlayalım; Nasıl bir aile içinde büyüdünüz, çocukluğunuz, ilkokul, ortaokul, lise bu dönemi bize özetleyebilir misiniz?**

- Sanki kısaca anlatır mısınız gibi bir öneride bulunuyorsunuz. Oysa bu, yukarıda da belirttiğim gibi bir insanın oluşumu ve temeli gibi bir dönem. Onun için izninizle bu dönemi ben bana göre ayrıntılı ama yine bana göre benim yapımı, karakterimi yapan bir dönem olarak anlatayım.

*** Siz istediğiniz gibi, ister ailenizden, ister küçük yaşınızdan, ister okullarla ilgili olarak kendiniz anlatın, dile getirin, nasıl isterseniz.**

- İyi öyleyse başlıyorum. Yıl 1937, yer Keçiborlu. Ailenin yedinci ve sonuncu çocuğu olarak dünyaya geliyorum. Annem 45 yaşında, babam 58 yaşında. İkinci Dünya Savaşı başladı, başlayacak. Keçiborlu Türkiye'nin ilk ve son kükürt fabrikasının olduğu bir ilçe. Babam Keçiborlu'nun ilk terzisi, aynı zamanda çiftçi bir aile. Ağabeylerim tarlalarla ilgileniyorlar, babam terzilik yapıyor. Terziliği Çanakkale'de savaşlar sürerken öğrenmiş. Aynı zamanda da topçu Mehmet Çavuş diye adı geçiyor. Belki de şu ünlü topçu Mehmet Çavuş, düşman gemilerine tam rastlantı sağlayıp batıran Mehmet Çavuş. Orada topçu olan arkadaşları Keçiborlu'da o yıllarda öyle anlatmışlar. Salt Çanakkale'de değil, daha önce de Balkan Savaşlarında, daha sonra Kurtuluş savaşında da bulunmuş. 14 yıl sürmüş askerliği. Ben inceleyip araştıramadım. Anımsadığıma göre Almanlara karşı bir sempatisi var, herhalde; evde öyle konuşuluyor. Radyodan 1945'lerde haberler Almanların yenilgisini anlatırken, üzüntünün biz çocuklar üzerinde de etkisi şöyle yorumlanıyor. 7-8 yaşlarında çocuklarız, sokakta oynuyoruz. Akşam güneş battıktan sonra tan yerinin kızarmasını "yazık Almanlar savaşta yenilmiş, öldürülüyorlar ve bu gökyüzündeki bulutlardaki kırmızı renkler onların kanlarının bulutlara yansımış renkleri imiş"

İnönü Türkiye'yi savaşa sokmamış ama ülkede önlemler alınmış. Salt arpa, buğday rezervleri değil, anımsadığıma göre evin avlusunda 3-5 m aşağıya bir sığınak yapılmış, geceleri ışıklar söndürülüyor, gaz lambaları doğal ki. Ya da ona göre önlemler alınıyordu. Keçiborlu bir sınır kasabası olmamasına karşın.

*** Ben aşama aşama sizin yetişme dönemlerinizi, bunları anlatmanızı isteyeceğim. O durumda devam edelim. İlkokuldan sonra ne yaptınız?**

- İlkokul 1949 da bitti Keçiborlu'da ortaokul yoktu.

Büyük ağabeyim beni Isparta'ya Yapı Sanat Enstitüsü'ne gönderecekti. Ben sabah erken evden kaçtım, beni bulamadılar. Okumak istemiyordum. Sonra ayakkabıcı çırağına başladım. İki yıl sonra Keçiörlü'da ortaokul açıldı. İki ayrı ayakkabıcı ustası yanında ben ayakkabıcı çırağına devam ettim. Dört duvar arasında iki yıl. Sıkıcı bir çocukluk dönemi. Her sabah dükkanın önünden ortaokul öğrencileri geçiyor, okula gidiyorlar. Onlara çok özeniyorum. İçlerinde benim gibi terzi çırağı, berber çırağı, semerci çırağı olup da çırağı bırakıp ortaokula gidenler de var. Her gün eve gittiğimde anneme ağlıyorum. O da ağabeylerime söylüyor. Bu çocuğu ortaokula yazdırın, diyor.

*** Gerçekten insan ömrünün küçük bir kesiti, ama ilginç. Hatta 1950'li yılları da göz önüne getiriyor. Orta okul dönemi de herhalde başka yönden ilginç olsa gerek.**

- Orta okul açılalı bir ay oldu. Ben hala ayakkabıcı çırağıyım. Bizim çarşıdaki evin altında bir dükkanda kiracı benim ustam. Büyük ağabeyim dükkana geldi. Benim ustamdan benim için izin alacak ve ben çırağı bırakacağım, ortaokula devam edeceğim. Ben dükkandan çıktım, evin altında arka tarafta, dükkanın arkasında bir oda var. Kerpiç duvardan ses aynen arkaya geliyor. Belki kerpiçlerin arasında çok küçük delikler de var. Ağabeyim kararımızı ustama söylüyor. Ustam "Süleyman, okuyamaz. Ama burada o artık bir ayakkabıcı ustası oldu nerede ise. Onun büyükleri, ağabeyleri gibi kalfalara, çıraqlara ben onun diktiği ayakkabıları götürüyorum, gösteriyorum, onu övüyorum. Bakın benim çırak sizi geçti diyorum. Buradan onu alıp yazık etmeyin" diyor. Tam o sırada mahallemizden bir arkadaşları, tanıdıkları giriyor dükkana, soruyor ne var diye. Anlatıyorlar ona, olaya şahit oluyor o. O şahıs "Bakın diyor ben ortaokulu bitirdim, şimdi kükürt fabrikasının kimyahanesinde laborant olarak çalışıyorum. Bu ortaokulun o denli yararını görüyorum ki anlatamam. Ben keşke üniversiteyi bitirseydim de, madende yer altında kazma kürekle işçi olarak çalışsaydım, ne olur çocuğun geleceğini karartmayın, okumasına engel olmayın" dedi. Akan sular durdu. Benim ortaokula yazılmam kararlaştırıldı. Ben bir ay gecikme ile ortaokula başladım.

*** İki yıl ara vermeli, bir ay da gecikmeli olarak ortaokula başlamanızda uyum sağlamanız zor olmadı mı?**

- Zor olmaz mı hem de nasıl? Bir ay boyunca her dersten zayıf alıyorum. Gece gündüz ders çalışıyorum, kendimi parçalıyorum, hep zayıf alıyorum. Öğretmenlerimiz o denli seçilmiş kimseler ki ben onları tüm yaşamım boyunca unutmam ve onların verdiği eğitimi hep temel aldım. Almanca öğretmenimiz, Tabiat Bilgisi, Matematik derslerine giren öğretmenimiz, Türkçe dersine giren Müdürümüz bize öyle temel bilgiler verdiler ki, öğretim, eğitim dışında insanlık

yargılarımızda da halen hakkını unutamadığım kişiler olarak onları anılarımda yaşıyorum. İkinci ayın sonunda üçüncü ayda benim derslerim, başarılarım öğrenci arkadaşlarıma örnek olarak gösterilmeye başladı ve ben sınıf birincisi oldum. Yani o zamanın anlatımıyla iftihara geçtim. Ortaokulu da Keçiörlü'da birincilikle bitirdim. Şöyle ki benden çalışkan benden başarılı olduklarını kabul ettiğim arkadaşlarım olmasına karşın bitirme sınavlarında on üç dersten 130 alan tek öğrenci bendim.

*** Gerçekten başarılı bir ortaokul dönemi. Daha sonra liseye devam ettiniz, doğal ki. Ama nasıl, nerde? Bir şey sormak istiyorum. Çevre ile ilgili, ormancılıkla ilgili, doğduğunuz büyüdüğünüz çevrede nasıl bir anınız olabilir? Keçiörlü'yu terk etmeden size böyle bir soru sorsam belki bugün bir orman mühendisi, bir çevreci olarak o günlerle ilgili bir bağlantı kurabilirsiniz?**

- İyi ki sordunuz. O günlerde benim için belki hiçbir anlamı olmayan, salt doğa olayları olarak algıladığım seller, yeşil örtünün, ormanın yok olması şimdi kafamda kimi sorunları, nedenleri sonuçları açıklıyor. Beni ve Türkiye'nin ormancılığının durumunu açıklıyor diye düşünüyorum. 1945 yılı ormanların devletleştirildiği yıl. Nedense benim çevremde yeşil örtü olan kermes meşeleri (Quercus coccifera) halk diliyle çalı ve onun kapladığı alan bir bakıma serbestçe tarlaya çevriliyor. Kükürt fabrikasında çalışan ya da çalışmayan insanlar sabah bu çalılık alanlarda kök kazmaya, tarla açmaya gidiyor. Herkes kendi küçük tarlası bitişindeki çalılıklarda kök kazıyor, tarla açıyor. Hiçbir engel yok. Herhalde anımsadığım 1945-50 yılları arası. Kağı arabalarıyla getirilen kökler, evlerin avlularında dağlar gibi yığılıyor. O yıllarda Keçiörlü Dere Mahallesinden bu dağlardan gelen sellerle oluşan bir dere var. Sel geldiğinde tüm çocuklar koşuyoruz. Derede seli seyrediyoruz. Önce dallar, ağaçlar, kozalaklar homurdayan bir dev gibi ve arkasından sel geliyor. Şimdi maki alanlarına yerleşmeler başlayınca, Karadeniz'de, Akdeniz'de, Bodrum'da, Marmaris'te, Kuşadası'nda yeşil alanların makiliklerin turistik yerleşmeler adına nasıl del felaketine dönüştüğünü görüyoruz.

*** Evet şimdi yeniden eğitim, öğretim ve liseye geçiş, lisedeki döneme geçelim. Nasıl başladı, nasıl bitti?**

- Keçiörlü'da biz yabancı dil olarak Almanca öğrendik. Keçiörlü Isparta'ya bağlı bir ilçe. Ama Isparta'da lisede Almanca yok, yalnız İngilizce var. Burdur'la Isparta Keçiörlü'ya aynı uzaklıkta. İkisine de tren çalışıyor. Şimdi tren yolcu taşımıyor. Burdur'da Almanca, İngilizce, Fransızca var. Biz Burdur'a 20 öğrenci liseye kaydoluyoruz. O zamanlar yurt diye bir şey yok. Hepimiz, bir kişi, üç kişi, beş kişi ev kirliyoruz, evlerde duruyoruz. 1953-54 yılları Burdur'a düzenli tren seferleri var. Hafta sonu Keçiörlü'ya gidiyoruz, Pazar

günü gece Burdur'a dönüyoruz. Haftalık erzaklarımızı da Keçiborlu'dan sağlayıp Burdur'a getiriyoruz.

O yıllarda Burdur Lisesi'nin ünü büyük. Biz küçük bir ilçeden gidip orada okuyoruz.

Keçiborlu'daki öğretmenlerimiz bizi iyi yetiştirmiş. Ben fen bölümündeydim. O zaman fen ve edebiyat bölümleri var. Ben yine fen bölümünde birinciyim. İkinci sınıf da öyle gidiyor. Üçüncü sınıfta yavaşlıyorum. Gerçi lise bitiyor, üniversite sınavlarına giriyorum. Keçiborlu'dan üniversitede okuyan örnek olacak yol gösterecek kimsem yok. İstanbul öğrencilerde, gençlerde hayal edilen bir kent. Romanlardan, sinemalardan İstanbul her gencin hayal ettiği üniversiteyi orada okumak, orada yaşamak en büyük arzusu. Üniversite olarak da İTÜ başta geliyor. Öylesine sınava giriyorum, kazanamıyorum. İ.Ü'nün tercih edilen fakültelerini yazıp başvuruda bulunacağım. Hiç duymadığım, bilmediğim Orman Fakültesini önerenler var. Hem mühendislik, hem burs veriyor, başa onu yazıyorum. 400 kişi sınava giriyoruz. 200 kişi alınacak, 100 kişiye burs veriliyor. 8. olarak sınava kazanıyorum. Orman Fakültesinin ilk yılı İ.Ü Merkezde Beyazıt'ta, ikinci yılı Büyükdere Bahçeköy Bentler'de. FKB de bir sınıfta 3000 kişi ders görüyoruz. Fizik, kimya, botanik. Bir buçuk milyonluk bir kent ve ben kendimi tek başıma görüyorum. Hangi derslerin, hangi meslekle ilgili olduğunu kavrayamıyorum bile. Karadenizlilerin bir yurdunda kalıyorum. Yurtta her fakülteden öğrenci var. Orman Fakültesinde okuyan öğrenciler de var. Ben Akdeniz Göller Bölgesin'den gelmişim. Oradaki Karadenizli öğrenciler benim için sanki başka ülkenin insanları gibi.

Yazın Düzce Yığılca'da staja gidiyoruz. 2-3 ay dağ başında bir çadırda orman yol yapımında yol çavuşu gibi staj yapıyoruz. Orman Mühendisi olunca böyle bir yerde göreve başlayacağız, örnek, mühendisler, işletme müdürü orada yaşıyorlar. Bunun için mi İstanbul'u hayal ettin? Modern bir yaşam, modern bir gelecek. Yok bunların hiçbiri.

*** O zaman kendinizi bir boşlukta hissediyorsunuz. Yüksek tahsilden, İstanbul gibi bir yerde bir dünya kuramamaktan düş kırıklığına uğramış gibisiniz.**

- Aynen öyle. FKB'de bir sömestr yitirerek ikinci sınıfa geçiyorum. Sonra Bahçeköy denen köye gidiyoruz. Ben Anadolu'nun küçük bir ilçesinden ve Burdur'dan İstanbul'u hayal ederek geldim. Bir köye düştüm ve üniversiteyi bitirince Yığılca gibi bir kasabada mesleğe, yaşamaya devam. Başka fakültelere, Ziraat Fakültesine nasıl geçebilirim diye düşünmeye, soruşturmaya başladım. Derken ikinci sınıfta Fitopatoloji profesörümüz, Avusturyalı Kurt Lowag bize 4 kişiye Avusturya'da 1960 yılının yaz ayları için staj ayarladı. Yirmi kişi Almancadan sınava girdik, ben birinci olarak kazandım. Dört arkadaş Avusturya'ya gittik, orta Avusturya'da ırmağın kenarında küçük bir

kasabada bir orman İşletme Müdürlüğünde ben staja başladım. Oradaki orman işletmeciliği Orman-Halk İlişkileri, Avusturya ormanları ve ormancılığı bu mesleğin orada el üstünde tutulması, benim ormancılıkla ilgili düşüncelerimi allak bullak etti.

Ben kendi kendime dedim ki "Sana ne mutlu ki sen dünyanın en güzel mesleğini seçmişsin". İki ay işletmede, bir ay Viyana'da Orman Genel Müdürlüğü'ndeki stajım benim dünya görüşümü, her şeyimi olumlu yönde etkiledi ve beni yepyeni bir insan yaptı. Avusturya bende öyle bir ülke etkisi yaptı ki her şey, kitaplardaki hayal sayılan, roman gibi anlatımların gerçekten var olduğunu, var olabildiğini gözlerimin önüne seriyordu. Üç ayda sanki İstanbul'da bir fakülte bitirmişim gibi geldi bana.

*** Bundan sonra Orman Fakültesine dört elle sarılmış, üniversite eğitime devam etmişsinizdir artık.**

- Yeni bir dünya keşfettim ya, ormancılığı meslek edineceğim. Orman Fakültesini bitireceğim, ama bunun yanında bir üniversite öğrencisinin başka edinimlerinden de yararlanmasının şart olduğuna karar verdim.

*** Nasıl, ne gibi yani?**

- Şöyle; Üniversitede kimi sosyal etkinlikler var. Sanatla ilgili olabilir. Politika ile ilgili olabilir. Mesleğe başladıktan sonra bulamayacağınız olanaklar İstanbul gibi bir yerde elinizin altındadır. Bende bunlardan kimilerini tercih ettim. Politikaya hiç ilgi duymadım. Resim 1'de bir boykota katılışımı gösteriyorum. Orman fakültesinde Bahçeköy'de ama ne için katıldık, niye katıldık anımsamıyorum bile. Ama bir yabancı dilin oluşmasını kendime şart koştum. Bunun için artık her yıl dışarı gitme olanağım vardı. Ondan yararlandım. Modern, uluslararası bir müzik aleti çalma hevesim vardı: Gitar. Onu da kısmen gerçekleştirdim.

Resim 1. Orman Fakültesi bahçesi 1959. Orman Fakültesi'nin ilk boykotlarından: Önde tarım bakanı Nedim Ökmen ve yanında dekan Adnan Berkel, arkada Selahattin İnal, Fehim Fırat, arkalarında öğrenci Uçkun Geray, Adnan Berkel'in arkasında Hayrettin Kayacık, öğrenci Yalçın Kayalı (Çarlı), önünde gözlüklü, bıyıklı gür saçlı Süleyman Dingil.

*** Orman Fakültesini vaktinde bitirmediniz mi?**

- Vaktinde bitirmedim. Bitiremedim değil, bitirmedim. Yabancı dili iyi öğreneceğim diye bir keresinde bir sömestr, bir keresinde bir yıl Almanya'da kalarak Almancayı pekiştirdim. Askerliğimi yedek Subay olarak değil, Yedek Subay Adayı öğretmen olarak yaptım. Böylece üniversite eğitim sürem dokuz yıl sürdü. Ama tüm bunlar, dokuz yılda elde ettiklerim, otuz yıla değer edinimler gibi geldi bana, pişman değilim.

*** Çok ilginç. Doğal ki siz bunu böyle değerlendiriyorsunuz. Dört yıllık bir fakültenin dokuz yılda bitirilmesinin size ne gibi katkısı olduğunu siz bileceksiniz.**

- Bir bakıma rastlantılar, bir bakıma kendimin tercih etmesi ve karar vermem. Yabancı dili bilerek, isteyerek Yedek Subay Adayı Öğretmenliği bilerek isteyerek tercih ettim. Yedek Subay Adayı Öğretmenlikte de iki yıl dünyanın en güzel mesleği, insanlık için en ideal mesleği diye çalıştım. Ormancılıkta da köylerimiz var. Ama bir köyde bir öğretmen olarak çalışmak bambaşka bir şey. Belki benim oradaki konumum yine bir rastlantı idi. Tek başına bir yıl kapalı kalmış bir köy okulunda öğretmen, müdür, hademe olarak her şey sizsiniz. Tüm sorumluluk yetki iki yıl size ait. Orada Anadolu insanını yaşayarak, görerek tanıma olanağı buldum.

*** Hala ormancılık mesleğine başlayamadık. Sonra nasıl nerede ormancılık mesleğine başladınız, anlatır mısınız?**

- 1964 yılında fakültede devamım bitti. Çok dersim var, takıntı olarak. O yaz Ayancık'ta bir Orman İşçi Eğitim Kampında bir İsviçreli uzmana iki ay tercümanlık yapıyorum. İki ay kampta, bir ay da çeşitli Başmüdürlüklerde Orman İşçiliği ve Modern Kesim Elaraçları eğitim ve tatbikatlarda tercümanlık yaptım. Hem taşradan, hem de Orman Genel Müdürlüğünden üst düzeydeki bürokratlarla tanışma olanağı oldu. Mesleğe başlamadan mesleğin tatbikattaki her dalını tanımış oldum. 1966 yılında askerlik ve fakültenin de bitirme sınavları sona erip mezun olunca mesleğe başlamam, atanmam gerekti. O zaman İşçi Eğitim Kamplarına, Milli Parklara bakan Zekai BAYER, benim yeni kurulmuş Isparta Orman Başmüdürlüğüne atanmamı sağladı ve orada Orman İşçi Eğitim Kampı kurulmasında görevlendirilmem için gerekli girişimleri yoluna koydu.

*** O zaman siz Orman Bölge Şefi olarak değil de işçi eğitim kampına mühendis olarak atandınız.**

- İşçi Eğitim Kampı henüz kurulmadığı için önce usulen Eğirdir Orman İşletme Müdürlüğünde yeni açılmış Aksu Orman Bölge Şefi olarak göreve başladım. Sonra Sütçüler Orman İşletmesi Tota Orman İşçi Eğitim Kampı Mühendisi, daha sonra da hem İşçi Kampı Yöneticisi, hem de Tota Bölge Şefi olarak mesleğimin

içine girdim (Resim 2). 1966'dan 1969'a değin üç yıl ormancılığın tüm dallarına orada girmiş oldum. Yol yapımı, ağaçlandırma, üretim, halk orman ilişkileri, kısa bir süre Güneyin o zamanlar tek orman kereste fabrikası olan Eğirdir Pazarköy Fabrikası Müdürlüğü, ormancılıkla ilgili aklınıza ne gelirse o üç yılda oralarda yaşadım.

Resim 2. 1968 Sütçüler Tota Orman İşçi Eğitim Kampı İşçileri diplomalarını alıyor. Sağdan sola İşçi Eğitim Kampı Müdürü ve Tota Orman Bölge Şefi Süleyman Dingil, Isparta ilk Orman Bölge Baş Müdürü Kenan Ünal, Sütçüler Mal Müdürü, Sütçüler Kaymakamı, Diplomasını alan işçi; Isparta ve Sütçüler'den kimi devlet daireleri müdürleri ve orman mühendisleri.

*** Araştırmacılığa nasıl geçtiniz? İşletmeciliği benimsemediniz mi?**

- Kendimi İşletmeciliğe öyle kaptırdım ki bir hevesle tüm gençlik birikimlerle gece gündüz ormanlarda, köylerde ormancılık işlerine kendimi verdim. Araba giden yere araba ile, atla, katırla gidilen yerlere bu hayvanlarla, özel motosikletimle, yol iz yoksa yaya olarak, yol yapımlarına, ağaçlamalara, tahkikatlara, işçi kampına kendimi verdim. Kimi zaman üç ay hiç Sütçüler'e bile inmeden Tota'da ya da at üstünde günlerce zati ihtiyaç, soruşturma işleri için yol iz olmayan orman yerleşim yerlerinde çalıştım, durdum.

O arada Tota Ormanları Isparta Başmüdürlüğü karaçam gençleştirmelerinde de gözde bir yeri. Orman Genel Müdürlüğü'nün, Orman Fakültesi'nin tatbikatları da Tota ormanlarında yapılıyordu (Resim 3).

Benim İşçi Eğitim Kamplarında tanıdığım üst düzey bürokratların da arasına geldiği yerde bulunuyordum. Onlar bana "Dil biliyorsun, işçi eğitiminde uzman durumundasın, Bölge Şefliğinde meslek yaşamını geçirmen yerine Orman Araştırmacılığına, Fakülteye geçmen gerekir, biz sana yardımcı oluruz" deyip duruyorlardı.

Ben de yavaş yavaş bu yönde mesleğimi ve yaşamımı planlamayı düşünür oldum. Sonra Antalya Orman Araştırma Müdürlüğü'ne atanmam yapıldı ve Araştırmacı oldum.

Resim 3. Tota'da Karaçam Gençleştirme Tatbikatı, Sempozyumu, 1968. Soldan sağa isimlerini anımsayabildiklerim: önde ikinci Turan Özdemir, arkasında ikinci Yılmaz Yılmaz, yukarıya doğru Mehmet Kuşçu, Süleyman Dingil, sağa doğru Yaşar Koçak, Osman Keneki, Hüseyin Türkmen, Asım, Hasan İnan, Sabahattin Demirlenk, Cemil Aksoy, aşağı doğru Fahrettin Akarsu, Cemal Tan, Mehmet Aydoğmuş; ortadakiler: tam ortada önde Kenan Ünal, yanında Besalet Pamay, arkasında Hilmi Gürdal, solunda Kamuran Özsoy, en altta önde kesim memuru Musa Solmaz.

***Antalya'ya araştırmaya atanmanız ve araştırmacı oluşunuz üzerine ne anlatırsınız?**

- Bu noktada araştırmaya araştırmacılığa benim araştırmacı olup olmadığımı biraz açıklık getirmek gerek.

Antalya'ya atanmam sırasında Ankara'da Isparta'lı bir Bakanla tanıştım. O zaman Ulaştırma Bakanı. Bana "Türkiye'de araştırma da yok, araştırma da olmaz" dedi. "Ben Berlin'de Makine Mühendisi olarak 16 yıl araştırmada çalıştım. Türkiye'ye geldim, Devrim arabasını yaptım, ama arabayı yürütemedik. Türk araba fabrikası kurup Türk arabası üretemedik. Gel seni Karayollarına alayım, senin orada ormancı meslektaşların var. Karayolları ağaçlamalarında bize hizmet edersin" dedi. Ben, "yok ben orman araştırmacılığına başlayacağım, Ormancılık El Araçları, Orman İşçileri Eğitimi, Ormanda temiz bir orman işçiliği, dolayısıyla orman köylüsü, orman halk ilişkilerini benim amacım olarak düşünüyorum, görüyorum" dedim. Böylece Antalya'da Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nde araştırmacı olmak için işe başladım.

*** Belli bir branşla mı başladınız, yoksa her konuda çalışmaya mı giriştiniz?**

- Benim hedefim, amacım, orman işçiliğinin Türkiye ormanlarındaki sorunları ve işçilerin eğitimi temiz ve çağdaş bir orman işçiliği sorunları idi. Bu konu ile ilgili hazırlık aşamasına girdim.

Orman işçiliğindeki el araçları, verimlilik, işçilerin ücretleri konunun içinde idi. İlk araştırmam, el araçları ile ilgili bir çalışma 1975'de ilk Teknik Bülten olarak

yayımlandı. Kızılçamlarda sürütme üzerine araştırmam 1979'da yayımlandı. Daha sonra sırada Sedirde Sürütme, Sedirde, Kızılçamda kesimde araştırmalar sürdü gitti. Araştırma bilinci çok önemli bir olay. Araştırma nedir? Araştırmacı kimdir? Ne için, kimin için araştırıyorsunuz?

*** Bu arada araştırmada etkilendiğiniz kişiler olmuştur. Ne anımsıyorsunuz?**

Antalya orman araştırmanın kuruluşunda, temelinde en büyük ad, Lütfi Büyükyıldırım, müdürümüz. 1969 yılında araştırmaya 3-4 yeni arkadaş atandık. Bir süre sonra bize dedi ki: "Sizler araştırmacı olacaksınız, araştırıcaksınız ve yayın yapacaksınız; şimdi hepinizin belli konuları var. Siz bu konularda yayınlardan yararlanarak ya da bildikleriniz içinde konunuzla ilgili birer makale yazacaksınız ve bu makaleler Ankara Ormancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi'nde yayımlanacak. Size iki ay süre, yazın getirin."

Benim orman işçiliği ile ilgili eğitim kamplarındaki İş Tekniği, Kesim El Araçları ile ilgili yazım vardı, onu makale olacak biçimde düzenledim, yazdım. Öbür arkadaşlar da kendi konuları ile ilgili makaleler hazırladılar. Müdürümüz Lütfi Büyükyıldırım'a gözden geçirmesi için verdik. Bir hafta sonra bizim makaleler kırmızı çiçek açmış gibi geri geldi. Yani kırmızı kalemle bizim yazılarımızın neredeyse yarıya yakını Türkçeleşmiş olarak döndü. Benim arzu ettiğim, ama başaramadığım bir sorun. Çok mutlu oldum. Bir arkadaşımız buna çok kızdı. "Süleyman, ne demek bu, benim hiç anlamadığım, beğenmediğim bir sürü kelime ile makalem alt-üst olmuş. Ben tespit yazıyorum, O saptama diye değiştirmiş. Ben saptama diye bir şey duymadım." Ben, bize ne mutlu ki böyle bir müdüre düştük. Bundan sonra kelime de değil, sözcük diyelim artık, diye olumlu izlenimimi belirtmeye çalıştım.

*** Siz bugün aynı zamanda bir yazarınız da. Kesinlikle yazım sanatındaki kimi ilkelerde Lütfi Büyükyıldırım'ın etkisini unutamıyorsunuz. Genel anlamda, ormancılık dışında araştırma deyince, kim aklınıza geliyor?**

Genel anlamda araştırmacılık deyince, doğal ki hemen söz edeceğim kişi, aklıma gelen kişi Server Tanilli'dir: Eğer gerçek bir araştırmacı iseniz, gerçek bir araştırmacı olmak istiyorsanız Server Tanilli'nin 1975 yılındaki mahkemede savunmasındaki 2500 yıl önceki Sokrates'in ve 300 yıl önceki Galile'nin savunmalarını da örnek göstererek bilimi, araştırmayı bu savunmadaki açıklamaları göz önüne almanız gerekir (Uygurluk Tarihi, Say Kitap Pazarlama, İstanbul 1981).

Server Tanilli bilimi, bilim insanını, buluşları şöyle anlatıyor; "Bilimsel objektiflik, gerçekliği olduğu gibi subjektif ön yargıların etkisinde kalmadan tespit etmektir. Taraf tutmak ise başka şeydir. Hemen

söyleyelim: Bilim taraf tutar, bilim adamı taraf tutar. Ama kimin tarafını? Gerçeğin, doğruların tarafını. Bütün bilim tarihi gerçeklerin, doğruların tespit edilmesi ve kabul ettirilmesi, yanlışların giderilmesi çabasının bu uğurda verilen mücadelelerin tarihidir. Bu mücadelede, bilim adamları gerçeklerden, doğrulardan yana olmayan güçlerle karşı karşıya gelmişler, zaman zaman korkunç ve iğrenç baskılara uğramışlardır. Galile'nin Katolik Kilisesi ile çatışması bunun herkesçe bilinen bir örneğidir.

Toplumlara baktığımızda toplumsal gerçekliğin kendisinde taraflar vardır. Bilimsel objektif metotla bu gerçekliği inceleyip tespit ettiğimizde bu taraflar ve onların arasındaki gerçek ilişkiler, bu ilişkilerin nasıl işlediği ortaya çıkar. Şimdi tespitin kendisi hiçbir yorum yapılmaya bile- ister istemez bir taraf tutma anlamını taşır. Çünkü bu objektif tespit, toplumda bir tarafın işine gelir, öbür tarafın işine gelmez. Niçin? Çünkü taraflardan biri gerçeğin, doğruların ortaya çıkmasından, bilinmesinden yanadır, öteki değildir.

Böylece bilim adamı istemese, uzak durmaya çalışsa da toplumda taraflar arasında objektif bir durumdan doğan anlaşmazlığa, çekişmeye, mücadeleye-dolaylı olarak- katılmış olur. Kaldı ki bilim adamı bilimsel çalışmalarından çıkan sonuçları kabullenmek ve ona göre bir tavır almak durumundadır da. Fikir dürüstlüğü, bilimsel cesaret bunu gerektirir”.

*** Siz bir araştırmacı olarak bu anlayışı ne derece uygulayabildiniz, uyguladınız mı?**

- Evet, sorun burada zaten. Her araştırmada çalışan, her ben araştırmacıyım diyen bu anlamda ne yapabiliyor, ne yapmaktadır? Ben 15 yıl araştırma kurumunda çalışmakla, araştırmalar bitirip yayımlamama karşın, araştırmayı, araştırmacılığı, araştırmacıyı tanıdım, anladım, diyebilmeme karşın kendim araştırmacı oldum mu olmadım mı sorusunu şu biçimde yanıtlayabilirim. Ben araştırmacılığı yarıda bıraktım, yarım araştırmacı oldum. Araştırmalarım içinde Kızılçam, Sedir kesim işçiliğinde iş tekniği, fiyat analizleri gibi doktora çalışmam içinde Motorlu Testere ve Vahidi Fiyat (Birim Fiyat) işçinin ücreti bölümünde bir yanlış uygulamayla karşılaştım. Motorlu testerenin gideri, benzin, yağ, motorun amortismanı hesaplamalarında işçiye verilen birim fiyattan çok işçinin gideri ile karşılaştım. Bunu Genel Müdüre, ilgili Daire Başkanına, Ankara'da konunun uzmanı üst bilgidaki bir meslektaş büyüğüme Dr. Hayati Gürtan'a özel mektup ve raporlarla açıkladım. Sonra da Ankara'ya çağırıldım, görevlendirildim. Ankara'da bunu kanıtladım. Düzeltilmeye başlandı. Ama 1983 yılı sonu 1984'de yönetim değişince Genel Müdür, Daire Başkanı ve ben Türkiye'nin hastalıklı alışkanlığı olan iktidar değiştikçe devlet dairelerinde yönetim de değişir, yanlış ilkesi ile atamalarımız yer değiştirmelerimiz başladı. Bizim hepimizin görev yerleri değiştirildi. Doğal ki bu değişikliğe Süleyman DİNGİL'in Motorlu Testere ile ilgili

tutumundan dolayı gidildi, denemez. Daha önce de 1979'un sonu, 1980'in başı son MC Hükümeti zamanında (ben araştırmadan istek dışı başka yere araştırmacı atılmaz diye zannederken) Antalya'dan uzaklaştırıldım. Ama o zaman kısa sürede Danıştay'la geri gelmişim.

Erzurum'a sürülmeden, o arada benim için güzel bir şey oldu: 1983 yılında Genel Müdürlükte mekanizasyon dairesine bakan orman fakültesinden sınıf arkadaşım Avni Ertansel, Genel Müdür Ömer Özen'le konuşuyor ve Avusturya'da bir program için plan yapıyorlar. Avusturya'da Villach'da bir orman işçi okulunda 6 genç orman mühendisimiz kurs görecekti ve Bölge Müdürlüklerinde kesimde ve bölmeden çıkarmada hava hatları, traktörler, kaydıraklar üzerine bilgilenecekler. Avni Ertansel, benim için bu konuların uzmanı olduğumu, hem işçi kamplarında çalıştığımı, hem de araştırmada bu konularda çalıştığımı, iyi Almanca bildiğimi, hem tercüman, hem de uzman olarak bu ekipte bu genç mühendislerin bilgilennemelerinde görevlendirilmemin iyi olacağını söylüyor.

Biz altı mühendis, Avni Ertansel iki aylığına Avusturya Villach Orman İşçi Okulu'na gidiyoruz. Her gün okulda teorik, ormanda pratik kurs görüyoruz, ben çevirmenlik yapıyorum. Son üç günde Avni Ertansel ile ben, ormancılığımızda yeni bir konu olan Ergonomi seminerine de katılıyoruz.

Avusturya'da hava hatları uzmanı ve bizzat hava hatları kuran, yine orman fakültesinden sınıf arkadaşımız, hava hattı firması Hinteregger'in elemanı olarak Villach'da çalışan Nuri Vargün de zaman zaman bizimle beraber oluyor.

Resim 4. Avusturya'da Villach'da Hinteregger hava hatları firması sahibi Hinteregger'in evi 1983.

Soldan Sağa: Süleyman Dingil, Nuri Vargün, Avni Ertansel, Hinteregger'in eşi, Nuri Vargün'ün eşi (Nazan Hanım).

Okuldaki görevli mühendisler Türkiye'yi Düzlerçamı Eğitim Merkezi'ni iyi biliyorlar ve hatta Volker "Süleyman Dingil orada bir işçi eğitim okulu açabilir, yönetir, öğretir. Türkiye'den buraya, mühendis, işçi gelmesine gerek yok. Hem Türkiye'nin hem de çevrenizdeki gelişmekte olan ülkelerin ormancı elemanları size gelir, eğitilirler" dedi.

Bu öneri, Avni Ertansel'in çok hoşuna gitti. "Süleyman bunu yapalım, ben Orman Genel Müdürlüğü'nde bunu yapacak güçteyim" dedi. Ben, 1980'de tayin, sürgünle ilgiyi, darbeyi, yaşadığım için, Türkiye'de bizim meslekte bu bir hayaldir dedim. Sen beni bırak, kendinin bile o makamda kalacağını garanti edebilir misin dedim. Dediğim gibi 1984'de salt ben, biz değil, onun yerine de başkası geldi, o da mekanizasyondan alındı.

Erzurum'a atanmamdan sonra bu doktorayı bitirmem için devlet memuru olarak Ankara'da, İstanbul'da doktora profesörümle resmen görüşmem ve çalışmama da ret yanıtı gelince ben bulduğum gerçekliği sonuna değin izleme olanağı bulamadım. Erzurum'da sevdiğim ormancılık mesleğimden, emekliliğe dört buçuk yıl kala ayrılıp, yeni meslek olarak rehberlik mesleğine başlamaya karar verdim. Ormancılık sempozyumlarında, ormanda kesim, üretim, bölmeden çıkarma araştırmalarımın bildirileri ile bir iki makale ile orman işçiliği konusundan kopmamaya çalıştım. Ama kopmuştum artık. Ne beni dinleyen vardı, ne de ben günün gelişmelerine göre ayak uydurup orman işçiliği üzerine araştırmalara devam edebiliyordum. O uğraşı orada kaldı.

Ben araştırmacı olarak Server Tanilli'nin "Bilim adamı bilimsel çalışmalarından çıkan sonuçları kabullenmek ve ona göre bir tavır almak durumundadır da. Fikir dürüstlüğü, bilimsel cesaret bunu gerektirir" betimlemesine uyarak mücadelemi sürdüremedim. Mesleği bırakıp, başka bir meslekte, rehberlikte yaşamımı sürdürmeye karar verdim.

***Ormancılığı bırakıp rehberliğe nasıl başladınız? Anlayamadım.**

-1973 yılında Antalya'da Valilikten Devlet Dairelerine bir yazı geldi, Antalya'da turizmde yabancı dil bilen rehber konumunda elemanlara gereksinmemiz olacak. Yabancı dil bilen elemanlarınızı açılacak turizm rehberliği kursuna göndermeniz gerekmektedir. Biz ormandan iki arkadaş rehberlik kursu için sınava girdik. Yabancı dilimiz ve genel kültürümüz yeterli bulundu. Kursa devam ederek Rehber Kokartı almayı hak ettik. 1984 yılına değin arasına turlara giderek rehberlik yaptık.

***Evet şimdi yeni yaşıntınız, uğraşıınız rehberlik mesleğini ve bu arada yazarlığınızı ele alarak size sorularımızı soralım:**

-Rehberliği salt geçimimi sağlamak, yeni bir meslekte çalışmak için sevmem. Tüm dünyaya açılan bir meslek bir pencere olarak gördüm, rehberliği. Ben 1973 yılında rehberlik kursunda iki ismi tanıdım; Halikarnas Balıkcısı (Cevat Şakir KABAAĞAÇLI) ve Azra ERHAT. O güne değin ders kitaplarım, romanlar, tarih romanları, 1960 devriminden sonra okuma olanağı bulduğumuz sol yayınlar, topu topu 40-50 kitaptan oluşuyordu. Ama ne zaman ki rehberliğe başladım,

Halikarnas Balıkcısını, Azra ERHAT'ı kitaplarında tanıdım, 1984'ten sonra da gezdirdiğim kültürlü insanların okudukları kitaplardan etkilenererek edindiğim Almanca ve Türkçe kitaplarla kitaplığımda şimdi 2000-3000 kitabın sahibi oldum. Bu arada Rehberler Derneği Dergilerine ve Ormancılık Dergilerine yazdığım makaleler ve bunlarla ilgili teşvikler ile kendi yayımladığım kitaplar oluşmaya başladı. Ormancılıktaki 5 tane araştırma yayınlarının yanında şimdi 5 tane de turizmle ilgili yayınam oldu. Bu turizmle ilgili yayınlarım ormancılıktan kopmuş yayınlar olmadı. Bir yönüyle ormancılığı da içeriyordu. İlki "Bitkilerle Anadolu" sonuncusu da "Ormanın ve Ormancının Romanı" oldu örneğin.

***2000-3000 kitaplığınızdaki yayınlar ve kendi yayınlarınızdan söz ediyorsunuz. Bu yayınlar, kitaplar hakkında biraz anlatır mısınız?**

-Bunun için benim küçük, karışık gibi görünen kütüphane odam dediğim odama gitmeniz gerekiyor.

***Olur, gidelim.**

-Şimdi kapıdan girince sol köşede, yukarıdan aşağıya raflar olarak kitapları göreceksiniz. En üstte Atatürk, Nazım Hikmet ile ilgili yayınlar, aşağıya doğru Halikarnas Balıkcısı (Cevat Şakir KABAAĞAÇLI), Azra ERHAT, Server Tanilli, Uğur MUMCU, Yaşar Kemal, en altta sol yayınlar, bunların karşısında duvarda, Atatürk'ten Uğur MUMCU'ya değin çerçevelerde resimler. Sonndan bir önceki kitabım "Yirminci Yüzyılımız Aydınlanmanın Şafağında Türkiye" içindeki kişiler.

*İlginç. Sağ tarafta karşıda köşede ne var?

-En üstte Sümer, Eski Mısır, Hitit; altında Roma, Bizans, Anadolu'daki uygarlıklar. Akdeniz, Yunan Mitolojisi diye söylenen Doğu Akdeniz, Anadolu, Ege Mitolojisi, sağındaki raflarda yukarıdan aşağıya Osmanlı; iki raf Müslümanlık, bir raf Hristiyanlık; altında Çatalhöyük'ten günümüze 10 bin yıllık Anadolu Uygarlıkları.

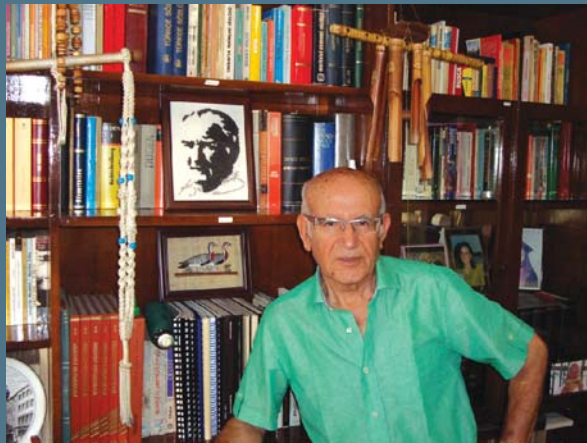

*Ormancılıkla ilgili bölüm yok mu?

-Olmaz olur mu? Sağ taraftaki rafların yarısı ormancılıkla, çevre ile çiçeklerle ilgili; öbür yarısı rehberlikle Türkiye'nin rehberlik yönüyle tanıtım kitapları ve o yöndeki yazarlar.

Orman Fakültesindeki tüm ders kitapları, Ormancılık Araştırma Enstitüsünün bir sayısından yüz sayısına değin ciltlenmiş Teknik Bültenleri. Çiçek, bitki, çevre ile ilgili raflarda da turizmle ilgili ilk kitabıma "Bitkilerle Anadolu" kaynaklık eden yayınlar bulunuyor.

Turizmle ilgili kitaplarımdan sondan ikinci kitabımda, önsözde ikinci paragrafta "En büyük ormancı diye tanıdığım meslektaşım, arkadaşım Yücel ÇAĞLAR'ı, Antalya'da Antalya'nın Halikarnas Balıkçısı gibi olan Hüseyin ÇİMRİN'i, Antalya'lı şairimiz Metin DEMİRTAŞ'ı, hele edebiyatçı olsam ne kadar çok yazarımızı, şairimizi dile getirmek isterdim" diye yazmışım (1998).

Ormancılıkla ilgili bölümde Yücel ÇAĞLAR'ın hemen hemen tüm eserleri imzalı olarak orada duruyor. Rehber arkadaşım Hüseyin ÇİMRİN'in yine tüm eserleri; son aylarda Cumhuriyet Yayınlarında adı ve ödülleri sıkça geçen şair Metin DEMİRTAŞ'ın imzalı yine tüm eserleri sağ taraftaki raflarda değerli anı kitaplarım olarak duruyor.

***Gerçekten sizi karakterize eden bir düzenleme ve ne aradığını, neyin nerede olduğunu gösteren bir kitaplık. Kitapların dışında duvarda ve raflarda bir de müzik aletleri görüyorum.**

Gerçi onlar da raflardaki kitaplardaki bilgilerle ilgili, telli sazlar, nefesli sazlar ama Mitoloji içinde. Şimdi Anadolu'da nefesli sazlarla ilgili Pan, Marsyas; telli sazlarla ilgili Tanrı Apollon ve ölümlü Orpheus dile getirilir. Bitkilerle de bağlantılı Mitoloji anlatan konferanslarımda işlediğim konular, bunlar. Ama isterseniz onlara şimdi burada hiç girmeyelim. Örneğin, yurt içi ve yurt dışında verdiğim konferanslardan sonuncusu Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi ve Arkeoloji öğrencilerine verdiğim konferansta konferansımı Pan'a ve Apollon'a bağlayarak bitirmiştim.

Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi 2010. Süleyman Dingil'in "Bitkilerle Güzelliklerimiz ve Mitoloji" adlı konferansın sonunda Arkeoloji Bölümü Başkanı Doç Dr. Mehmet Özhanlı tarafından verilen plaket.

*** Evet, başka yönlelere geçmeden bu söyleşimizi burada sonlandıralım. Bu güzel söyleşi için size teşekkür ediyorum. Hoşça kalın ve renkli yaşamınızı sağlıklı olarak sürdürün.**

Hazin Cemal GÜLTEKİN

ANTİOKSİDAN MEYVELER, AYI ÜZÜMLERİ (*Vaccinium* L.)

FARKINDA OLMADIĞIMIZ ODUNSU BİTKİLERİMİZ

Ayı üzümüleri, fundalar (*Ericaceae*) ailesine dahil, her dem yeşil ya da kışın yaprağını döken çalı ender olarak ta küçük ağaçlardır. Kuzey yarım kürede; artık bölgelerden, tropik mıntıkların yüksek dağ kırlarına kadar yayılan 450 türü vardır. Ülkemizde doğal olarak bulunan ayı üzümüleri, yayılış alanına bağlı olarak mayıs-haziran ayları arasında çiçeklenir. Çoğunlukla yenilebilir olan meyveler, çiçeklenmeyi takip eden 45 ile 75 gün arasındaki bir sürede pey der pey olgunlaşır. Ayı üzümüleri çiçekleri, meyveleri, yaprakları ve yapraklarının sonbahar renklenmeleri çok estetikdir. Bu nedenle kırsal ve kentsel peyzajda kullanılabilecek çok işlevli ve estetik bitkilerdir. Elbette, orman ekosisteminde yetişen bu ürün sosyal ormancılık açısından da çok önemli bir yer tutar. Özellikle kısıtlı tarım alanına sahip Karadeniz bölgesinin dağ köylüleri doğrudan doğadan meyve toplayıp ya da sahip oldukları

küçük üretim alanlarını bu amaçla kullanması sosyal ormancılık ta giderek önemi artmış bulunuyor.

Onların, başta meyveleri olmak üzere çeşitli organları tıbbi amaçla da kullanılır. Çok değerli olan meyvesi; taze veya kurutulmuş halde besin olarak tüketilir. Bunun yanında süt ve süt ürünleri üretiminde, ekmek, çörek, kek, puding ve pastalarda, baharat sanayisinde, meyve salatalarında, reçel, marmelât ve konserve sanayisinde de kullanılır. Meyvesi ve yaprakları kurutularak bitkisel çay olarak ta tüketilir. Kanserle karşı vücudu koruyan enzimleri aktive eden ayı üzümü anti kanserojen ve antioksidan özelliğe sahiptir. Yağlı bileşiklerin vücuttan atılmasını sağlar, kalp krizi riskini azaltır ve taze olarak yenildiğinde kanı temizler. Besleyici olmasına rağmen kalori ve sodyum içeriği düşüktür. Kan şekerini düşürür, lifli yapısından dolayı bağırsak metabolizmasını düzenler ve

kan kolesterolünü düşürür. Gece görüş kabiliyetini artıran likapa, göz yorgunluğunu giderir, miyopluk ve şeker hastalığından kaynaklanan görme bozukluklarını engeller. Gözlerde kamaşma, kılcak damar çatlaması ve gece körlüğünü ortadan kaldırır, damar elastikliği ve gözlerin geçirgenliğini artırır. HIV Virüsünün tekrarlanmasını azaltır. Vücutta biyoaktif madde olarak kullanılan polifenoller, aktosiyeninler, flavanoller ve tanenlerce zengin olup kansere karşı savaşan Ellagic-asit içeriği oldukça yüksektir. Diyetlerin sağlıklı ve çok değerli bir parçasıdır. Kabızlık, bulantı, mide kramplarını ve ülseri önler. Damar sertliği oluşumunu engelleyen ayı üzümü varis ve basur'u (hemoroit) iyileştirir. Ayrıca sakinleştirici özelliği vardır ve ağız içi yaralarını iyileştir ve iltihaplar için dezenfektan özelliği taşımaktadır

Ülkemizde, Karadeniz ikliminin egemen olduğu alanlarda yayılan *Vaccinium myrtillus* L., *Vaccinium uliginosum* L., *Vaccinium arctostaphylos* L., *Vaccinium vitis-idea* L. adlı 4 türü doğal olarak bulunur. Bunların dışında çok sayıda tür, kültür çeşidi ve melez ticari amaçla yetiştirilir. Bunlardan bazıları şunlardır: *Vaccinium corymbosum* L., *Vaccinium ashei* Reade, *Vaccinium angustifolium* Aid., *Vaccinium myrtilloides* L.

Vaccinium arctostaphylos L. (Kafkas ayı üzümü): Kışın yaprağını döken, 1-6 m boyunda bir çalıdır. Uzun yumurta biçimindeki yaprakları; 4-10 cm uzunlukta ve 2-3 cm genişlikte, kenarları dişlidir. Yaprakları tanen, organik asitler ve glikozitler taşımaktadır. Yeşilimsi-beyaz ve üzeri pembe benekli çiçekler, çan şeklindedir. Salkım halindeki meyveler; 6-8 mm çapında, yuvarlak ve kırmızımsı-kahverengi renklidir. Çiçeklenme, Mayıs-haziran aylarında, meyve olgunlaşması yaz sonu ve erken sonbahardır. Kuzey Anadolu bölgesi dağlarının orman açıklarında yetişir. Taze yaprakların elle büküldükten sonra kurutulması ile elde edilen ürün eskiden "Trabzon çayı" veya "Sapanca çayı" ismiyle çay yerine kullanılır veya çayın içine ilave edilirdi. Halk arasında kullanılan

diğer isimleri; Anadolu otu, avcı üzümü, çayüzümü, likaba, lifor şeklindedir. Bu tür başta Bursa, Kocaeli ve Trabzon olmak üzere; Artvin, Kastamonu, Samsun, Sinop, Zonguldak, İstanbul, Balıkesir Kırklareli'nde yetişir. Son derece estetik bir süs bitkisidir. Sonbaharda yaprakları dökülmeden önce koyu kırmızı bir renk alır ve oldukça uzun bir süre bu rengi korur.

Vaccinium corymbosum L. (maviyemiş): Kışın yaprağını döken, 1,8 metre boylanabilen bir çalıdır. Bitkinin yaprakları, mızrakı ya da elips biçimindedir. Önceleri açık yeşil olan yapraklar daha sonra koyu yeşil renk alır. Sonbaharda kırmızı ve morumsu renge dönüşür. Nisan, Mayıs aylarında açan çiçekler, açık pembe. Dipten uca doğru olgunlaşan salkım halindeki meyveler; sapsız, kabuksuz, koyu mor, mavi-siyah renkli, üzeri puslu, ekşi-tatlı ve bol suludur. Meyveler temmuz, ağustos aylarında olgunlaşır. İngiltere ve ABD'nin ılıman iklimte sahip bölgelerinde; oldukça ıslak, asit karakterli topraklar üzerinde doğal olarak yetişir. Ülkemizde ise Doğu Karadeniz Bölgesi ile Adapazarı, İzmit yörelerinde kültürü yapılmaktadır. Ticari olarak yetiştirilen "yüksek boylu", "bodur" ya da "tavşan gözü" çeşitleri vardır. Bunun yanında meyveleri farklı zamanlarda olgunlaşan çeşitleri de söz konusudur.

Vaccinium myrtillus L. (çalı çiçeği): Çalı çiçeği, kışın yaprağını döken, ılıman yerlerde yarı her dem yeşil, 45 cm boylanabilen kompakt bir çalıdır. Yumurta biçiminde, çok kışa saplı, sivri uçlu yaprakları, 1-3cm uzunluk ve 1-2cm genişlikte. Koyu kırmızı renkli çiçekler, yaprakların koltuğunda teker teker bulunur ve uzun sapları ile aşağı sarkar. Meyveler 6-12 mm, koyu mavi dumanlı ve yenir. Çiçeklenme Mayıs-haziran aylarında, meyve olgunlaşması yaz sonu ve sonbahardır. Halk arasında kullanılan diğer isimleri; ayı üzümü, avcı üzümü, çoban üzümü, yer liforu, lifora, likaba, garagilik şeklindedir. Artvin, Trabzon, Ordu, Kastamonu-Ilgaz Dağı, Bursa-Uludağ, Balıkesir' de seyrek kozalaklı ormanlar, yüksek dağ kırları (2700 metreye kadar) ve orman içi açıklıklarda, organik maddece zengin asit nitelikli topraklar üzerinde doğal olarak yetişir. Kaya bahçelerini ideal bitkisidir.

Vaccinium uliginosum L. (siyah meyveli ayı üzümü): Kışın yaprağını döken, 90cm boylanabilen seyrek dallı bir çalıdır. Çok kısa saplı yapraklar, ters yumurta biçiminde, tam kenarlı, kalın, sert, her iki yüzü tüylüdür. Pembe ya da beyaz renkli çiçeklerin 3-5 adedi bir arada sarkık halde bulunur. Siyah, dumanlı ve bol çekirdekli meyveler 5-10 mm çapındadır. Meyveler aşırıya kaçmamak kaydıyla yenabilir. Çiçeklenme yaz aylarında ve meyve olgunlaşması sonbahardır. Daha çok Karadeniz'in kuzey doğusunda; Rize, Trabzon, Giresun,-Karagöl, Gümüşhane ve Bursa-Uludağ'da 1700-3000 metreler arasında, diğer türler ve orman gülleri ile karışık olarak bulunur. Organik maddece zengin, nemli ve asit nitelikli topraklar üzerinde yetişir. Kaya bahçelerini ideal bitkisidir.

Vaccinium vitis-idaea L. (kırmızı meyveli ayı üzümü): Her dem yeşil, 15-30cm boylanabilen sürünücü bir çalıdır. Derimsi sert, ters yumurta biçimindeki yapraklar, 1-3cm uzunluktadır. Beyaz veya pembe renkli, terminal durumlu çiçekler, hafif kokulu ve salkım halindedir. Meyve koyu kırmızı ve tadı ekşidir. Çiçeklenme yaz aylarında ve meyve olgunlaşması sonbahardır. Daha çok Rize-Kaçkar Dağları'nda, asit nitelikli topraklar üzerine görülür.

Fidan Üretim Yöntemleri

Ayı üzümler; tohumdan, çelikleme, ayırma, aşılama ve doku kültürü yöntemlerinden biri kullanılarak üretilir.

Tohumdan üretim: Tohumdan üretim daha çok aşı altlığı üretimi, melezleme veya seleksiyon çalışmalarında kullanılır. Yaz ve güz döneminde ağaçların başlarından elle ya da makasla kesilerek toplanan meyve salkımları elle ezilir. Kalburda yıkanarak posalar uzaklaştırılır. Ardından tohumların geçemeyeceği eleklerden geçirilerek tohum elde edilir. Tohumlar, standart soğuk hava depolarında ağız kapalı kaplarda uzun süre ile saklanabilir.

Ayı üzümünü tohumları çok küçük olup, 1000 tane ağırlığı 0.18 ile 0.50 gram arasındadır. Tohumlar türlere ve kökene bağlı olarak %30 ile %65 oranında çimlenir. En iyi çimlenme ortamı; %50 çimlendirme turbası, %50 mil karışımıdır. Tohum ekimi seraya ya da gölgelik (%50-70) altına kış veya erken bahar döneminde yapılır. Tohumlar çimlenme engeli içermez ancak çimlenmeleri için 90 ile 150 gün arası bahar iklimi koşullarında tutmak gerekir. Çok küçük olan

tohumlar ekim kasalarına serpilerek veya çizgiler halinde ekilir. Ekimi takiben yastıklar hafifçe sıkıştırılır. Yastıkların üzerine nemi korumaya yönelik olarak polietilen örtü örtülür ya da zaman ayarlı ince yağmurlama sistemi monte edilir ve yeteri kadar nemli ortamın oluşması sağlanır. Sulama suyuna daima pH düşürücü katılır. Çimlenen fidecikler 1,5-2,0 ay sonra şaşırtma boyutuna ulaşırlar. Şaşırtma boyuna ulaşan fidecikler, çok gözlü kaplara şaşırtılır ve soğuk tünellere alınır. Şaşırtma kabının harcı asit karakterli (pH 4.5-5.5) ve yeterli drenajı sağlayacak nitelikte olmalıdır. Fideler kışı bu tünellerde geçirir. Baharda yine asit nitelikli ortama sahip yastıklara veya uygun hacimdeki (0.5-1.0litrelik) saksılara alınır.

Çelikle üretim: Ayı üzümünün üretimi çoğunlukla çelikle yapılır. Çelik alınan anaçların gölgede olmaması ve güneş ışığından tam olarak yararlanması gerekir. Çelikle üretimde nisan-mayıs aylarında yumuşak çelikler, her dem yeşil türlerde eylül ayında yarı odunsu çelikler ve kışın sert çelikler kullanılır. Çeliklerde genelde hormon kullanmaya gerek yoktur. Yalnız 1000 ppm IBA kullanılması köklenmeyi hızlandırır. Çelik boyları türlere göre 4-6 cm arasında değişir. 4-5 cm boyunda hazırlanan yumuşak çelikler; köklendirme turbasına 1.0-1.5 cm derinlikte çeliklenir. Dikilen çeliklerin üzerine ya polietilen örtü örtülür ya da sisleme uygulanır. Sisleme yöntemi kullanılacaksa köklendirme ortamı olarak eşit oranda perlit, turba karışımı ya da dişli dere kumu kullanılır. Köklenmeler çok kısa sürede %80 oranında gerçekleşir. 4-6 cm boyunda hazırlanan güz çelikleri; gölgelik altındaki soğuk tünellere alınır ve köklenme genelde kış gelmeden gerçekleşir. Sert çelikler ise ocak, şubat aylarında 5-6cm uzunlukta hazırlanır ve sera ortamındaki sıcak yastıklara (20-24 °C) çeliklenir. Köklenmeler yaklaşık olarak 2 ay sonra gerçekleşir. Köklenmiş çelikler saksılara dikilerek soğuk tünellere alınır. Bunların dışında ayırma yöntemi (dip sürgünleri) kullanılarak ta *Vaccinium vitis-idaea* gibi türler kolaylıkla üretilir.

Aşı ile üretim: En uygun aşı yöntemi yanaştırma

aşıdır. Bunun için en az kurşun kalem kalınlığına ulaşmış 2 yaşlı tüplü ya da kaplı altlıklar kullanılır. Aşı altlıkları, aşılamaadan 20 gün önce sera ortamına alınır. Aşı kalemi şubat ayında dış ortamda bulunan iyi gelişmiş düzgün sürgünlerden alınır. Aşılanan bireyler yüksek neme sahip ortamlara alınır ve ortam sıcaklığı 20-21 °C sıcaklıkta tutulur. Aşıların kaynaşması ile birlikte ortam sıcaklığı 5-10 °C azaltılır. Daha sonra aşı yerinden altlık kesilir. Yaprığını döken türlerde kalem aşısının farklı tipleri de kullanılabilir.

Fidanlık Tekniği

Çeşitli yöntemlerle elde edilen fidecikler geliştirme parsellerine ya da 0.5-1.0 litrelik kaplarına alınır. Kap harcı olarak genelde pH 4.5-5.5 olan %100 turba kullanılır. Yaprak, çiçek ve köklerde oluşabilecek hastalıklara karşıda belirli aralarla düzenli koruyucu ilaçlamalar yapılır. Kapta ya da parselde 1-2 yıl geçiren fidan dikim amacıyla kullanılır. Kapta 1 yaşını dolduran fidanlar ikinci yıla kalacaksa 2-3 litrelik saksıya alınır. Süs bitkisi üretimi amacıyla parsellere şaşırtılmış 4-6 yaşlı bitkiler doğrudan doğruya topraklı olarak sökülerek pazarlanabilir. Ancak yaygın yöntem yeşerim dönemi sonunda topraklı olarak sökülüp boy ve niteliklerine göre uygun ebatlardaki saksılara alınması, burada 1 yıl tutulduktan sonra satılmasıdır.

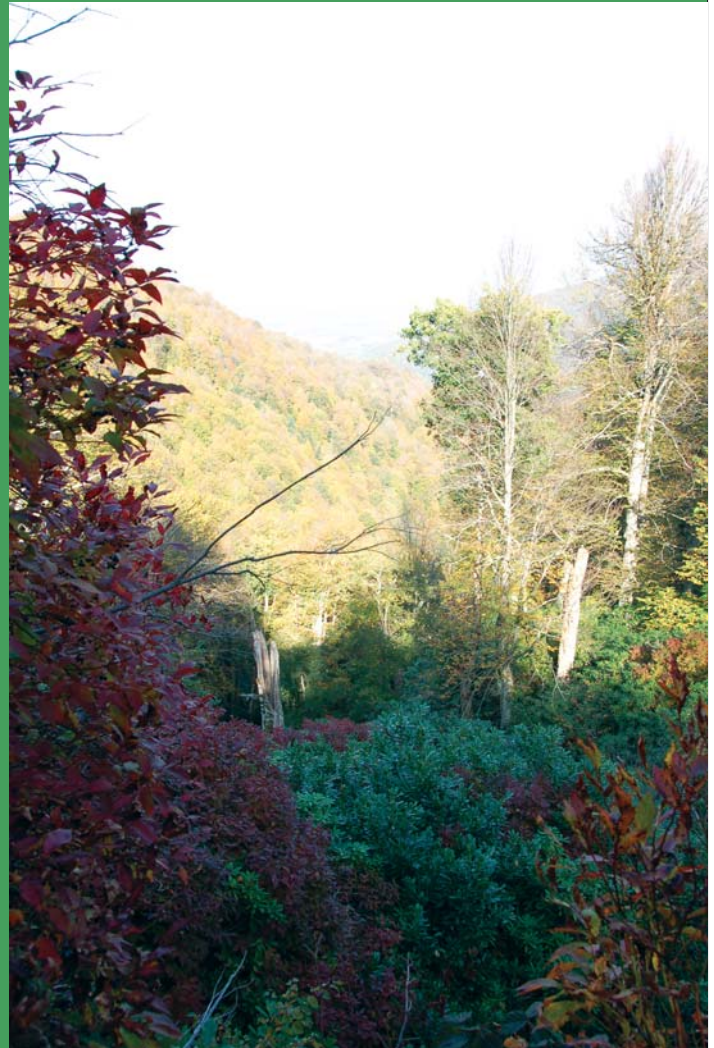
Dikim ve Bakım Yöntemleri

Yetiştirme ortamının Karadeniz iklimi ve torak özelliklerini taşıması arzulanır. Bu nedenle toprak; asit nitelikli (pH 4.5-5.5), kireçsiz, organik maddece zengin (%5-10 en az %3), tercihen kumlu balçık olmalıdır. Güneye bakan, tam ya da az güneşli, hafif meyilli ve toprak geçirgenliği iyi alanlarda daha iyi yetişir. İyi bir ürün alabilmek için beş ay süreli yeşerin dönemine ve 7 C°'nin altında 300-1000 saat soğuklamaya gereksinim duyar. Kar altında -40 C°'ye kadar dayanabilir. Çiçekleri, -2,2 C°'de zarar görmeye başlar.

Endüstriyel bahçelerde dikim, iki ya da 3 yaşlı fidanlar kullanılarak erken ilkbahar ya da sonbaharda

yapılabilir. Toprak tahliline göre gerekli ön işlemler en az bir yıl önceden tamamlanmalıdır. Dikimden önce, arazideki çok yıllık yabancı otlar, çalı, ağaççık, taş vb temizlenerek arazi 60 cm derinlikte işlenir. Bitki durgun sudan hoşlanmadığı için dikim yastıkları 40-50cm genişlikte ve yerden 20-30 cm yukarda tutulmalıdır. Ayı üzümü bahçesi tesisinde erkenci, orta zamanlı ve geç yetişen çeşitler kullanılarak, ürün uzun bir periyoda yayılabilir. Dikimde, en az iki çeşide yer verilmelidir. Bir dekada, sıra üzeri 1,5 m ve sıra arası 2,5 m olmak üzere, 266-267 fidan kullanılır. Tüplü fidanlar, tüp yüksekliğinden biraz daha derine dikilir; boşluklar, turba ve toprak karışımı ile doldurulur. Dikim sonrası, boğaz doldurma ve sulama yapılmalıdır. Dikimi izleyen haftalar içinde, yağmur durumuna göre haftada en az iki kez sulanmalı; boğaz doldurma, çanak açma, yabancı ot kontrolü ve organik malzeme ile örtüleme (malçlama) gibi işlemler uygulanmalıdır. Tozlanma için, dekar başına en az bir arı kovani (bal arısı ya da bombus arısı) bulundurulur.

Budama ilkbaharda bitkiler uyanmadan hemen önce yapılır. Budamada kışın zarar gören dallar, zayıf sürgünler, çalılışan yaşlı dallar ve yaşlı dallardan bir ikisi alınır. Budama, yeni sürgünlerdeki gelişmeyi artırmak, iri meyve üretimini teşvik etmek, aşırı meyve yükünü engellemek, bitkiyi uygun boy ve şekilde tutmak vb amaçlara yönelik yapılır. Dikim sonrası,

dördüncü yıldan itibaren sürgünlerde seyreltme gerekir. Sulama, gübreleme, yabancı ot kontrolü, örtüleme, varsa hastalık ve zararlılar ile mücadele gibi işlemlerin düzenli uygulanması kalite artışını sağlar. Bitki sıg köklü olduğu için, kök bölgesi sürekli nemli tutulmalı; ancak, su ile boğulmamalıdır. Ayı üzümü meyve olgunluğu 4-5 hafta sürebilir; her hafta bir kez olmak üzere, olgunlaşan meyveler tek tek toplanır. Her bir bitki, 5-8 kg meyve verir ve ekonomik ömrü 30 yıldır.

Erkencilden (27. haftanın sonundan) başlayıp, en gece doğru (38. haftaya kadar) 75 gün süreyle sürekli meyve toplamaya olanak sağlayan 10 değişik kültür çeşidiyle oluşturulan örnek bir bahçe oluşturmak istenirse sırasıyla: *V. corymbosum* 'Duke', *V. corymbosum* 'Bluecrop', *V. corymbosum* 'Goldtraube 71' *V. corymbosum* 'Draper', *V. corymbosum* 'Bluegold', *V. corymbosum* 'Brigitta Blue', *V. corymbosum* 'Ozarkblue', *V. corymbosum* 'Liberty', *V. corymbosum* 'Elliott', *V. corymbosum* 'Aurora' şeklinde dikilir. Burada birinci çeşit; yılın 27. haftasının sonundan, 30. haftaya kadar meyve olgunlaştırırken, sonuncu çeşit 34. haftasından yaklaşık 38. haftanın sonuna kadar meyve olgunlaştırır. Arada bulunan diğer çeşitlerde 25-35 günlük süreyle birbirini takip ederek meyve olgunlaştırır. Bu şekilde bir bahçe tesisinde hem meyve toplamak daha kolay hem de ürünün piyasaya sunumu daha uzun bir sürede gerçekleşir.

Bahçe tanzimi

Peyzaj uygulamalarında ayı üzümleri; küçük ya da büyük kümeler halinde ve kaya bahçelerinde kullanılır. Onları orman gülleri ve açelyalarla karışık olarak dikmekte mümkündür. Bu kümelerde; bitkilerin boyları, sonbahar yaprak renkleri, dölleme durumları ve çiçek açma zamanı esas alınır. Diğer dikkat edilecek bir hususta her dem yeşillerin karışım içerisindeki yerlerinin tespittir. Bahçeniz ayı üzümleri için uygun iklim özelliklerine sahipse açık ya da çok az gölgeli bir alanı, biraz sorunlu iklim özellikleri varsa yarı gölge bir alanı bu amaçla seçebilirsiniz. Dikimden önce dikilecek alanın toprağına %50 oranında turba katılır ve dikim yapılacak alan zeminden 30-40cm kadar yükseltilir. Sulama yağmurlama ya da damlama sisteminin biriyle 2-3 günde bir yapılır. Sulama suyuna pH düşürücü kimyasallar (nitrik asit gibi) karıştırılarak toprağın kuvvetli asit niteliği korunur. Dengeli ve mikro elementleri de içeren bir gübre her sulama suyuyla birlikte bitkinin gereksinimi kadar verilir. Onları makaslayarak istediğiniz şekli verebilirsiniz.

Kaynakça

- 1.Çelik, H., 2004, Trabzon İli Hayrat İlçesinde Alternatif Ürünler Projesi, Nuhoğlu Vakfı Yay.
2. Çelik, H., 2006, Rize'nin Yeni Meyvesi Olan Yüksek Boylu Likapa (yaban mersini) Yetiştiriciliği, I. Rize Sempozyumu, 16-18 Kasım, Rize
- 3.Çelik, H., 2006, Karadeniz Bölgesindeki asitli topraklar için mükemmel bir meyve, likapa (yaban mersini). Çiftçi Dünyası, Of Ziraat Odası Yay. s; 2(2):3-7.
- 4.Davis, P. H., 1965, Flora of Turkey and East Aegen Island, Edinburg.
- 5.Gültekin, H., 2010, Kapalı Tohumlu (Angiospermae) Ağaç ve Çalılarının Eşey Özellikleri, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü, Fidanlık ve Tohum İşleri Daire Başkanlığı Yayını, ISBN 978-605-393-052-5, 312 s.
6. Kayacık, H., 1982, Orman Park Ve Ağaçları Özel Sistematiği Cilt:III, İÜ Orman Fakültesi Yayın No: 321, s 383
7. www.maviyemislikapa.com.tr
8. http://www.uzumsu.com/dosyalar/likapa_of_ziraat.pdf

SİNCAP

Sciurus anomalus (Güldenstaedt, 1785)

SİSTEMATİKTEKİ YERİ

Takım: Rodentia (Kemiriciler)

Familiya: Sciuridae (Sincapgiller)

Tür: *Sciurus anomalus* (Güldenstaedt, 1785)

(Sicap, Kafkas Sincabı, İran Sincabı)

İng : Caucasian Squirrel,

Yrd. Doç. Dr. Nuri Kaan ÖZKAZANÇ

STATÜSÜ

IUCN'in kırmızı listesinde LC (düşük risk) statüsünde olan bir tür.

MORFOLOJİSİ

Vücutları sık ve kaba yapılı bir kürk ile kaplıdır. Üst kısımları genellikle kırmızı kahverengi, alt kısmı beyaz ya da krem tonlardadır. Sırt bölgesinin özellikle orta kısımları diğer alanlara göre daha çok renklenmeler gösterir. Bu bölgede kurşun mavisi bir renklenme vardır. Sırt kısmındaki bu bölgedeki kılların uçlarında beyaz bir band olup genel olarak siyah renklenmelere sahiptir. Omuz kısımları yoğun kırmızı ya da kırmızımsı-kahve renktedir. Karın kısmı çoğunlukla sarımtırak bej renkte ve kıl dipleri ya gri ya da krem renktedir. Kuyruk üstü tüyleri gür, kırmızımsı-kahverengi ya da kestane kahverengindedir bu renklenme kuyruk ucuna doğru koyulaşır. Kışın renkleri daha koyu bir hal alır. Çalı şeklinde ve yassı olan kuyrukları ile kuvvetli bir görünüme sahiptirler.

Baş kısımları belirgin olup, burnun iki yanında 13–18, göz çevresinde ise 3–5 adet siyah duyu kılı vardır. Kulaklar gözle görülecek büyüklükte olup kulak uçlarındaki kıllar çok uzun değildir. Ön ayaklar uzun ve ince yapılı başparmak kaybolduğu için 4 parmaklıdır. Arka ayaklar ön ayaklara göre daha uzun, ince yapılı ve 5 parmaklıdır. Ayaklardaki tırnaklar siyah renkte olup ön ayak tırnakları 7,1–8,6 mm, arka ayak tırnakları 7,5–8,9 mm uzunluktadır. 5 loblu bir ayak yapısına sahip olan sincapların ayak tabanları çıplak ya da çok kısa tüylü olabilir. Kafatası oldukça kuvvetli

rostrumlar kısa, gözler arası oldukça geniş, göz yan kemikleri ise iyi gelişmiştir. Beyin çukurları pürüzsüz ve dip kısma doğru oval bir hal alır. Üst çenedeki 3. sıra azı dişleri kaybolmuştur. 4 çift memesi vardır

Ortalama vücut ölçüleri (mm olarak)

Baş-Vücut boyu : 233,3 (180–250)

Kuyruk uzunluğu : 147,8 (110–188)

Arka ayak uzunluğu : 60,3 (49–63)

Kulak uzunluğu : 31,4 (25–37)

Ağırlıkları : 310–350 gr.

Diş formülü : I 1/1, C0/0, P1/1, M3/3 x2= 20

YAYILIŞI

Güney Avrupa ve güney Asya'da bulunmaktadır. Genel dağılışı Güneybatı Asya, Anadolu, Kafkaslar (Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan), Batı Suriye, Lübnan, Kuzey Ürdün, Lut gölüne kadar olan Güney İsrail, Kuzey Irak ve İran'da Zagros dağları ile sınırlıdır. Ayrıca Yunanistan'ın Lesbos adalarında ve Gökçe adada tespit edilmiştir.

Ülkemizin hemen her tarafında bulunmaktadır. Özellikle Anadolu yarım adasında yoğun olarak bulunmaktadır. Anadolu'daki dağılımı yaşam alanları ile paralellik göstermektedir.

YAŞAMALANLARI

Bir ağaç sincabı olan bu tür ormanlık veya ağaç gruplarının bulunduğu alanlarda yaşamayı sever.

N.K.Özkazanç

İbrelî ve karışık ormanları, özellikle de Meşe ve Çam ağaçlarının oluşturduğu ormanları tercih eder. Çoğu zaman kent içindeki parklarda ya da bahçelerdeki ağaçlarda görmek mümkündür. Genellikle yaşlı ağaçların orta ya da yüksek kesimlerinde ki kovuklarda yuvalanmayı tercih eder. Türkiye'deki yaşam alanları 5 grup altında toplanabilir:

- 1.Ormanlıklar, çalılıklar ve zeytin ağaçları aralarına serpilmiş olan kültür alanları.
- 2.Yaprağını döken ağaç ve çalılar ile karışık olan çam ormanları.
- 3.İğne yapraklı ormanlar (çam sedir, ladin)
- 4.Gökmar karışık ormanları (çam, kayın, meşe)
- 5.Geni yapraklı orman alanları.

Deniz seviyesinden itibaren 2000 m yüksekliğe kadar yaşam alanları mevcut olup bu yaşam alanlarında görmek mümkündür.

BESİNLERİ

Meşe palamutları, çam ve sedir kozalakları ve tohumları, ceviz ve fındık meyveleri başlıca besinlerini oluşturmaktadır. Bunun yanında gürge, akçaağaç, elma, dut gibi meyvelerle de beslenirler. Sincapların zaman zaman böcek, kuş yumurtaları ve küçük kuşları da yediği kayıt edilmiştir. Fazla yiyecekleri toprak altına gömerler ve ihtiyaç duyduklarında yerler. Sonbaharda yuvalarında depoladıkları besinlerini kışın tüketirler. Özellikle palamut ya da ceviz gibi besinlerini ağızlarının içine alarak yuvalarına kadar taşırlar. Bir sincap bazen 3 cevizi ağzı ile taşıyabilir.

BİYOLOJİSİ

Yuvalarını çoğunlukla yaşlı ağaçların gövde ve dallarında buluna kovuklara, kimi zamanda kayalardaki çatlak ve inlerin içine inşa ederler. Ağaçlar üzerinde yaptıkları yuvalar genellikle yerden 3-5 m yüksektedir. Sincapların tüm yıl boyunca 3 farklı dönemde ürediği söylenmektedir.

- 1.Dönem: Ocak sonu, Şubat başı
- 2.Dönem: Nisan sonu, Mayıs başı
- 3.Dönem: Haziran ortası, Ağustos sonu

Ülkemizde sincaplar bahar aylarında çiftleşmeye başlarlar. Yaklaşık 40 gün süren bir gebelik döneminden sonra Mart-Haziran aylarında dişiler tüysüz, gözleri görmeyen 3-8 adet yavru doğururlar. Yavrular doğumdan 7 hafta sonra yuvalarını terk ederler. Yıl içinde 2-3 kez çiftleşebilirler. Yavruları bir yılda olgunlaşır. Kış uykusuna yatmayan sincaplar ülkemizde yıl boyunca aktif olarak gözlenebilir.

Sincaplar genellikle gün boyunca aktif olmalarına karşın esas aktivite zamanları sabahın erken saatleridir. Sabah aktiviteleri genellikle yerde ve kayalar üzerinde meydana gelir. Gün içindeki zamanlarının çoğunu, özellikle öğlen saatlerinden sonraki zamanlarını ağaçların üst dallarında oturarak geçirirler. Rahatsız edildiklerinde ya da bir tehlike hissettiklerinde kuş ötüşünü özellikle ağaçkakanların ötüşünü andıran çok gürültülü bir ses çıkarırlar.

N.K.Özkazanç

IRKLARI

Sırt renklemelerine bağlı olarak Türkiye'de 3 farklı alt türü bulunmaktadır.

Sciurus anomalus anomalus : Kuzeydoğu bölgelerinde

Sciurus anomalus syriacus : Orta ve batı Karadeniz bölgelerinde

Sciurus anomalus pallescens : Güney batı ve güneydoğu bölgelerinde dağılışı yapmaktadır.

KAYNAKLAR

Alka, B. (1965) Türkiye'nin Ağaç ve Tarla Sincapları (Mammalia-Sciurida) Üzerine Bazı İncelemeler (Bilinen türler, vasıfları, biyolojileri, besinleri ve bulunduğu yerler). Bitki Koruma Bülteni 5 (4) 151-161 Ankara.

Önel, A., Temiz A. (2005) Elazığ, Erzincan ve Malatya illeri *Sciurus anomalus* (Güldenstaedt, 1785) Populasyonlarının Taksonomik Yönden İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 17 (1), 205-215 Elazığ.

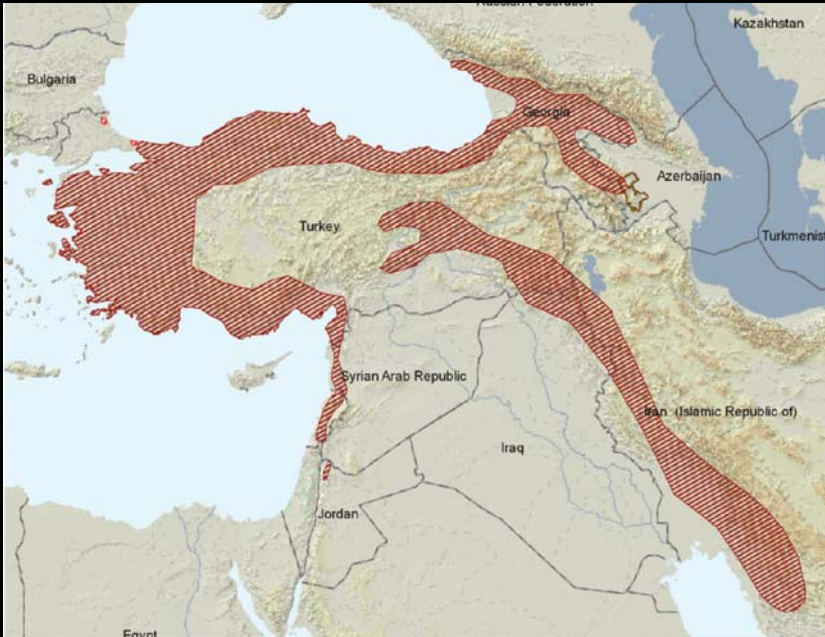
Yalçın, H., Arslan A. (2009) Ağaç ve Yer Sincaplarının (Rodentia: Scuridae) Kafa Kemikleri Üzerinde Karşılaştırmalı Morfolojik Bir Araştırma. Atatürk Üniversitesi Vet. Bil. Derg. 4 (2) 87-95 Erzurum.

Nowak, M.R., Paradiso, J.L. (1983) Walker's Mammals of the World. 4th Edition Volume I. The Johns Hopkins University Press. ISBN: 0-8018-2525-3 London.

Kryštufek, B., Vohralík, V. (2005) **Mammals Of Turkey And Cyprus Rodentia I: Sciuridae, Dipodidae, Gliridae, Arvicolinae** ISBN 961-6033-60-3

Tramem:

<http://www.tramem.org>

YİTİRDİKLERİMİZ

Cahit TUTAK

Tarsus - 1937

İ.Ü.Orman Fakültesi - 1961

Mersin – 13.10.2010

Sami ESEN

Bolu - 1930

Orman Okulu - 1948

Bolu - 27.09.2010

Kaşif AKSOY

Ordu - 1938

İ.Ü. Orman Fakültesi - 1967

Ankara - 17.09.2010

YAZIM KURALLARI

Dergi içeriğinde;

• Mesleksel olarak; yapılmış bilimsel-teknik inceleme, araştırma, gözlem ve uygulamalara ilişkin rapor vb sunumlara

• Gezi, anı, spor, sanat, öykü, şiir, resim, fotoğraf, karikatür vb sunumlarla, bu konulardaki görüş, eleştiri ve önerilere ve ayrıca güncel yaşamda karşılaşılan, günlük ilginç oluşumlara yer verilecektir.

• Dergimize yayınlanmak üzere gönderilen yazılar, e-posta aracılığıyla veya bilgisayar ortamında bir elektronik kopya (disket/CD) olarak, "Word" formatında gönderilmelidir.

• Yazar ve yazarların ad-soyadı ve tanıtımları yazı başlığının altında yer almalı, görevi ve varsa elektronik posta adresi verilmelidir.

• Yazının daha önce yayınlanıp yayınlanmadığı ayrıca bildirilmelidir.

• Yazılar, A4(210x297mm.) boyutlu kağıda 1,5 satır aralı 12 punto ve "Times New Roman Tur" özelliğinde yazılmalıdır.

• Yazılar, Çizim, Fotoğraf ve Tabloları ile birlikte 1 2 (oniki) sayfayı geçmemeli, tablo ve grafikler zorunlu ise kullanılmalıdır.

• Çizim, Tablo ve Fotoğraflar yazı içinde uygun yerlere numaralandırılarak konumlanmalıdır.

• Fotoğraflar net, temiz olmalı, slayt dışı sayısal gönderilen fotoğrafların çözünürlüğü yüksek olmalıdır. Çözünürlüğü düşük fotoğraflar baskıya uygun olmadıklarından kullanılmayacaktır.

• Tablo tanımları tablonun üst kısmında, çizim

tanıtımları şeklin alt kısmında kısa ve açık anlatımlı olmalıdır. •Yazılarda Türkçe sözcük kullanılmasına özen gösterilmeli, Türkçe yazım kurallarına uyulmalıdır. Yazı içindeki kısaltmalar ilk kullanımda parantez içinde açıklanmalıdır.

• Kullanılan formüllerdeki simgeler, birimleri ile birlikte açıklanmalıdır. Simgeler, "Uluslararası Birim Sistemi "ne uygun olmalıdır.

• Yazıda kaynak anılırken, kaynak yazarın soyadı, kaynak yazının yayın yeri ve yılı belirtilmelidir. İkiiden fazla ad varsa ilk yazarın soyadına "ve ark." Kısaltması eklenmelidir.

• Metin içinde alıntı yapıldığı anılan tüm yapıtlar, sona eklenecek "KAYNAKLAR" bölümünde yazarının soyadı göz önüne alınarak alfabetik sırayla anılmalıdır. Kaynak belirtmede; yazarın adı, yayının adı, yayın tarihi, yayınevi, yayınlayan kurum, yayın no'su, yayınlanan kent, sayfa sayısı yer almalıdır. Kaynak Internet ortamındansa, yazar adı, yazı tarihi ve yapının adından sonra Web adresi belirtilmelidir.

• Yayınlanacak tüm yazı, çeviri ve belgelerdeki teknik ve içeriklerden doğacak sorumluluklar yazarına aittir.

• Dergi Yayın Kuruluna gönderilen yazı ve gönderiler yayınlansın - yayınlanmasın geri gönderilmez.

• Yayın Kurulu ve editör, yayınlanacak yazılarda gerekli gördüğü düzeltmeleri yapabilir ve uygun görülen yazılar dergide yayınlanır.

• Dergide yayınlanan yazılardan "Kaynak Göstermek" koşuluyla alıntı yapılabilir.

Abonelik ve Reklam için derneğimize başvurabilirsiniz...

ORMANCILIK POLİTİKASI

Editörler

Prof. Dr. Aytuğ AKESEN
Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU

Yazarlar

Yrd. Doç. Dr. Cihan ERDÖNMEZ
Doç. Dr. Sezgin ÖZDEN
Doç. Dr. Erdoğan ATMIŞ
Prof. Dr. Aytuğ AKESEN
Prof. Dr. Abdi EKİZOĞLU
Doç. Dr. Yalçın KUVAN

Eylül - 2010

"Ormancılık Politikası" kitabı Derneğimizden
temin edilebilmektedir...